

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**

Гільченко О. Л., Светлакова М. А., Булик М. В.

**ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА КРАЇН ЄВРОПИ
Частина 1**

Навчальний посібник

**Маріуполь
МДУ
2021**

УДК 327(4)(075.8)

Рекомендовано Вченою радою Маріупольського державного університету
(протокол № 96 від 02 грудня 2021 р.)

Рецензенти:

Фесенко М. В., доктор політичних наук, провідний науковий співробітник відділу трансатлантичних досліджень Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України»;

Трима К. А., кандидат політичних наук, старший науковий співробітник Відділу взаємодії університетів та суспільства Інституту вищої освіти НАПН України.

Зовнішня політика країн Європи. Частина 1 : навчальний посібник, О. Л. Гільченко, М. А. Светлакова, М. В. Булик.
Маріуполь : МДУ, 2021. 156 с.

Навчальний посібник присвячено зовнішній політиці окремих країн Європи у ХХІ ст. Досліджено фактори, що впливають на її формування та реалізацію, та пріоритетні напрями зовнішньополітичної діяльності європейських держав.

УДК 327(4)(075.8)

© Маріупольський державний університет, 2021

© Гільченко О., Светлакова М., Булик М., 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
РОЗДІЛ 1. ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА НІМЕЧЧИНИ.....	6
РОЗДІЛ 2. ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ФРАНЦІЇ.....	35
РОЗДІЛ 3. ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ВЕЛИКОБРИТАНІЇ.....	60
РОЗДІЛ 4. ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ІТАЛІЇ.....	82
РОЗДІЛ 5. ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА АВСТРІЇ.....	107
РОЗДІЛ 6. ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ІСПАНІЇ.....	122
РОЗДІЛ 7. ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ПОРТУГАЛІЇ.....	138
РОЗДІЛ 8. ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА РЕСПУБЛІКИ МАЛЬТА.....	147
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК.....	153

ПЕРЕДМОВА

Вивчення зовнішньої політики країн Європи є важливою складовою підготовки фахівців міжнародників, а також передумовою успішної діяльності кожного міжнародного аналітика. За умови розуміння основних факторів впливу на формування зовнішньої політики країн Європи, ключових концепцій сучасної зовнішньої політики держав Європи та з'ясування тенденцій розвитку глобальної та регіональної системи безпеки на сучасному етапі функціонування держав європейського регіону відбувається набуття ключових професійних компетентностей здобувачів освітньої програми Міжнародні відносини.

Навчальний посібник «Зовнішня політика країн Європи. Частина 1» підготовлено відповідно до програми навчальної дисципліни «Зовнішня політика країн Європи» для здобувачів ОП Міжнародні відносини, першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Посібник призначений допомогти у вивченні лекційної складової дисципліни, наочно розкрити основну проблематику курсу та зміст термінології.

Матеріали навчального посібника систематизовано у вісім розділів:

- Зовнішня політика Німеччини
- Зовнішня політика Франції
- Зовнішня політика Великобританії
- Зовнішня політика Італії
- Зовнішня політика Австрії
- Зовнішня політика Іспанії
- Зовнішня політика Португалії
- Зовнішня політика республіки Мальта

Для самоконтролю після кожної теми наведений перелік питань, який дозволить здобувачам зробити самостійну оцінку опрацьованого матеріалу.

Основні терміни, які зустрічаються при розкритті тем викладені наприкінці навчального посібника у термінологічному словнику.

Лаконічність і доступність наведеного матеріалу дозволить без будь-яких зусиль усвідомити проблемний характер окремих положень.

Матеріал, викладений у посібнику, дозволить активізувати пізнавальну діяльність при вивченні дисципліни, вивільнити час для практичної підготовки.

РОЗДІЛ 1. ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА НІМЕЧЧИНИ

1.1. Загальні відомості

На кінець 2020 року, населення Німеччини становило 83703925 осіб. За рік кількість населення збільшилася на 52700 особу. При цьому природний приріст склав 206619 особи, міграційний – 259319 осіб. Загалом, річний приріст склав 0,06%.

ВВП на душу населення за 2021 р. 53700\$ (16 місце за рейтингом країн світу). За рівнем загального ВВП посідає у 2021 р. 5 місце.

Площа 357 тис. км².

За формою державного устрою Німеччина - федерація, у складі якої 16 земель. Федеральний устрій національних ніяких підстав під собою не має. У кожній землі – власна конституція, виборний законодавчий орган – однопалатний ландтаг (в Баварії двопалатний) і уряд на чолі з Прем'єр-міністром.

Форма політичного управління. Німеччина конституційна федеративна держава. Глава держави президент (з 2017 р Франк-Вальтер Штайнмайер), здебільшого представляє Німеччину на міжнародній арені. Парламент Бундестаг, законодавчий орган, очолюється канцлером на 4 роки. До бундестагу доповнюються делегати від федеральних земель – Бундесрат. Бундесвер - збройні сили Німеччини (створений 1955 року).

Канцлери об'єднаної Німеччини:

- Гельмут Коль 1990-1998
- Герхард Шредер 1998-2005
- Ангела Меркель з 2005 р., 2009 р., 2013 р., 2017 р.
- З жовтня-листопада 2021 р. Олаф Шольц (соціал-демократи) або Армін Лашет (ХДС/ХСС).

Фактори впливу на зовнішню політику Німеччини

Що ж стосується факторів, що впливають на зовнішню політику Німеччини необхідно відзначити наступні:

- Економічний: високорозвинена індустріальна країна, по виробництву ВНП – 5 місце; по експорту – 2 місце (після США).
- Геополітичний: вихід до моря річкове судноплавство, центр Європи, найбільші в Європі запаси кам'яного вугілля, є сіль, залізна руда, уран, нафта і газ на 1/3 забезпечує свої енергетичні потреби.
- Безпековий: особлива позиція в НАТО, відсутність ядерного потенціалу і статус непостійного члена РБ ООН.
- Локомотив європейської інтеграції та головний донор ЄС.
- Історичний: наслідки психологічного комплексу провини німецького народу

1.2. Історія зовнішньої політики Німеччини в другій половині ХХ ст.

Після 2 с.в. Німеччина була розділена на 4 окупаційні зони відповідальності (США, Британія, Франція, СРСР). Тут був введений принцип 4 де (демобілізація, денацифікація, демократизація, децентралізація). У 1949 р. Німеччина була офіційно розділена на ФРН (Бонн) і НДР (Берлін).

Конрад Аденауер (1949-1963) вважається батьком засновником ФРН, при ньому відбулося німецьке економічне диво.

Суть його зовнішньої політики - відмова від балансу між Сходом і Заходом, повна прозахідна орієнтація, підтримка конфронтації Сходу і Заходу, поглиблення відносин з США і НАТО.

У 1951 р ФРН, Франція, Італія і Бенілюкс підписали Європейське об'єднання вугілля і сталі.

У 1955 р міжблокове протистояння трансформувалося в «доктрину Хальштейна» - тільки ФРН визнавалася єдино легітимним німецьким державою, яке представляє інтереси і волю всіх німців.

У 1969 р ФРН очолив представник СДПН - Віллі Брандт. Здійснив поворот у зовнішній політиці Німеччини в умовах розрядки. «Східна політика» Брандта- налагодження контактів з країнами соцтабору на основі 2-х принципів: невикористання сили і непорушність кордонів. За це в 1972 р Брандт удостоєний Нобелівської премії за підтримку миру і розрядки. Гельмут Шмідт (1974-1982) продовжив політику.

Гельмут Коля 2 періоди: до об'єднання (1982- 1990), після об'єднання (1990 – 1998). Нове в курсі зовнішньої політики: пошук нових шляхів для єдності Європи; посилення і стабільність німецько-американських відносин і партнерство з НАТО; активізація співпраці з Францією як центрального ядра європейської політики (налагодження відносин з Міттераном).

1.3. Зовнішня політика Німеччини з 1990 по 2005 р.

Уряд ФРН після об'єднання зіткнулося з тим, що ряд європейських країн, в тому числі її союзники по НАТО Великобританія і Франція, висловлював побоювання, що в найближчому майбутньому він може поставити перед собою мету створення «Четвертого рейху». Тому уряд Коля відразу проголосив наступність із зовнішньополітичним курсом Боннської республіки і заявило, що зовнішня політика ФРН є складовою частиною політики безпеки Європейського союзу і країн Заходу в цілому. На підтвердження відмови від установки на мілітаризацію Німеччина почала скорочення бундесверу, чисельність якого до кінця 1990-х рр. була доведена до 330 тис. чоловік. Єдина Німеччина підтвердила своє прагнення до тісного політичного і військового співробітництва з НАТО, в якому вона бачить гаранта безпеки і стабільності в Європі, а також до

співпраці з США. ФРН є єдиною країною в НАТО, котра підпорядкувала свої збройні сили командним структурам альянсу.

США і НАТО

Зовнішню політику ФРН незмінно відрізняло збалансоване поєднання атлантизму та європеїзму. Легалізація участі бундесверу у військових акціях стала важливим досягненням уряду Коля. Цей крок сприяв підвищенню ролі ФРН як стратегічного партнера США і знайшов підтримку її союзників по НАТО.

Нові акценти в німецькій позиції щодо НАТО особливо чітко проявилися при правлінні «червоно-зеленої» коаліції, яку очолив Шредер (1998-2005 рр.). З середини 90-х рр. ФРН вперше за повоєнні роки стала використовувати свої збройні сили за межами національних кордонів, в тому числі і за межами зони відповідальності НАТО, Камбоджа, Сомалі, Боснія. Тоді керівництво країни пояснювала це тим, що мова йшла виключно про акції гуманітарного характеру, до того ж під егідою ООН.

За Шредера найбільш широке застосування німецькі «миротворчі сили» знайшли на території Югославії в 1999 р Вперше в історії ФРН бундесвер брав участь у військових операціях за кордоном. Бундесвер контролював дотримання ембарго на Адріатиці і Дунаї, брав участь в постачанні обладнання, засобів зв'язку і пересування, амуніції і зброї для місії і, нарешті, в несанкціонованих Радою Безпеки ООН повітряних нальотах НАТО на Белград. Прямий внесок в повітряні нальоти був відносно скромним, але мав важливе політичне значення. Незадовго до початку війни в Косово Г. Шредер на конференції з безпеки в Мюнхені заявив: «Німеччина не може і не хоче йти особливим шляхом. Ми ... вирости в союзі. І ми хочемо в ньому залишатися. Тому сьогодні ми без всяких "якщо" і "але" готові брати на себе відповідальність як "нормальні" члени, будь то в ЄС або в НАТО ».

Військове участь ФРН в Косовській війні зі схваленням сприйняли НАТО, але викликало неоднозначну реакцію німецького суспільства. ПДС

подала до Конституційного суду позов проти уряду. Пацифістські об'єднання організували демонстрації протесту в Берліні. В результаті виявилось, що бомбові удари не зупинили вбивства, хвиля біженців заповнила Македонію і Албанію, була зруйнована інфраструктура Сербії. Керівництво ФРН прийшло до висновку, що модель вирішення конфлікту в Косово не може бути використана для врегулювання подібних конфліктів у майбутньому. Незважаючи на цю констатацію, участь Німеччини в повітряній війні на території колишньої Югославії та процедура майже бездискусійного прийняття рішення про нього в бундестазі стали свідченням перелому, який стався з початку 1990-х рр. в свідомості німецької політичної еліти і частини населення ФРН.

Участь в Косовській війні ознаменувала також етап в дискусії про «нормальності» ФРН, яка тривала протягом усіх 1990-х рр. Осягнення цього поняття можливо лише в контексті німецької історії. Йдеться про те, що в цілому здійснений процес «подолання минулого», інтеграція в Європейське співтовариство і НАТО, членство в ООН дозволяють ФРН, як і кожному «нормальній державі», подібного Франції, Великобританії та інших, проводити суверенну політику з урахуванням власних національних інтересів. Зовнішня політика «нової ФРН» передбачає відмову від ряду самообмежень, які «виснажували» німців у період Боннської республіки. Шредер в урядовій заяві в листопаді 1998 р зазначив, що Німеччина є «нормальною державою», яке «не прагне до переваги, але і не вважає за потрібне будь-кому підкорятися». Роки навчання в «старій ФРН» залишилися позаду, і Німеччина знову виходить на арену великої політики, позбавляючись від комплексів, сформованих під впливом двох світових воєн.

Лідери «нової ФРН» підкреслюють, що її головним зовнішньополітичним союзником залишаються США. Міцність американо-німецьких зв'язків визначається тим, що Німеччина є найбільшим партнером США в сфері економіки, космонавтики, в галузі

охорони навколишнього середовища, в боротьбі з організованою злочинністю та ін. В ФРН розміщено найбільший за чисельністю підрозділ збройних сил США в Європі – 72 тис . осіб.

Але в період правління «червоно-зеленої» коаліції спостерігається відхід ФРН від «подлегло-захоплюючої» позиції по відношенню до США. Він обумовлений зростанням ролі ФРН на міжнародній арені, що посилилася критикою політики США в Європі і в ФРН не тільки з боку німецьких радикалів, а й з лав консерваторів, «зелених», і самої СДПН. Хиткість позицій правлячої коаліції змушує її рахуватися з поширенням помірно антиамериканських настроїв в суспільстві.

Розбіжності з США проявилися під час обговорення нової стратегічної концепції на форумі НАТО в 1999 р. Однією з головних тем дискусії стало питання про те, чи можуть завдання з міжнародного управління кризами зайняти рівноцінне місце з іншими важливими завданнями НАТО, такими як забезпечення безпеки країн-учасниць, трансатлантичну єдність, колективна оборона. Німеччина закликала не перетворювати альянс в «інтервенціоністський союз» і в майбутньому при осмисленні своїх завдань зосередитися на євро-атлантичному регіоні.

Під час обговорення нової стратегії НАТО ФРН особливо наголошувала на необхідності мандата ООН на врегулювання криз, в той час як США вважали, що «міжнародно-правова легітимація не завжди обов'язкова» і можливо «надання мандата самим собі». Представники ФРН пропонували, щоб з доктрини НАТО було виключено положення про застосування ядерної зброї першими, але цього не сталося через опір США і Великобританії.

Після перемоги на виборах 2002 р Шредер підкреслив, що стратегічними напрямками зовнішньої політики ФРН для правлячої коаліції є запобігання і врегулювання конфліктів мирним шляхом, боротьба проти міжнародного тероризму, нерозповсюдження зброї

масового знищення та зміцнення системи багатосторонності, особливо ООН.

Важливим питанням є розширення НАТО. ФРН вважає, що розширення НАТО за рахунок найближчих сусідів Німеччини значно стабілізувало ситуацію в центрі Європи. Саме Німеччина була ініціатором співпраці НАТО з колишніми країнами Варшавського договору в рамках нової програми «Партнерство заради миру». За посередництва Німеччини в 1999 р в НАТО прийняті Польща, Угорщина, Чехія. Також налагоджені відносини НАТО з Росією і Україною.

Після 11 вересня 2001 року уряд ФРН заявив про свою «обмеженою солідарності» з Америкою. Німеччина повністю підтримала військові дії США в Афганістані в рамках антитерористичної коаліції. Але вже тоді Шредер вказав, що німецьке суспільство стало набагато стриманіше ставитися до необхідності проведення військових операцій, ніж раніше.

У 2002 р США прийняли нову національну стратегію безпеки, яка передбачала можливість завдання превентивних військових ударів для захисту від передбачуваних терористичних загроз. Це зазнало критики ФРН, які висловили побоювання, що США хоче закласти це в основу стратегії НАТО. Після цього центр зовнішньополітичних інтересів ФРН почав зміщуватися в бік ЄС. Завдання по виробленню ЄС Спільної зовнішньої політики і політики безпеки стала розглядатися Берліном як трансформація НАТО в збалансований євро-американський альянс. Поки за альянсом залишалося право вирішувати як діяти в тій чи іншій кризовій ситуації, а ЄС зобов'язаний узгоджувати з ним свої дії. При цьому ЄС обмежується гуманітарними, відновними і рятувальними роботами.

З приводу війни США в Іраку навесні 2003 року ФРН ще в 2002 р заявила, що не братиме участі у військовій акції. В ході Іракської війни, по суті, виникла франко-німецько-російська антивоєнна коаліція. Ці події настільки погіршили відносини ФРН з США, що американці навіть обговорювали плани переведення американських баз з ФРН до Польщі.

Шредеру довелося докласти чималих зусиль для подолання кризи у відносинах з США. Одночасно в 2003 р ФРН виступила за збереження цілісності Іраку; за створення там перехідного уряду, який спирався б на що має мандат ООН міжнародну адміністрацію. Вважається, що відмова від участі у військовій операції в Іраку був зроблений Шредером в інтересах власної передвиборчої компанії. Опитування німців до і після війни в Іраку показали різко змінилося ставлення до США і збільшення ролі ЄС (2002 р роль США у світовій політиці негативно оцінювали 27%, 2003 року - 50%, 2002 р позитивно оцінювали ЄС 55%, 2003 року - 81%).

Німеччина і ООН

Одним з головних напрямків зовнішньої політики ФРН є прагнення грати більш значиму і активну роль в ООН. Уряд Коля заявляє про готовність об'єднаної Німеччини сприйняти все права і зобов'язання за Статутом ООН, включаючи заходи колективної безпеки, брати участь у вирішенні загальносвітових питань. «Нова ФРН» бере участь в 15 спеціалізованих установах ООН, в реалізації програм економічного розвитку і співпраці. Німеччина посідає третє місце після США (25%) і Японії (близько 20%) за часткою внеску в бюджет ООН (майже 10%). Нині ФРН бере участь майже в кожній третій миротворчій місії, що має мандат ООН. Використовуючи свій фінансовий і політичний вага, Німеччина прагне отримати вигоди від поточного процесу реформи ООН. ФРН зацікавлена в перегляді положення Статуту ООН про «колишніх ворожих державах», що зв'язує Німеччину з її минулою історією. Вона пропонує розширити чисельний склад постійних членів Ради Безпеки і претендує на місце в ньому. Німеччина входимо в т.зв. «Велику четвірку» ФРН, Японія, Індія, Бразилія - держави претендують на отримання статусу постійних членів РБ ООН

У період підготовки та проведення в 1990-1991 рр. військової операції під егідою ООН в зоні Перської затоки, незважаючи на сильний тиск США, ФРН замість прямої участі в цій війні, зробила міжнародної

коаліції фінансове, медичне та військове сприяння, виділивши на ці цілі 17 млрд марок - третина свого річного військового бюджету.

У 1991-1992 рр. німецькі медики входили до складу гуманітарної місії ООН в Камбоджі.

У 1993-1994 рр. бундесвер брав участь у військовій операції під егідою ООН в Сомалі. Ці акції поступово привчали німецьку і світову громадськість до факту прямого миротворчої участі «нової ФРН» поза територією відповідальності НАТО. Перші місії виявили недоліки в підготовці бундесверу для участі в таких акціях. Виявилася нестача транспортних літаків, морських засобів доставки озброєнь, необхідність спеціальної підготовки солдатів. Всього за 1990-і рр. Німеччина прямо або опосередковано брала участь в 24 місіях ООН.

У ці роки в ФРН розгорнулася суспільно-політична дискусія про нову зовнішньополітичній доктрині. В ході дискусії були сформовані поняття «національних інтересів», «зрослої відповідальності» Німеччини і поставлено завдання її більш активного сприяння політиці підтримки стабільності в світі. Центральним пунктом обговорення стало питання про можливість участі частин бундесверу у військових операціях під проводом НАТО за межами країн альянсу. Блок ХДС / ХСС був готовий дати згоду на такі акції, але проти виступили соціал-демократи і ліберали. Вони подали скаргу до Конституційного суду, який після тривалих дебатів в липні 1994 року прийняв рішення з цього питання: використання бундесверу за межами території ФРН і країн НАТО оголошувалося правомірним, якщо на акцію є мандат ООН і за неї в кожному окремому випадку проголосує проста більшість депутатів бундестагу. У разі відсутності мандата ООН для схвалення такої акції необхідно отримання кваліфікованої більшості бундестагу в дві третини голосів. В результаті з оборонних сил країни були виділені «сили швидкого реагування» чисельністю в 54 тис. осіб.

Німеччина - ЄС

Єдина Німеччина разом з Францією залишається «локомотивом» процесу європейської інтеграції в усіх напрямках. У лютому 1992 р разом з іншими 12 державами ФРН підписала Маастрихтський договір про створення Європейського союзу (ЄС). Він передбачав зміцнення політичного і закріплення економічного і валютного союзу. У 90-і рр. при Колі ключовим поняттям стала «нормальність» або «повернення до нормальності», з цього почалася зміна зовнішньополітичної парадигми. Також при Колі ідеально працював тандем з Францією і одночасно з підписанням Маастрихтських договорів в 1992 .р був укладений валютний союз. Але 70% населення Німеччини були проти введення євро, можна сказати, що він був здійснений Колам проти волі німецького народу.

У 1996 р Париж і Бонн виступили зі спільною ініціативою щодо уточнення та розширення ряду інтеграційних програм, що містяться в Маастрихтському договорі. За активної участі Німеччини в жовтні 1997 р було вироблено Амстердамський договір. Він розширив компетенції ЄС в галузі соціальної, внутрішньої політики, у сфері екології. За Європарламентом було закріплено більше повноважень у формуванні законодавства Європейського співтовариства. Амстердамський договір більш детально розробив зміст спільної зовнішньої політики і політики безпеки країн ЄС, дотримання прав людини та демократії. Він закріпив готовність Німеччини разом з іншими членами ЄС брати участь у міжнародних акціях по боротьбі з тероризмом, контрабандою, расизмом, організованою злочинністю. Цей договір визначив стратегію ЄС на ХХІ ст. Німеччина сприяла прийняттю рішення про скасування національної валюти і про введення з січня 2002 р євро як єдиного засобу розрахунків між державами. Лідуюча роль ФРН в ЄС визначається також тим, що вона виробляє чверть його внутрішнього національного продукту. Незважаючи на фінансові труднощі, пов'язані з витратами на об'єднання

країни, на початку 2000-х рр. внески ФРН в ЄС досягли чверті його бюджету.

ФРН зайняла провідне місце в східноєвропейській політиці, активно заповнюючи вакуум, який виник в цьому регіоні після розпаду СРСР. Німеччина зацікавлена в його стабілізації, в успішному проведенні в його країнах демократичних реформ, створення ринкової економіки, поліпшення життєвих умов населення. У 1991 р Німеччина, незважаючи на протидію США, Англії і Франції, виступила за прийняття в ООН Хорватії і Словенії, що відокремилися від Югославії, хоча в них почалися військові дії. Цей дипломатичний демарш став ударом по федерації південнослов'янських народів, почасти спровокував ескалацію боснійської кризи, але забезпечив в республіках її вплив. Ця акція викликала критику міжнародної громадськості і союзників ФРН по НАТО, і згодом Німеччина уникала приймати неузгоджені з ними рішення.

ФРН активно виступила за прийняття країн Східної і Південно-Східної Європи в ЄС, вважаючи, що союз стане «каталізатором» їх політичного і соціально-економічного оновлення. Уряд Шредера активно сприяло прийняттю «Агенда (Повістки) 2000» - пакету реформ, які передбачають фінансову допомогу ЄС (значну частину якої взяла на себе ФРН) до 2006 р країнам, які готуються до вступу в спільноту.

Нові горизонти перед ФРН відкриває вступив в завершальну стадію процес інтеграції Європи. Влітку 2003 року спеціальний конвент ЄС представив проект конституції ЄС, який був вироблений з ініціативи Німеччини та Франції. Він передбачав перетворення Євросоюзу з міжнародної організації в державу федеративного типу, яке будуть очолювати єдиний європейський парламент (Євросовет) і уряд єдиної Європи. Передбачалося введення поста президента і міністра закордонних справ ЄС. Ці органи повинні були обмежити національний суверенітет країн - учасниць Євросоюзу в області економіки, оборони, зовнішньої політики. Є і альтернативна модель об'єднання майбутнього континенту -

«Європа двох швидкостей». Вона передбачає злиття найбільш розвинених країн Євросоюзу (Німеччини, Франції, Італії, Бельгії, Нідерландів і Люксембургу). Церемонія підписання конституції ЄС відбулася 29 жовтня 2004 року в Римі, після чого почався процес її ратифікації.

Шредер також виділився в ЄС своєю підтримкою спільної зовнішньої та оборонної політики ЄС, і суперництвом з Францією в питаннях аграрної політики.

Німеччина - Росія

Після розпаду СРСР і Організації Варшавського договору ФРН виступила також за розширення НАТО на Схід, обгрунтовано розраховуючи на посилення свого впливу в Східній і Південно-Східній Європі і забезпечення більшої безпеки. Завдяки підтримці ФРН, країни Балтії, Угорщина, Польща, Румунія, Словаччина та Чехія з 1 травня 2004 року стали членами Європейського союзу. Використовуючи історично склалися тісні зв'язки з країнами Східної і Південно-Східної Європи, Німеччина є їх головним торговим партнером і найбільшим кредитором серед західних країн. В кінці 1990-х рр. на Німеччину припадало 37% західної допомоги в цей регіон (на США - 11%, на Японію - 5%). ФРН сподівається, що таким чином з неї буде знято звинувачення в спробах «германізації» цього регіону, так як «німецькій політиці в ньому будуть додані європейські рамки».

Німецька сторона високо оцінила сприяння Радянського Союзу на чолі з Горбачовим об'єднанню Німеччини, безкровного завершення протистояння між Сходом і Заходом в 1989-1990 рр. Уряд ФРН на чолі з Колем постійно розвивало двосторонні зв'язки з Росією. Спільна заява Коля і Єльцина, підписана в грудні 1992 р в Москві, закріпило так зване «нульове рішення» за взаємними претензіями: Росія відмовилася від компенсації за нерухоме майно західної групи російських військ, а Німеччина - від відшкодування шкоди природному середовищу в місцях розташування військ . Дострокове виведення російських військ,

завершений в серпні 1994 р був додатково профінансовано Німеччиною на суму 550 млн марок для облаштування військовослужбовців РФ. У 1995 р було підписано німецько-російську угоду, в результаті якого велика частина російського експорту отримала режим найбільшого сприяння і необмежений в кількісному плані доступ до ринку ЄС. «Воротами в ЄС» для більшої частини російського експорту є Німеччина.

З приходом до влади «червоно-зеленої» коаліції в 1998 р відносини між Москвою і Берліном стали стриманіше. МЗС ФРН займає жорстку позицію з питання про російських боргах. Уряд Шредера відмовилося від простого надання фінансової допомоги Росії (всього РФ і республікам колишнього СРСР до 1998 р була надана допомога в 133,1 млрд марок). Відтепер кредити виділяються на конкретні проекти, а їх виконання контролюється німецькою стороною. Проте Г. Шредер заявив, що відносить відносини з Росією до пріоритетних для Німеччини, що «без Росії не може бути загальноєвропейської стабільності».

Німецько-російські відносини стимулював розпочатий у квітні 2001 р канцлером ФРН Г. Шредером і президентом Росії В. В. Путіним «Петербурзький діалог». Його мета - сприяти широкому обміну досвідом в сфері політики, економіки, зміцненню партнерства, створенню громадянського суспільства в РФ. Крім міжурядових зв'язків, існують тісні контакти між Німецьким бундестагом і Державною думою. У Берліні діє німецько-російський форум - громадська організація, яка сприяє розвитку відносин з Росією. В рамках німецько-російських зв'язків розвивається партнерство між містами. В даний час в ньому офіційно і неформально беруть участь близько 130 міст. Важливим стимулом для успішного розвитку академічних і наукових зв'язків між вузами Німеччини і Росії стала міжурядова програма імені А. Герцена, що діяла в 1998-2003 рр.

Вибори 2005 р.

У 2005 р Шредер очолював СДПН сам ініціював дострокові на рік раніше вибори через конфлікти з бундестагом, вирішивши домогтися

розпуску бундестагу і призначення на 18 вересня 2005 р дострокових парламентських виборів. Одним з тактичних міркувань стала впевненість в тому, що опозиція не встигне висунути достойного суперника канцлеру і підготуватися до виборчої кампанії.

Проблема ХДС / ХСС полягала в тому, що християнські демократи не мали чіткої програми виведення країни з кризи. Вони несли не меншу відповідальність за основні реформи, що викликали протест багатьох німців, оскільки були їх ініціаторами ще під час перебування Г. Коля канцлером і, пішовши в опозицію, схвалили і підтримали непопулярні заходи в бундестазі і бундесраті. Не менш важливим є і той факт, що кандидат у канцлери Ангела Меркель, офіційно затверджена в цьому статусі 30 травня 2005 р як жінка явно програвала чоловікові Шредеру, хоча жінка ніколи раніше в історії Німеччини не претендувала на вищу державну посаду.

Меркель мала очевидні мінуси в порівнянні зі Шредером. Хоча про неї говорили, що вона «серйозна жінка для серйозних справ», вона була жінкою, представницею сходу країни і поганим оратором.

Ахіллесовою п'ятою консервативної опозиції на чолі з Меркель було її безумовне зовнішньополітичне рівняння на Вашингтон. Напередодні іракської війни Меркель однозначно встала на сторону США.

Зовнішня політика грала в ході передвиборної боротьби підпорядковану роль. І якщо Шредер і Фішер підкреслювали миролюбність зовнішньої політики «червоно-зеленої» коаліції, ту позитивну роль, яку країна грала в ході війни в Іраку, а Шредер ж наголошував на необхідності зміцнення дружніх зв'язків з Росією і Францією, то А.Меркель піднімала лише один питання - небажання християнських демократів бачити Туреччину в якості повноправного члена Європейського союзу. В цілому в області зовнішньої політики у діючого канцлера виявилися скуті руки: не тільки ХДС / ХСС, але «зелені» і багато

соціал-демократи не хотіли продовження його панібратських відносин з В.Путіним і виступали проти атомних угод з Китаєм.

В результаті виборів блок ХДС / ХСС отримав 35,2% голосів, СДПН отримала всього 34,3%. Тому жодна з великих, як їх називають, «народних» партій – СДПН і блок ХДС / ХСС - не змогла утворити правлячу коаліцію. В результаті 10 жовтня 2005 року в ході переговорів між двома найбільшими «народними партіями» - СДПН і блоком ХДС / ХСС було прийнято рішення про те, що майбутній уряд буде сформовано кандидатом на пост канцлера від ХДС / ХСС Ангелою Меркель. Була створена т.зв. «Велика коаліція» Герхард Шредер заявив про завершення своєї політичної кар'єри. Почався новий етап в історії ФРН. 22 листопада 2005 року уперше в історії післявоєнної Німеччини канцлером стала жінка, вихованка колишньої соціалістичної НДР.

Відразу після перемоги в області зовнішньої політики Ангелі Меркель було насамперед реалізувати свої трансатлантичні амбіції, налагодивши відносини Берліна з Вашингтоном, помітно постраждали через війни в Іраку. При цьому вісь Берлін-Париж-Москва, як має приховану антиамериканську спрямованість, піде в історію. У команді Ангели Меркель кажуть про помилковість політики "осей" і обіцяють не допустити їх створення в майбутнє.

1.4. Зовнішня політика А. Меркель

У 2012 р Німеччина прийняла нову стратегію зовнішньої політики «Сприятли глобалізації – розвивати партнерство-розділяти відповідальність». Вона заснована на зближенні з потрібними економічними партнерами, які представляють інтерес для німецької економіки через багатства цих регіонів природними ресурсами. Виділено Китай, Індія, Бразилія, ПАР, В'єтнам, Мексика, Малайзія, Індонезія, Колумбія, Нігерія і Ангола. Причина такої політики - криза зони євро і пошук нових привабливих ринків збуту. Віссю нової концепції є теза про

появу нових центрів влади в різних регіонах світу, які і названі «висхідними державами».

Також ця позиція реалізується через активну, але виборчу участь у Спільній політиці в області безпеки і оборони ЄС, зафіксованої в Лісабонському договорі. Перш за все це стосується участі Німеччини у відновленні цивільних і військових структур, участі німецьких поліцейських, митників і експертів у всіх місіях програми: німецькі суди в рамках місії ЄС «Атланта» успішно допомагають боротися з піратами біля узбережжя Сомалі; на Балканах Німеччина допомагає у відновленні інститутів демократії і захисту прав меншин в Косово (там задіяно 100 німецьких експертів +1500 німецьких солдатів представляють найчисленніший контингент в Косово); в Афганістані в місії ООН допомагає у відновленні громадянського суспільства, реалізуючи проекти в галузі освіти, поліції і охорони здоров'я.

Вибірковість позиції проявилася в операції проти режиму Каддафі. Меркель «Нашим союзникам по блоку ми бажаємо успіху, адже політичні цілі у нас з ними спільні. У нас просто інша думка про їхні шанси на успіх». Але Німеччина виділила 5 млн євро для біженців і запропонувала США використовувати німецькі пункти для польотів в Лівію. У самої Німеччині такий курс Меркель і Вестервелле викликав неоднозначну реакцію, в нейтралітет Німеччини християнські демократи побачили порушення аденауревської традиції, розпорядчої в інтересах європейської єдності будь-яку ціну зберігати німецько-французький тандем.

Німеччина в ЄС

Німеччина разом з Францією, Великобританією та Італією має найбільшою кількістю голосів в Раді міністрів ЄС (по 10 голосів) і найбільшою квотою представництва в Європарламенті (99 мандатів).

Результати головування Німеччини в ЄС в 2007 р

Головні питання:

1. основним її досягненням в цей період стало прийняття Лісабонського договору (вступив в силу в 2009 р): введені посади голови Європейської Ради (по типу президента) і вищого представника із закордонних справ і політики безпеки (Міністр закордонних справ); спрощена процедура прийняття рішень - досить тепер голосів 55% країн ЄС, де проживає 65% населення ЄС. Так європейська державна модель наблизилася до федеративної

2. Членство Туреччини в ЄС. Німеччина постаралася відновити концепцію «привілейованого партнерства» як альтернативу

3. Визнання незалежності Косово. Цьому протидіяла Росія, погрожуючи скористатися правом вето в РБ ООН. США навпаки наполягали на якнайшвидшому визнанні. В ЄС категорично проти виступила Іспанія, вважаючи, що це дасть претендент для вимог незалежності Країни Басків. Берлін в результаті став на бік США, але із застереженням про гарантії прав сербської меншини в Косово.

Головною проблемою Меркель в ЄС стало подолання звичного статусу Німеччини як «дійної корови Європи». Так відразу після обрання в 2005 р Меркель довелося відмовитися на користь Польщі від 100 млн. Євро, призначених для підйому економік в нових федеральних землях (колишньої НДР). Саме тоді Меркель чітко вирішила покласти край німецької «дипломатичної чекової книжки».

Особлива позиція Німеччини в ЄС при Меркель проявила себе також в 2010 р під час дебатів про допомогу Греції, саме тоді змінилася думка німців до ЄС. В ЄС вважалося, що німці повинні бути готові заради ЄС в черговий раз поступитися своїми економічними інтересами заради порятунку еврозони слабких країн ЄС, яким загрожує доля Греції. «Побільше мужності, Ангела, скажи своєму народові, що ми теж були солідарні, коли Німеччина возз'єднувалася». Так Меркель почала змінювати принцип аденауровської ФРН, коли вважалося, що німці більш

всіх інших членів спільноти повинні бути готовими нести неминучі тяготи інтеграційного процесу і стали чимось на зразок європейського портмоне.

Базисом європейського процесу є німецько-французьке взаєморозуміння, але ця нова позиція Меркель показала що держави мають різні уявлення про вірному шляху. Франція завжди на перше місце ставила свої національні інтереси, але в ході подолання грецької кризи свої інтереси вперше відкрито почала заявляти Німеччина.

За ініціативою Німеччини після закінчення в 2013 році дії Стабілізаційного фонду (440 млрд євро) в минулому вигляді він уже не був прийнятий. Так в 2013 р в силу вступив Європейський механізм фінансової стабільності (80 млрд євро), частка Німеччини 22 млрд євро + країни учасники дають гарантії ще на 620 млрд євро (168 млрд від Німеччини).

В результаті німецькі виборці залишилися незадоволені, що Меркель допомагає «несолідним країнам» ЄС, а ЄС - що вона допомагає цим країнам мало.

Двадцять п'ять з 27 країн ЄС 30 січня 2012 року в Брюсселі приєдналися до договору про бюджетну стабільність, з пропозицією про створення якого європолітики виступили за підсумками саміту в грудні 2011 року. Ініціатива його виходила з Німеччини. Прага і Лондон відмовилися приєднатися до Бюджетного пакту ЄС. Чехія повідомила про своє рішення безпосередньо в ході брюссельського саміту 30 січня, влада Великобританії заявила про те, що не підписуватимуть новий договір ще в грудні 2011 року.

На грудневому (2008 г.) саміті ЄС ФРН підтримала рішення про створення Європейських сил швидкого реагування. У Берліні в цілому згодні з технічними та чисельними параметрами ЕСБР, які передбачають розгортання до 10 тис. Військовослужбовців одночасно у рамках двох обмежених за часом антикризових операцій. Однак акцент робиться на «відновлювальному» характері цієї ініціативи, спрямованої на евакуацію громадян країн ЄС з регіонів, охоплених конфліктами, захист морських,

повітряних і сухопутних шляхів, відстоювання зовнішніх економічних інтересів Євросоюзу. Німці підкреслюють важливість координації ЕСБР зі структурами НАТО.

Німецько-французькі відносини

Взаємовідносини Німеччини і Франції багато в чому визначають перспективи майбутньої об'єднаної Європи. Сьогодні відносини двох країн - лідерів ЄС, на думку деяких експертів, досягли стану "заморозки", що робить проблематичною долю самого ЄС. Німеччина активно просуває свою федеративну модель для впровадження в рамках ЄС. Франція, навпаки, побоюється подальшого здійснення європейської інтеграції, в якій вбачає загрозу для національного суверенітету і принципу "єдиної і неподільної Республіки". Крім цього, між Берліном і Парижем існують давні розбіжності з приводу базових принципів, з якими були тісно пов'язані стратегії національно-державного будівництва обох країн і їх підходи до визначення свого місця в Європі.

Ще Де Голль і Аденауер надали зближенню офіційну силу. У 1963 р вони підписали Єлисейський договір, який мав швидше символічне значення, ніж містив в собі політичне конкретику. Крім культурних обмінів, Договір передбачав проведення регулярних консультацій, які отримали статус "франкогерманських зустрічей на вищому рівні". Ці зустрічі мали вирішальне значення для вибудовування "тандему" керівників двох країн, в ході цих зустрічей лідери зближували свої точки зору і висували спільні проекти, які потім презентували іншим європейським країнам.

Найбільш важливими для відносин двох країн стали події 1989-1990 рр., Пов'язані з падінням Берлінської стіни і об'єднанням Німеччини.

Глибока ревізія відносин Німеччини і Франції сталася в 2007 році у зв'язку з приходом Ніколя Саркозі. Під час передвиборної президентської кампанії він заявляв про себе як про одного Сполучених Штатів. Саркозі зробив спробу відновити престиж Франції за рахунок зміцнення військової

складової се моці (повернення у військову організацію НАТО і активну участь у військовій кампанії з повалення режиму Каддафі в Лівії), посилення атлантистського вектора у зовнішній політиці, пошуку альтернативних напрямків політики в третіх регіонах (ідея створення Середземноморського союзу). Багато з його зовнішньополітичних ініціатив викликали неприйняття і протидію з боку Німеччини.

Разом з тим саме з моменту початку глобальної економічної кризи 2008 р, який перейшов в кризу "зони євро", почалося зближення позицій Саркозі і Меркель, яка допомогла зберегти і зміцнити Євросоюз. Після провалу референдумів щодо проекту конституції ЄС у Франції, Ірландії та Нідерландах саме узгоджені дії Берліна і Парижа дозволили прийти до висновку Лісабонського договору 2008 р створив новий політичний формат Європейського союзу. Завдяки їх спільним зусиллям вдалося врятувати від провалу, що здавався неминучим, саміт ЄС в грудні 2011 року і прийняти на ньому "план порятунку" європейських фінансів, що передбачає посилення економічної координації та фінансової дисципліни, за що давно ратували в Берліні. Однак ця співпраця триватиме й виявилось досить проблематичним.

Після чергової зміни президентської влади в Парижі в 2012 р соціаліст Франсуа Олланд і його партія, відрізнялися германофобія і побоюванням надмірного посилення Німеччини. У ситуації триваючого ослаблення економічної ваги Франції Олланд раніше робить ставку на використання військової сили Франції як інструменту збереження її геополітичного впливу. Підтвердженням цього є позиція керівництва Соціалістичної партії щодо криз навколо Лівії та Сирії, за ступенем свого радикалізму нерідко перевершує позицію політичного керівництва Сполучених Штатів.

Однак головні розбіжності між Берліном і Парижем лежать в соціально-економічній площині. Зокрема, Франсуа Олланд підтримав раніше узгоджений "План Меркель- Саркозі" з застереженнями,

вимагаючи надати йому більше «соціальний зміст». Основний закид, який робиться французькими соціалістами на адресу Німеччини, пов'язаний із загальною стратегією, здійснюваної Берліном щодо країн єврозони, а саме жорстка економія. На сьогодні частка Німеччини в порятунку євро і європейської економіки в цілому складає 190 млрд. Євро (27.2%), а Франції - 142 млрд. (20.4%).

У 2012 р лідери двох найбільших економік єврозони розійшлися в думках з питання про термін запуску єдиного банківського регулювання в євзоні. Олланд впевнений, що механізм спільного контролю банків має запрацювати якомога швидше, тоді як Меркель не вважає за потрібне встановлювати певний часовий орієнтир для початку єдиного регулювання в банківському секторі.

Оскільки спільного рішення не було знайдено, єдине регулювання в банківському секторі євро зони було відкладено на невизначений період. Як наслідок, прийняття рішень про конкретні заходи щодо подолання європейської боргової кризи також відкладалося на невизначений термін.

Незважаючи на всі протиріччя Франція і Німеччина єдині в думці про необхідність поглиблення євроінтеграції. Але представляють це по-різному.

Німеччина з США і НАТО

Як і очікувалося прийшло в 2005 р уряд «великої коаліції» на чолі з Меркель спробувало відновити порушений баланс між атлантизмом і європеїзмом і повернути берліну традиційну роль посередника між Вашингтоном і Парижем.

Меркель взяла на себе функцію переконати США ратифікувати Кіотський протокол про скорочення викидів в атмосферу шкідливих газів (невдало).

США і Німеччина по-різному розглядають роль НАТО. Німеччина бачить в НАТО не тільки військовий блок, а й політичний форум для обговорення проблем і прийняття узгоджених рішень щодо спільного

забезпечення безпеки. Крім того, ФРН робить ставку на ненасильницький рішення проблем. А США бачить в НАТО перш за все інструмент власної глобальної політики.

У числі найважливіших проблем, що дісталися Меркель від колишнього уряду - реформування німецької армії і збільшення витрат на оборону. У 2006 р ФРН витрачала на оборону 1,5% ВВП (24,4 млрд євро), Для порівняння-соціальну допомогу для бідних в Німеччині щорічно складають 20 млрд. У 2015 році влада Німеччини має намір виділити на фінансування бундесверу близько 32 мільярдів євро. Військовий бюджет ФРН становить поки 1,3 відсотка ВВП. (Росія планує до 2016 р достічь- 98 млрд. 20%, витрати США на оборону в 2015 році складуть 3,4% ВВП, витрати Франції - 1,5% ВВП). Армія Німеччини в 2014 р - 250 000, так і в Франції (Росія - 956.000, США - 1,5 млн.). Через це Вашингтон вимагає збільшення витрат на оборону і звинувачує Німеччину в «утриманство». На саміті НАТО в Уельсі у вересні 2014 року 28 країн НАТО домовилися збільшити свої оборонні витрати до 2% ВВП.

У 2008 р після подій на Кавказі Меркель змінила позицію з питання приєднання України і Грузії і стала наполягати на їх якнайшвидшому приєднанні до НАТО.

Розбіжності з США проявилися з питання Афганістану. США наполягала на збільшенні участі бундесверу в колективних діях НАТО в Афганістані. Але німецькі партії домоглися зберегти лише 3500 осіб і не переміщати їх на південь в зону інтенсивних бойових дій. Тому США направляла зусилля на військове придушення талібів, а Німеччина - на відновлення зруйнованих об'єктів і навчання місцевої поліції.

Але незважаючи на всі суперечності, атлантизм залишається основоположним елементом зовнішньої політики Меркель, тому що стало зрозуміло, щоб працював проект європейської безпеки і оборони, потрібно активну участь країн ЦСЄ (а вони всі налаштовані проатлантично), а не тільки франко-німецький тандем.

З приходом Обама відбулася невелике коректування в американсько-німецьких відносинах, США стали більше враховувати інтереси Німеччини та інших європейських країн.

На сучасному етапі складності німецько-американських відносин можна простежити в послідовному відмову Німеччини від участі в операціях в Лівії в 2011 р, у можливій операції в Сирії.

Німеччина - Азія, Африка, Латинська Америка

Процес активізації відносин з перспективними державами Азії та Африки, який вже почався, проходить нелегко. Китай, Бразилія і Мексика добре усвідомлюють своє значення і не готові стати об'єктом маніпуляцій німецької дипломатії. Вчасно візиту Ангели Меркель до Пекіна, наприклад, один з відомих китайських захисників прав людини просто не був впущен в посольство ФРН. На останній зустрічі міністрів фінансів і керівників центробанків G20 пропозицію міністра фінансів Німеччини Шаубле «вкластися» в порятунок єврозони було зустрінуте Китаєм дуже холодно.

Однак німці не опускають рук і діють активно і методично на всіх напрямках. ФРН підписала договори про сировинному співпраці з Монголією і Казахстаном, Ангела Меркель відвідала Нігерію, Кенію і Анголу. У 2011 в Нью-Делі відбулися перші міжурядові консультації ФРН і Індії. Обидві країни в черговий раз підтвердили взаємну підтримку в рамках групи G4 (Німеччина, Індія, Бразилія та Японія - держави, що претендують на постійні членство в Раді Безпеки ООН). Цей формат дозволяє Німеччині зблизитися з потрібними економічними партнерами, об'єднавшись з ними єдиної політичної метою. Так вмиле маніпулювання політичною доцільністю, пошук спільних політичних цілей служить реалізації економічних інтересів Німеччини. Це, власне, і є нова зовнішньополітична німецька доктрина в дії.

Діяльність Німеччини і німецького капіталу в Африці не має під собою безпосередній колоніальної основи, так як вона втратила свої колонії на цьому континенті ще після Першої світової війни. Активізація на сучасному етапі такої діяльності є складовою частиною глобалізації зовнішньої політики Німеччини. Щорічний обсяг німецької допомоги розвитку країн Африки протягом двох останніх десятиліть стабільно перевищує 1 млрд дол. і фактично досягає рівня американської. Найбільшими одержувачами німецької допомоги є Єгипет, Туніс, Марокко, Судан, Танзанія. На Африку припадає до 2,2% зовнішньої торгівлі ФРН. Найважливішими торговельними партнерами Німеччини в даний час є ПАР, Лівія, Алжир, Туніс, Нігерія.

Після прийняття стратегії зовнішньої політики Німеччини в 2012 році «Сприятли глобалізації, розвивати партнерство, розділяти відповідальність» поглибилося і відносини з Латинською Америкою. Мексика, Колумбія і Бразилія є основними торговельними партнерами Німеччини в Латинській Америці. Тут діють близько 1200 німецьких фірм. З Аргентиною відносини гірше. Тут основний торговий партнер - Росія.

Мексика. Німеччина головний імпортер мексиканських овочів і фруктів.

Бразилія. З 2011 р спільне співробітництво в галузі поновлюваних джерел енергії (Німеччина виділила 52 млн євро на розширення альтернативних джерел енергії та території Бразилії). Також німці інвестували в проекти з будівництва інфраструктури для кубка світу з футболу в 2014 р і в Олімпійські ігри в 2016 року в Ріо-де-Жанейро.

Колумбія. Крім економічного співробітництва, германію допомагає Колумбії в боротьбі з тероризмом і наркотрафіком.

Німеччина-Росія

Серед країн ЄС у Німеччині і Росії склалися найбільш тісні відносини. Німеччину навіть називали адвокатом Росії в ЄС. Найбільш дружні вони були за часів Шредера і Путіна. Один з форматів

співробітництва – це платформа «Веймарський трикутник», він з'явився як політико-дипломатична конфігурація в 1991 році. (куди входять президенти Франції і Польщі і канцлер Німеччини), Німеччина запропонувала запросити для участі в черговій зустрічі, де відбувається обговорення європейських справ, президента Росії.

Кілька останніх років він не збирався. Зустріч, що відбулася в лютому 2011 року, реанімувала цей форум, відбивши змінилася обстановку в Європі і, зокрема, розуміння ключового значення партнерства з Росією, особливо в питаннях безпеки. Політичною сенсацією зустрічі на рівні лідерів трьох країн стала ініціатива використовувати «трикутник» для обговорення актуальних проблем між Європою і Росією. Пропозиція, що виходила від польського президента, відразу знайшла підтримку у двох інших лідерів - Ангели Меркель і Ніколя Саркозі, які висловили тверду підтримку такої зустрічі. Після 2014 р. співпраця з Росією в цьому форматі припинилась

Інший формат співробітництва - стратегія «Партнерство для модернізації», створена в 2010 р для співпраці Росії і ЄС. Ідей було багато, але формат так і не запрацював активно.

З приходом Меркель, зовнішньополітична орієнтація була повернута на США, а до Росії ставлення більш дистанційно і прагматично. Окрім енергетики, де спостерігається постійна активізація.

У 2005 р вони почали спільне будівництво Північно-Європейського газопроводу по дну Балтійського моря. «Північний потік – 1» було запущено у 2011-2012 р. Починаючи з 2021 р. починається введення в експлуатацію «Північного потоку - 2». «Північний потік – 2» спроектовано російською стороною для обходу України як транзитера російського газу. Новий газопровід починається на Слов'янській компресорній станції поблизу Усть-Луги і проходить звідти по дну Балтійського моря до Лубміна в районі Грайфсвальда. Звідти газ має транспортуватися далі, зокрема в розподільні вузли в Австрії, яка через це теж рішуче підтримує

проект. Разом два газопроводи «Північний потік» зможуть транспортувати 110 мільярдів кубометрів газу на рік. Це вже призвело до зниження завантаження української трубопровідної системи, яка і без того ніколи не використовувалася повністю. Відкриття «Північного потоку – 2» в подальшому може призвести до закриття більшої частини української ГТС.

Прибічники «Північного потоку – 2» стверджують, зокрема, що ЄС у майбутньому доведеться імпортувати значно більші обсяги газу через зниження обсягів видобутку в Європі і зростання значення газу як транзитної сировини для так званого «енергетичного переходу» від вуглеводнів до відновлюваних енергетичних ресурсів. Крім того іноді можна почути геоекономічний аргумент про те, що Німеччина могла б політично виграти від того, що стане центральним розподільним вузлом російського газу в Європі. Цей проект нібито йде на користь конкуренції на європейському газовому ринку і таким чином вигідний для споживачів. Посилення взаємної економічної інтеграції ЄС із Росією також часто розглядається позитивно, наприклад, як геостратегічний чинник на противагу підйому Китаю.

1.5. Основні пріоритети зовнішньої політики Німеччини на сучасному етапі

Основні напрямки німецької зовнішньої політики: подальший розвиток ЄС, поглиблення інтеграції не тільки в економічній, але і у внутрішньо-і зовнішньополітичній сферах, а також формування спільної зовнішньої політики і політики безпеки; перетворення інституційної структури ЄС для підвищення ефективності Союзу в умовах глобалізації та розширення ЄС на схід; забезпечення ефективної інтеграції в ЄС нових членів; зміцнення загальноєвропейського співробітництва в рамках ОБСЄ; подальший розвиток НАТО і трансатлантичного співробітництва, недопущення напруженості і конфліктів всередині організації при

виявленні розбіжностей; посилення ролі міжнародних організацій, насамперед ООН, і більш активну участь Німеччини в їх діяльності; зміцнення і повагу прав людини в усьому світі; розширення партнерських відносин з країнами-сусідами ЄС - регіонами Середземномор'я, Близького Сходу та СНД; забезпечення сталого розвитку в світі, попередження виникнення глобальних катастроф. Центральними залишаються завдання роззброєння, контролю за озброєннями і нерозповсюдження зброї масового ураження.

Зовнішня політика країни спрямована на забезпечення миру і безпеки в усьому світі. Німеччина в першу чергу визначає свою політику миру і безпеки в багатосторонніх термінах, тобто в рамках міжнародних інститутів і структур, таких як Євросоюз, НАТО, ООН, ОБСЄ, G7 і G20.

В першу чергу, політика миру означає дипломатичні зусилля по досягненню політичного врегулювання криз і конфліктів, наприклад, в Україні, Сирії та Лівії. Німеччина також бере на себе відповідальність за безпеку, включаючи військові дії, коли це абсолютно необхідно, наприклад, в боротьбі з так званою Ісламською державою (ІД) і стабілізації Афганістану і Малі. Зусилля в області роззброєння, контролю над озброєннями та нерозповсюдження зброї та озброєнь є важливим компонентом німецької мирної політики. Поряд з контролем над звичайними озброєннями, світ без ядерної зброї залишається довгостроковою метою зовнішньої політики Німеччини.

Робота Німеччини в галузі запобігання криз, стабілізації, постконфліктного світобудівництва і гуманітарної допомоги також є частиною її політики миру і безпеки. В даний час Німеччина є одним з найбільших донорів гуманітарної допомоги в світі і піонером в галузі запобігання цивільних криз, посередництва і стабілізації

Питання для самоконтролю

1. Визначте основні фактори впливу на зовнішню політику Німеччини.

2. В чому полягає політика «нормальності» ФРН?
3. Як відбувалась еволюція атлантичного вектору зовнішньої політики Німеччини протягом 2000-х рр.?
4. Визначте роль Німеччини в розвитку євроінтеграції?
5. Охарактеризуйте відносини Німеччини із країнами Азії, Африки та Латинської Америки.

Рекомендована література

1. Гільченко О., Верютіна Д. Політика національної безпеки Німеччини в контексті запобігання викликам «жорсткої» безпеки. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія: Історія і політологія / за заг. ред. К. Балабанова. Маріуполь, 2017. Вип. 19. С. 115—124.
2. Гільченко О., Верютіна Д. Роль Німеччини в урегулюванні української кризи. *Грані*. Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах. 2016. Вип. 3(131). С. 84—90.
3. Демчишак Р., Завада Я. Зовнішня політика країн Центрально-Східної та Південно-Східної Європи: навчальний посібник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2021. 192 с.
4. Івасюк Г. Основні виклики сучасній зовнішній політиці Німеччини. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2020. № 41. С. 105—112.
5. Івасюк Г. Ціннісні орієнтації німців у порівнянні з іншими народами як передумова зовнішньої політики Німеччини. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2019. № 39. С. 116—121.
6. Крушинський В., Приймак Б. Ставлення Німеччини до євроінтеграційних та євроатлантичних прагнень України. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2017. Випуск 131. С. 22—33.
URL: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:jHX_65Rb

- WGwJ:journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/download/3160/2835+&cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=ua (дата звернення: 15.09.2021).
7. Кухтін М. Зовнішня політика ХДС у новому світопорядку. *Актуальні проблеми політики*. 2014. Вип. 51. С. 141—146 URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/284/Kukhtin%20Zovni%20pol1.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 15.09.2021).
  8. Рудько С. Зовнішня політика країн Західної Європи в постбіполярний період : навчально-методичний посібник із курсу. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012. 412 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Rudko_Serhii/Zovnishnia_polityka_krain_Zakhidnoi_Yevropy_v_postbipoliarnyi_period.pdf (дата звернення: 15.09.2021).
  9. Тирон А. Політичний портрет Ангели Меркель. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. Випуск 11. 2013. С. 53—57. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6452/Tyron_e.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 15.09.2021).
  10. Balabanov K., Hilchenko O., Pashyna N., Tryma K. The Migration Crisis and the Problems of «Soft Security» in Germany: Political and Legal Solutions. *Handbook of Research on Ethnic, Racial, and Religious Conflicts and Their Impact on State and Social Security*. 2021. PP. 52—69.

РОЗДІЛ 2. ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ФРАНЦІЇ

2.1. Загальні відомості

На кінець 2020 року, населення Великобританії становило 65495423 осіб. За рік кількість населення збільшилася на 293 409 особу. При цьому природний склав 225599 особи, міграційний - 67810 осіб. Загалом, річний приріст склав 0,45%.

Площа 640 679 км².

ВВП на душу населення за 2021 р 50 000 \$ (23 місце за рейтингом країн світу). За рівнем загального ВВП посідає у 2021 р. 9 місце.

Політична система – Франція є «неподільною, світською, демократичною і соціальною Республікою». Тут діє Конституція, прийнята шляхом референдуму в 1958 р. Франція є унітарною державою, яка складається з 18 регіонів, 13 з них розташовані на континентальній «метропольній» території, 5 — на заморських територіях.

Форма правління з 1958 р. - напівпрезидентська республіка: в Конституції чітко позначений принцип пріоритету президента, який не відповідальний перед парламентом, але й не є главою уряду.

Президенти Франції з кінця 90-х рр. ХХ ст.:

- Француа Міттеран (1981-1995, переобраний у 1988 р.) - Соціалістична партія
- Жак Ширак (1995-2007, переобраний у 2002 р. права партія Союз за Народний Рух (неоголіст)
- Ніколя Саркозі (2007-2012) - права партія Союз за Народний Рух (неоголіст)
- Француа Олланд (2012-2017) -Соціалістична партія

- Емануель Макрон (2017-наступні вибори повинні відбутись у 2022 р.) – політична партія Республікк Вперед.

Фактори, що впливають на зовнішню політику Франції

- Геополітичний. Особливе значення для зовнішньої політики Франції має вигідність її географічне положення. Це третя країна Європи за площею (після Росії та України), а у Західній Європі - перша; володіє компактною конфігурацією території, схожою на шестикутник, за що французи називають свою країну "гексагоном". Франція має значну довжину берегової лінії, як в Атлантиці, так і у Середземному морі, що дозволяє їй бути потужною морською країною і посісти провідне геополітичне місце в Європі. Сусідство із розвинутими європейськими країнами та географічна близькість колишніх колоній у північній та західній Африці дозволило Франції контролювати обширні ринки збуту власних товарів (зокрема продукції машинобудування та продовольства) і послуг. Незважаючи на процес деколонізації, Франції вдалося в значній мірі зберегти свою присутність у всіх регіонах світу.

- Економічний. Франції її лідируючими позиціями в світовій економіці. За економічною потужністю вона входить в п'ятірку країн світу. Франція є одним з головних натхненників і організаторів європейського будівництва: від Європейського об'єднання вугілля і сталі (1951) до Європейського союзу (1993). Разом з Німеччиною вона грає роль "мотора" європейської інтеграції. Свій світової статус Франція підтримує завдяки активній участі в міжнародних універсальних і регіональних організаціях.

- Безпековий. Країна є постійним членом Ради Безпеки ООН Франція є однією з п'яти ядерних держав світу (з 1960 р). Франція бере активну участь в здійсненні космічних програм. З 1964 р діє космодром в Куру (Французька Гвіана). Французька космічна програма стала основою для діяльності Європейського космічного агентства.

- Культурний. Міжнародне значення має культурну спадщину французького народу. Країна проводить активну зовнішню культурну

політику, на реалізацію якої виділяються значні фінансові кошти. На дев'ятому місці в світі за кількістю носіїв варто французьку мову. Протягом століть виконуючи функцію мови дипломатії, він є одним з шести офіційних мов ООН.

2.2. Історія зовнішньої політики Франції в другій половині ХХ ст.

За задумом Ш. де Голля наявність у Франції автономної ядерної програми і вихід з військових структур НАТО гарантували Парижу незалежну від Америки зовнішню політику - створення «Великої Франції». Його послідовники Ж. Помпиду (1969-1974) продовжив політику голлізма.

Суть голлізма у зовнішній політиці полягав в корекції політичного курсу в бік поступової відмови від атлантизму:

- Першою ознакою стала відмова особисто генерала де Голля розглянути питання про приєднання Великобританії до європейських інтеграційних структур

- Ще більш вагомим кроком стала відмова від долара в міжнародних розрахунках і спроба вимагати у Сполучених Штатів Америки обміну готівкової валюти на золото в 1965 році, що в довгостроковій перспективі призвело до заборони конвертації долара в золото за офіційним курсом, девальвації американської валюти в 1971 р і краху Бреттон-Вудської валютної системи.

- У 1966 році Франція вийшла з військової організації НАТО. Це зробило з Франції самостійного політичного гравця.

- Франція засудила агресію США у В'єтнамі.

При д'Естьєне (1974-1981) стався неоліберальний ідеологічний «поворот», що позначилося і на зовнішній політиці. Хоча Франція і не повернулася до військових структур НАТО, вона стала діяти в рамках правил гри, сформульованих США, в тому числі в рамках нової фінансово-економічної моделі так званої рейганоміки, підтримувала американські дії на міжнародній арені, дозволила Великобританії і іншим країнам Асоціації

вільної торгівлі приєднатися до Європейських співтовариств. Епоха голлізма завершилася.

Ф. Міттеран (1981-1995). Повернення після 23 перерви соціалістів до влади. Пріоритетним напрямом у зовнішній політиці Міттерана стало будівництво єдиної Європи. Він повністю підтримав ідею валютно-економічного і політичного союзів країн, що входять до Європейського співтовариства. В якості другого кола інтеграції Міттеран висунув ідею європейської конфедерації Сходу і Заходу. Він ратував за всебічний розвиток відносин Франції з США, ФРН і СРСР. Президент прагнув також до співпраці з країнами третього світу, надаючи особливого значення контактам з африканськими державами.

2.3. Зовнішня політика Франції за Жака Ширака (1995-2007).

Навесні 1995 року, коли закінчилася 14-річна «ера Міттерана» і президентом Франція став лідер голлістської партії Об'єднання на підтримку республіки (ОПР) Жак Ширак. Почалася епоха «неоголлізма»

Політика в ЄС.

У Ширака лояльне ставлення до країн Східної Європи. У 1997 - Ширак завдає візити в Польщу й Угорщину і дає зрозуміти, що не проти їх приєднання до ЄС. У 2002 - саміт НАТО в Празі, на ньому прийнято остаточне рішення про розширення ЄС.

Але позиція Франції щодо розширення ЄС 1995 року, 2004 і 2007 рр. була стриманою, що обумовлювало її прагнення зберегти свою геополітичну вагу в «старій Європі». Також Ширак побоювався як би розширення не завдало шкоди поглибленню європейської інтеграції.

Ширак висунув ідею створення Європейської конституції, у 2000 він виступив з цією пропозицією. Створюється конвент по створенню конституції, на чолі Жескар Дестен, до 2004р вона готова. Починається процес ратифікації, на той момент в ЄС 25 держав. 10 вирішили провести референдум. У Франції референдум - конституція не прийнята. +

Нідерланди. Після цього починається криза Євроконституції. Європа деморалізована, виникає питання а чи потрібен взагалі ЄС.

Початок 90-х - обговорюється питання, яка організація буде виступати гарантом безпеки (НАТО і ЗЕС - створ. В 1954) 1998 - досягнутий конценсус між Францією і Британією на саміті в Сен-Мало. Британія погоджується на пропозиції Франції. З 2001 - ЗЕС є частиною ЄС, а функції ЗЕС передаються СЄПБО (Спільна європейська політика в області безпеки і політики).

2.4. Зовнішня політика Франції за Н. Саркозі (право-ліберальний політичне об'єднання - «Союз за народний рух») (2007-2012)

Відразу ж заявив про спадкоємність з політикою Ширака.

1) Виведення Європейського процесу з кризи (Євр. Конституція) разом з Меркель. Після інавгурації відправ. в Німеччину (яка головувала в ЄС), щоб знайти альтернативне рішення і обговорити новий документ. Він пропонує продовження терміну головування ЄС, введення поста міністра закордонних справ, напрям в міжнародні організації єдиного представника від ЄС, обмеження принципу консенсусу (коли всі голосування приходять до конценсуса) - супер кваліфікована більшість 70-80% замість консенсусу.

2) Відносини з США - нормалізація. Почалася ще коли Саркозі був кандидатом. До цього в 2006 році Саркозі їде в Америку і приносить вибачення за різку критику щодо США (через Ірак). В Ірані і в Афганістані Франція має військовий контингент. США хочуть, щоб Франція його збільшила, але Франція не поспішає цього робити.

3) Створення Середземноморського союзу (гос-ва Африки + гос-ва східного Середземномор'я) Саркозі проти вступу Туреччини в ЄС. Саме для Туреччини, щоб заспокоїти амбіції Туреччини на вступ до ЄС. Запрошені країни сприйняли це без ентузіазму, але в 2008 році тим не менше 43 гос-ва вступили і союз був створений. Була запрошена і Сирія,

яка знаходиться в певній ізоляції, вона сприйняла це як сигнал до потепління. Саркозі проявляє інтерес до гос-вам Зего світу (Ср. І Бл. Схід і Африка).

4) Справа Болгарських медсестер, які звинувачувалися в зараженні Лівійських дітей СНІДом. Саркозі сприяв їх звільнення, обіцяючи Лівії пільги і тд.

5) Відносини з Африкою. США хоче Африку в зону свого впливу і Францію почали відтіснити звідти. Але Саркозі хоче зробити все, щоб туди повернутися.

6) Повернення в НАТО.

При президенті Ф. Міттераном французькі представники почали брати участь в роботі військового комітету НАТО в Брюсселі, що було обумовлено участю французьких військових в балканських операціях НАТО. У 1995 р Ширак повернув Францію в військовий комітет НАТО, але зберіг прихильність нейтральному атлантичному вектору зовнішньої політики. При Ж. Ширака півторатисячної французький контингент був відправлений до Афганістану, з 2004 р французькі військові стали знову брати участь в роботі об'єднаного військового командування, було створено три штабу в Ліллі, Ліоні та Тулоні для можливого використання при проведенні союзницьких операцій. До того ж, за 2008 р Франція опинилася на четвертому місці по фінансуванню НАТО, а її військові склали 7% всіх солдатів, задіяних в операціях Альянсу. Але, беручи активну участь у військовій діяльності НАТО, Франція не мала можливості впливати на прийняття стратегічних і тактичних рішень. Цю ситуацію і було покликано змінити повернення в об'єднане командування.

7) З приходом Саркозі змінилися відносини з Росією. Зруйнувалася намічається вісь Франція - Німеччина - Росія. Саркозі проводить більш прагматичну політику щодо Росії, не бажаючи дратувати Вашингтон зайвим зближенням з Москвою. Але Франція залишається одним з ключових європейських партнерів Росії. Ядро складає енергетична сфера.

Франція приймає участь в проєкті Північно-атлантичного газопроводу. У 2007 р французька компанія Тоталь обрана в якості стратегічного партнера Газпрому в розробці Штокманівського родовища природного газу. На 2011- 2015 рр. намічено спільно побудувати новий російсько-південноєвропейських газопровід «Південний потік». З якою до 2020 г.должен покрити 1/3 попиту ЄС на природний газ, його повинен доповнити алжирського-південноєвропейських маршрут.

Посередництво Франції під час конфлікту в Осетії. План Медведєва - Саркозі дуже компромісний. Саркозі на свій страх і ризик пішов на перекір з ЄС, які виступали за покарання, санкції. Але надалі його рішення виявилось універсальним - єдино вірним.

8) При Саркозі Франція продовжила стратегічний діалог з Китаєм і скористалася охолодженням між КНР і Німеччиною, спробувала взяти на себе ключову роль посередника між Китаєм і ЄС. Підтвердивши прихильність Парижа ідеї єдності Китаю, висловила за скасування ембарго ЄС на експорт зброї до Китаю. Завдяки цьому Саркозі домогся укладення ряду великих контрактів в сфері цивільної авіації та ядерної енергетики на загальну суму близько 30 млрд. Дол.

Передвиборна кампанія Шостого президента П'ятої Республіки проходила під гаслами «розриву» з колишньою Ширак-деголлівської політикою - «постголлізм». Змін у зовнішній політиці Франції в першу чергу очікували на американському і трансатлантичному напрямках. Ніколя Саркозі називали головним атлантистом в ряді президентів П'ятої Республіки, він не тільки відкрито проявляв свою симпатію до США і, особливо, до американської економічної моделі, але також наполегливо говорив про необхідність відновлення дружніх відносин Парижа і Вашингтона, про повернення Франції до об'єднаного військового командування НАТО .

Основними проблемами Французької політики в цей період - боротьба з наслідками фінансової та економічної кризи. В результаті вдалося

уникнути різкого падіння економічного зростання. Але безробіття досягло 10% і вперше почали відкрито обговорюватися можливості розпаду зони євро. Також авторитет Саркозі підірвало відкрита демонстрація його особливих відносин з представниками фінансово-олігархічної еліти. Перед виборами 2012 р виборці поклали на Саркозі відповідальність за погіршення матеріального становища під час кризи, зростання безробіття, соціальну нерівність.

2.5. Зовнішня політика Франції за Француа Олландо (2012-2017 р.р.)

Вибори квітень-травень 2012 р Француа Олланд зібрав у другому турі 51,62% голосів представляє ліве політичне об'єднання «Соціалістичну партію». ЗМІ присвоїли йому образ «нормальної людини»

Альтернативна програма Олланда на виборах:

1. Чи відображає інтереси широких верств небагатих французів
2. Виступив за прийняття нової стратегії, направленою не на економію, а на економічне зростання, по якій розраховує збалансувати бюджет до 2017 р
3. Підвищити до 75% податок на щорічний дохід понад 1 млн. Євро
4. Створити для молоді 150 тис. «Робочих місць майбутнього», які на 75% фінансуються державою.
5. Створити 60 тис робочих місць у сфері освіти.

Позиція Олланда з основних питань зовнішньої політики:

Політика всередині ЄС.

За своїми поглядами є переконаним прихильником європейського будівництва, сам себе вважає спадкоємцем європеїзму. У 2005 р активно агітував за прийняття Конституції ЄС, тому негативні результати референдуму сприйняв як особисту поразку. Категорично проти розпаду зони євро, підкреслює, що для Європи євро є «загальним надбанням».

Висунув свою концепцію реформ з використання різних європейських фінансових інструментів:

- Ввести новий вид європейських цінних паперів - євробонди, з метою фінансування великомасштабних інфраструктурних програм, які потягнуть за собою всю економіку ЄС. Це можуть бути проекти використання поновлюваних видів енергії, створення передових технологій, розвиток вищої освіти.

- Розширити можливості Європейського інвестиційного банку щодо фінансування цих проектів.

- Ввести в масштабах єврозони податок на фінансові трансакції

- Переглянути роль Європейського Центрального банку (зберегти його самостійність, але і запропонувати йому додаткові функції)

Ці пропозиції з побоюванням сприйняли в Німеччині. Німеччина довго намагалася переконати всі країни ЄС дотримуватися фінансову дисципліну (т.зв. європейський компроміс), але бюджетний договір так і не підписали Великобританія і Чехія.

Німеччина боїться, що євробонди для фінансування інфраструктурних проектів обернуться новою навантаженням для бюджету країн-донорів (головним з яких є Німеччина). Проти та наділенням «священної корови» Європейського Центрального банку функцією позичальника.

Тому під час виборів Меркель відкрито підтримувала Саркозі, але Олланд заявив про свою прихильність ідеї тісного франко-німецького співробітництва. Першим візитом після обрання Олланд в серпні 2012 р здійснив саме до Німеччини, де зустрівся з Меркель і обговорив питання про порятунок євро і проблему грецького боргу.

Колишні відносини Франції та Німеччини при Саркозі будувалися за формулою: Франція домінує політично, а Німеччина економічно (Саркозі навіть у себе на батьківщині мав прізвисько Меркозі). Олланд же відмовився від практики зустрічей на вищому рівні Меркель напередодні

самітів ЄС для узгодження спільної лінії на цих заходах. Замість цього французький президент демонструє «романської солідарність», влаштовуючи наради трійки лідерів Франції, Італії та Іспанії.

Німеччина пішла на зустріч пропозицією Олланда прийняти принцип банківського союзу, але на практиці його реалізація затягується. А Олланда в свою чергу довелося поступитися і затвердити європакт по принципам бюджетної економії і відмовитися від запуску в оборот євробондів.

У такій економічній ситуації для Франції вона не може собі йти на конфронтацію і сучасні франко-німецькі відносини сам Олланд називає як «дружньо напружені».

Олланд заявив, що Туреччина не може стати повноправним членом ЄС через невирішеність питання про визнання Туреччиною геноциду вірмен 1915 р відмову поширювати правила митного союзу на грецьку частину розділеного Кіпру.

Французько-британські відносини

Новий етап французько-британських відносин почався після приходу на пост президента Франції Саркозі і триває при Олланд. Ці президенти відмовилися від курсу голлізма, який передбачав підтримку особливих відносин між Францією і Німеччиною як ядра ЄС. При цьому Париж вважав Великобританію «агентом впливу» США всередині Європи і діяв відповідно до цього, обмежуючи вплив Лондона на континенті.

Ця активізація позначилася на всіх сферах взаємосотруднічства, особливо на економіці та сфері оборони і безпеки. Серед найбільших спільних економічних проєктів можна назвати: тунель під Ла-Маншем, який з'єднує континентальну Європу з Великобританією ж / д повідомленням, розробку ударного безпілотного літального апарату, підписання «атомного пакту», завдяки якому реалізується будівництво нових атомних електростанцій на територіях обох держав.

Після закінчення "холодної війни" саме спільна франко-британська ініціатива позначила необхідність самостійних сил безпеки ЄС. У 1998 році в Сант-Мало президент Франції Ж. Ширак і прем'єр-міністр Великобританії Т.Блер висловилися за автономію Євросоюзу в області забезпечення безпеки, "яка була підтримана військовим потенціалом і готовністю застосовувати заходи в разі міжнародної кризи".

У листопаді 2010 р в Лондоні президент Н. Саркозі і прем'єр-міністр Д. Кемерон підписали т.зв. "Ланкастерського угоди" щодо співпраці в сфері оборони і безпеки. Домовленості мали на меті зближення оборонних потенціалів двох країн і забезпечення готовності до спільного відповіді на загрози національній безпеці. Ці заходи повинні були зберегти за Францією і Британією статус великих військових держав, суверенно розпоряджаються своїм військовим потенціалом, незважаючи на скорочення військового бюджету.

Договір передбачав кооперацію між британськими та французькими збройними силами шляхом взаємного користування ресурсами і технікою, створення спільної військової інфраструктури, загального оборонного ринку, промислової та технологічної кооперації, співпраці в сфері підтримки ядерного бойового потенціалу на французькій базі Вальдук.

Також було вирішено створити спільний експедиційний корпус для виконання широкого спектру завдань, включаючи бойові операції на суші, морі та повітрі. Корпус не передбачалася робити постійним - він повинен був бути готовим до мобілізації в разі потреби. У співпраці в сфері військово-морських сил було заявлено, що до 2020 років обидві країни створять технологічну і військово-адміністративну базу для використання спільної авіаносної групи. У плани Парижа і Лондона увійшла також кооперація в сфері експлуатації військово-транспортних літаків, розробки систем і технологій для субмарин, супутникової комунікації, безпілотників, кібербезпеки. Були підписані угоди про кооперацію в боротьбі з тероризмом.

Угоди між Францією і Великобританією 2010 року не мали прямого зв'язку з Системою колективної безпеки і оборонною політикою ЄС і не спиралися на створені в рамках Євросоюзу механізми кооперації. Військова співпраця між Сполученим Королівством та Францією проходить на тлі значних розбіжностей в баченні майбутнього ЄС і розбіжностей в економічній політиці. Уряд консерваторів в Британії більш скептично щодо широкої європейської інтеграції, ніж попередній кабінет лейбористів. Д. Кемерон розглядає ЄС насамперед як зону вільної торгівлі і поле економічної кооперації, підкреслюючи абсолютну первинність НАТО в забезпеченні європейської безпеки. З французької сторони також звучить критика системи охорони здоров'я і транспорту Великобританії.

Саміт в Оксфорді і розбіжності військової організації ЄС.

31 січня 2013 року під час зустрічі на авіабазі поблизу Оксфорда прем'єр-міністр Великобританії Д. Кемерон і президент Франції Ф. Олланд підписали договір, що продовжує співпрацю, заданий Ланкастерського угодами. Пакет узгоджених документів включав кооперацію в проектуванні і виробництві військових безпілотників, протикорабельних ракет. Крім цього планується програма навчання льотчиків пілотування військових літаків союзників. Сторони домовилися про спільні інвестиції в проектувальний ядерний центр в Альдермастоне в Британії для спільної розробки і тестування ядерної зброї, а також про обмін науково-технічною інформацією.

На саміті також було підписано угоду про наміри, що створює структуру для обміну операційними розвідданими між французькою і британською секретними службами. Зокрема, планується спільно збирати і обробляти інформацію про громадян Франції і Великобританії, що беруть участь в бойових ісламістських групах.

На саміті в Оксфорді Кемерон, планував домогтися у президента Франції поступок з питання про зміну статусу Сполученого королівства в Євросоюзі з метою забезпечення більшого контролю Лондона над

імміграцією, соціальною політикою і судовою системою. Однак Олланд заявив, що зміна основного договору ЄС не є пріоритетом і не повинно бути здійснено Великобританією в односторонньому порядку. У той же день Палата лордів силами проєвропейськи налаштованих лейбористів і лібералів відхилила пропозицію консерваторів про проведення референдуму про продовження членства Британії в ЄС в 2017 році.

Франція і Британія залишаються найбільш активними учасниками операцій НАТО. Союзники продемонстрували це в ході кампанії Альянсу в Лівії в 2011 році. Британія також зробила активну підтримку операції французьких військ «Серваль» в Малі в 2013 році. Лондон і Париж дотримуються курсу на продовження миротворчих місій в Лівії, Малі та Центральної Африканській Республіці. До 2016 року обидві держави планують здійснювати скоординовані військові операції.

Відносини з США та НАТО

Олланд прямо заявив, що рішення повернути Францію до військових структур НАТО (у 2009 р) руйнує консенсус, що існував з питань зовнішньої політики кілька десятиліть. Відмова Франції від своєї особливої ролі призведе до того, що вся Європа будуть однозначно рівнятися на США. Поверненню Франції в НАТО мало передувати реформування цієї організації, інакше Вашингтон буде вирішувати всі питання замість Парижа. Саркозі так і не вдалося домогтися від США і НАТО якихось виразних гарантій, які свідчили б про реальний формуванні автономної європейської оборонної структури. «Ми втратимо незалежність, не отримавши безпеки».

Виступає за посилення ролі Європи в альянсі і за поглиблення військового співробітництва Франції з Великобританією і Німеччиною.

Французьким генералам треба надати пост командувача південним флангом НАТО в Неаполі, що дозволило б Франції взяти на себе значну відповідальність за безпеку всього регіону Середземномор'я.

Треба виводити французькі війська з Афганістану.

Франція погодилася на обмежену участь в реалізації ЄвроПРО.

В цілому Олланд позиціонує себе як прихильник «атлантичної солідарності»

Південне Середземномор'я і Африка залишаються пріоритетними напрямками зовнішньої політики Франції. Близько 500 тис. Французьких громадян проживають на африканському континенті. У своїх колишніх колоніях в країнах Північно-Західної Африки Франція створила економіко-політичні та культурні важелі впливу. Цей новий порядок став називатися *Françafrique* - як принизливе вираження, що означає ставлення Франції до своїх колишніх колоній в Африці, як викриття її корисливою політики на африканському континенті. Важливим елементом прив'язки цих країн до Франції є міжрегіональна валюта «Африканський франк», яка має ходіння в більшості колишніх африканських колоній Франції і утворюючи так звану «зону африканського франка», який ранне був жорстко прив'язаний до курсу французького франка, а пізніше до курсу євро.

Особливе значення в Африці Франція надає гуманітарним напрямом. Французький внесок в гуманітарні програми в рамках ЄС перевищує 100 млн. Євро, більша частина яких спрямовується в африканські держави. За участю Франції створено кілька фондів розвитку Африки: Фонд підтримки розвитку с / г, інвестиційний фонд підтримки бізнесу, за яким з 2009 по 2014 рр створено 100 тис. Робочих місць на африканському континенті.

Саркозі вважає, що в Середземномор'ї і Африці Тут необхідно спиратися на вже наявні формати: секретаріат недіючого Союзу для Середземномор'я, «довільським партнерство», Групу 5 + 5, що включає 5 європейських прибережних країн (Іспанія, Італія, Мальта, Португалія, Франція) і 5 країн Магрибу (Марокко, Алжир, Лівія, Туніс, Західна Сахара і Мавританія).

«Довільським партнерство». програма "довільським партнерство", запущена на травневому саміті G-8 2011 року під французькому Довілі. У програмі, до якої приєдналася і Росія, "велика вісімка" обіцяла подбати про

країнах "арабської весни" і підтримати соціально-економічні реформи нових режимів.

Спочатку "довільським партнерство" було розраховане на Єгипет, Туніс, Марокко і Йорданії, але потім туди запросили і "нову Лівію". Правда, її участь обговорили особливо: Лівія була включена в партнерство, але фінансова допомога їй виділена не буде, оскільки частина активів поваленого уряду Муамара Каддафі (приблизно \$ 20 млрд) була "разморожена" Заходом для передачі коштів лівійському Перехідній національній раді (ПНР).

"Довільським фонд" в 2011-2013 роках спільними зусиллями виділив до \$ 40 млрд: \$ 20 млрд з боку МВФ і по \$ 10 млрд - від країн "вісімки" і держав Перської затоки. Дехто на Заході називає "довільським партнерство" новим планом Маршалла (план американської допомоги відновленню Європи після Другої світової війни).

Найважливішим партнером Франції в Африці є Алжир. Франція стала першою державою кредитором Алжиру. Щорічний товарообіг між державами складає близько 8 млрд. Дол. В Алжирі перебувати близько 420 філій французьких підприємств.

Важливим напрямком є енергетична сфера. Завдяки ініціативі Франції з 2011 р Алжир почав експортувати газ до Європи по газопроводу Medgaz, по дну Середземного моря. Таким чином ЄС почав знижувати залежність від російського газу.

Проблему в стосунках з Алжиром становить терористична активність в алжирському регіоні Кабилии (кабіли є найбільш численним представниками алжирських берберів - 30% від загального числа населення). У 2001 р вони створили організацію «Рух за Кабиль» з метою досягнення автономії даної території мирним шляхом, з 2011 р стали домагатися для берберського мови статус державної. Франція не бачить у кабелів тенденції до відокремлення від Алжиру, а значить не бачать

приводів для переслідувань і розглядів. Але Алжирські ЗМІ таку позиція Франції розглядають як підтримку ідеї розчленування країни.

Позиція Олланда по Лівії - висловився проти перетворення НАТО в бойовий кулак, за допомогою якого Захід має намір поширювати демократію всюди в світі. Застосування сили вважає крайнім заходом.

Важливим аспектом зовнішньої політики Олланда стала війна в Малі. У січні 2013 року президент Франції відправив кілька тисяч солдатів в Малі за офіційним запитом президента Малі по негайну відправку військ. Ісламістські угруповання вимагали незалежності північній частині країни, однак уряд країни не справлялося з їх натиском самостійно і попросили допомоги Франції. Рада безпеки направив 12500 міжнародних сил. Ніхто крім Франції військову допомогу не надав, але одноголосно підтримали це рішення, надали лише транспортні літаки і інструкторів для африканської армії. Алжир і Туніс, раніше не згодні, тепер надали повітряний простір для переміщення літаків. Ця перемога позбавила Олланда способу нерішучого політика і він отримав імідж сильного військового лідера, здатного на рішучі дії.

Проблеми, які несуть для Франції країни Африки: невдоволення найбідніших верств, зростаючий фактор ісламізму, масова міграція, яка крім дешевої робочої сили змінює соціальний і етнічний характер самої Франції. За даними ООН, вже до 2050 р в більшості країн ЄС домінувати буде не біле населення.

На сьогодні серйозну загрозу майбутньому французької неоколоніальної імперії представляє Китай, який проводить активну економічну експансію в Африці, витісняючи звідси конкурентів. Проникнення Китаю в Алжир це перший крок на шляху до доступу до всієї сфери французького впливу. Франція використовує всі можливості, щоб протистояти цьому. Так агресія проти Лівії була також направлена проти китайських позицій в регіоні. Точно так же тиск на Сирію служить не

тільки цілям повалення Асада, але і цілям ослаблення позицій Китаю, Росії, Ірану.

Інший важливий напрямок - відносини з країнами БРІКС, про особливо з Китаєм. Партнерство з Китаєм підсилює свої позиції всередині ЄС. Поряд з цим Париж використовується в якості точки опори для вибудовування корисних зв'язків з Китаєм. Хоча центральною темою франко-китайських відносин є економіка, тим не менш періодично на перший план в них виходять питання демократії і прав людини.

Важливою проблемою для Франції є зберігається дисбаланс в торговельно-економічних відносинах на користь Китаю. В середньому щорічний дефіцит французької сторони становить 20 млрд. Євро. Китай займає 5 місце як постачальник товарів до Франції, випереджаючи США (перші 4 належать країнам ЄС). Лідирують поставки електроніки (22%), шкіряні вироби та одяг (30%). Також важливе значення має область передових технологій, однією з них є будівництво АЕС і підготовка кадрів для атомно-енергетичної галузі.

З Приходом Олланда відносини з Китаєм активізувалися. Він заявив, що цим напрямком треба приділяти особливу увагу і не тільки з економічної точки зору. З 2011 р особливу увагу Париж приділяє залученню Пекіна до участі в антикризових зусиллях по вирішенню боргових проблем країн євросони. А вже навесні 2012 р після саміту Китай-ЄС, Китай почав купувати цінні папери, що випускаються європейським Фондом стабільності, з точки зору китайських аналітиків «боротьба за Європу є ключовим моментом в просування багатополярності».

У відносинах з Росією схильний приділяти підвищену увагу питанням дотримання демократії і прав людини як у себе вдома, так і в інших країнах світу. «Ми повинні разом шукати шляхи вирішення міжнародних криз, не приховуючи при цьому наших розбіжностей, особливо з прав людини. Краще говорити про них, ніж спостерігати зі

сторони ». Особливий акцент на російсько-французьке енергетичне співробітництво і військово-технічні зв'язки. Структура російського експорту зберігає сировинну спрямованість (85% - це товари паливно-енергетичного комплексу), основну частку імпорту з Франції складають машини та обладнання, парфумерія та фармацевтична продукція, продовольчі товари.

Олланд особливе місце відводить ООН, з огляду на те, що Франція має ядерну зброю і має місце постійного члена РБ ООН. Хоче прибрехати ООН в центральну інстанцію світового управління для збереження миру і захисту населення. Для цього слід не тільки приймати санкції, а й строго стежити за їх реалізацією, залучаючи до міжнародного суду диктаторів і винуватців в злочинах проти людства.

Основні сучасні пріоритети зовнішньої політики Франції сформульовані в «Білій книзі». Остання «Біла книга» була опублікована в квітні 2013 року, а підготовка до неї почалася відразу після того, як Олланд зайняв пост президента Франції. Доктрина визначає стратегію на період з 2014-2025 рр. Вона фактично повністю повторює положення, що стосуються НАТО і ЄПБО, викладені в Білій книзі 2008 р Тут говориться про взаємодоповнюваності Альянсу і ЄПБО.

Головними пріоритетами є:

1. Захист країни та французьких громадян
2. Забезпечення спільно з союзниками гарантованої безпеки Європи і Північної Атлантики. Для цього підвищити можливості для проведення самостійних військових операцій. Першим кроком стало посилення потенціалу розвідки і сил спецзначення, які грають ключову роль в останніх військових операціях.
3. Стабілізація Європи і ЄС
4. Участь у вирішенні конфліктів на Близькому Сході і в Перській затоці

5. Встановлення миру в усьому світі. Цей пункт в більшому стосується Азії і індійського океану, який є транзитною зоною для міжнародної торгівлі. Саме тому одна з перших операцій європейського масштабу була проведена проти піратства в Індійському океані.

«Біла книга» фокусується на трьох пріоритетах французької оборонної стратегії: захист, стримування, реагування. Підкреслюється важливість збереження ядерного стримування як необхідного важеля впливу і захисту національних інтересів Франції. Олланд зобов'язався зберегти і підтримати повітряний і морський компоненти ядерного стримування Франції.

У «Білій книзі» чітко розмежовуються функції НАТО і ЄС. НАТО як військово-політичний союз для протидії різним видам загроз і ЄС як спільний проект для інтеграції політичної, економічної та військової. Вони не конкурують, а доповнюють один одного.

2.6. Особливості сучасної політики безпеки Франції

Стратегічним пріоритетом Франції щодо забезпечення безпеки за Олландо є розвиток європейського ринку озброєнь і зміцнення виробничої і технологічної бази європейської оборони (BITD-E). Документи, на які спирається Франція в питаннях внутрішньої і зовнішньої безпеки - Стокгольмська програма 2010-2014 (стосується поліцейського і юридичного співробітництва в ЄС і введення єдиної імміграційної політики), Стратегія внутрішньої безпеки ЄС 2010-2014, з січня 2015 р готуватися проект нової Стратегії .

У 2012 р пройшли ряд засідань країн ЄС, де з ініціативи Франції було підтримано спільну заяву про підтримку європейської політики в сфері безпеки і оборони і можливості створення єдиної європейської армії. Але поки існують лише тимчасові військово-політичні структури ЄС, які дозволяють здійснювати самостійне керівництво миротворчими операціями: комітет політики та безпеки на рівні послів і прообраз

європейського генштабу з військових експертів. За участю Франції в рамках інструментів ОПБО / ЄПБО (Загальна / Європейська політика безпеки і оборони - розроблена в Сен-Мало в 1998 р на франко-британському саміті) було здійснено більше 20 операцій миротворчого спектра на трьох континентах, включаючи військові, в яких були задіяні багатонаціональні європейські оперативно-тактичні бойові групи.

Позиція по Сирії - 27 сентября 2015 року, Франція завдала авіаудари в Сирії. Коаліцію по боротьбі з терористичним угрупованням «Ісламська держава» створили 15 вересня 2014 року в Парижі на «Міжнародній конференції за мир і безпеку в Іраку», в якій взяли участь ООН, Ліга арабських держав і представники 26 країн, включаючи Росію. Під час цієї конференції французький президент висловив бажання дати «жорстку відповідь» терористам «ІГ» там, «де це рух зародився», - т. Е. В Сирії. Олланд ще раз нагадав про «помилку», досконалої в 2013-му році, коли пропозиція Франції про проведення військової операції в Сирії було відкинуто.

13 листопада 2015 р результаті теракту в Піріже загинуло 130 чол. Угруповання «Ісламська держава» взяла на себе відповідальність за напади, назвавши їх «11 вересня по-французькі».

Зовнішня політика Франції за Еммануеля Макрона

У ході передвиборної кампанії Еммануель Макрон зробив основний акцент на вирішенні економічних проблем країни. Зовнішньополітичні пріоритети були сформульовані їм лише в загальних рисах, але основне гасло було – «зробити Францію знову великої». Відразу ж після приходу до влади новий президент розвинув гіперактивну зовнішньополітичну діяльність, яка на тлі млявої і пасивної політики Франсуа Олланда виглядала багатообіцяючою. Відмінна риса його дипломатії - прагнення стати модератором у будь-якій конфліктній ситуації на міжнародній арені, що, в принципі, є безпрограшною позицією, а також готовність вести переговори з усіма світовими акторами.

Реалізацію своєї амбітної ідеї Е. Макрон пов'язує в першу чергу з Євросоюзом, який, на його думку, слід реформувати. Керівною силою в цьому процесі, на його думку, так само, як і в подальшій діяльності ЄС, повинен стати франко-німецький тандем. Основні ідеї реформування ЄС Е. Макрон представив у вересні 2017 р. Почати цей процес він запропонував з реформи зони євро. Він запропонував створити спільний бюджет, європейський валютний фонд, заснувати пост європейського міністра фінансів і парламент цієї більш інтегрованої частини ЄС. Для фінансування нових інститутів французький президент запропонував ввести загальноєвропейські податки, провести уніфікацію соціальних умов і освіти.

Важливою частиною плану Макрона з реформування ЄС стало створення «європейської армії». Серйозний практичний крок в цьому напрямку був зроблений 13 листопада 2017 року, коли 23 держави - члена ЄС підписали угоду про входження до Постійного структуроване співробітництво (Permanent Structured Cooperation - PESCO). Метою його є підвищення обороноздатності європейських держав і підготовка їх збройних сил до операцій окремо від НАТО або у співпраці з нею.

У жовтні 2017 р Макрон підкреслював в інтерв'ю, що США - це основний партнер Франції в галузі безпеки та боротьби з тероризмом. У 2017-2018 рр. Е. Макрон не раз зустрічався з Д. Трампом на багатосторонніх (саміти НАТО, G7 і G20, Генасамблея ООН) і двосторонніх заходах. Е. Макрона і Д. Трампа зближують загальні або близькі позиції з таких тем, як підтримка НАТО в світлі української кризи та ускладнення відносин з Росією, боротьба з терористами ІДІЛ і підтримка зусиль Сахельської п'ятірки в Африці в боротьбі з ісламізмом, прагнення до демократизації Іраку і Сирії, неприйняття ядерної програми КНДР. Франція підтримує діалог США з Японією, Австралією та Індією щодо формування безпеки в Індо-Тихоокеанському регіоні. Д. Трамп в

свою чергу позитивно оцінив готовність Франції як союзника в ході спільних ударів по території Сирії, нанесених 14 квітня 2018 р.

Франція активно продовжує участь в роботі НАТО. Е. Макрон підтримав вимогу Д. Трампа про збільшення військового бюджету Франції до 2% ВВП. У французькому «Стратегічному огляді» 2017 року НАТО названо «ключовим елементом європейської безпеки».

Основною новацією французької політики в Сирії стала відмова від ультимативного вимоги уходу Б. Асада у відставку. Е. Макрон також підкреслив, що його пріоритетом в Іраку та Сирії залишається боротьба з джихадистами і врегулювання проблеми біженців. У палестино-ізраїльському конфлікті Франція відстоює принципи співіснування Ізраїлю і Палестини і продовжує розглядати Єрусалим як столицю відразу двох держав. У зв'язку з цим Париж засудив рішення Д. Трампа від 14 квітня 2018 року про перенесення посольства США в Ізраїлі з Тель-Авіва до Єрусалиму.

Відносини з Росією не були пріоритетною темою в ході передвиборної кампанії Е. Макрона, хоча він висловлювався на користь налагодження з нею більш тісних контактів. Російсько-французький діалог з української кризи ускладнюється відкритими звинуваченнями РФ в агресії по відношенню до України. Серйозно розходяться погляди Росії і Франції в питанні про Сирію. Е. Макрон в той же час відкрито назвав президента Б. Асада ворогом сирійського народу, недвозначно даючи зрозуміти, що засуджує РФ, яка підтримує законного сирійського президента. Франція також беззастережно прийняла версію Великобританії про винність Росії в "справі Скрипаль" і вислала з країни чотирьох російських дипломатів.

Діючи одночасно по багатьом напрямкам, Е. Макрон почав проводити активну політику і в Південно-Східній Азії. У Е. Макрона і китайського лідера Сі Цзіньпіна існує згода по ряду міжнародних проблем. Обидва вони виступають за збереження Паризької угоди по клімату, за

свободу торгівлі проти протекціонізму, за багатосторонність в світовій політиці, під якою мається на увазі і багатополлярність. Однак між Францією і Китаєм останнім часом виявилися і точки напруги. Китайський капітал, активно проникаючи в Африку, фактично витісняє французьку бізнес.

Отже, у своїй зовнішньополітичній діяльності Е. Макрон є глобалістом. Він всіляко прагнув підвищити роль Франції в різних регіонах світу за рахунок активізації відносин з окремими країнами (Росія, Індія, Австралія) та посередництва в конфліктних ситуаціях (Близький Схід). Е. Макрон проявляє готовність до активної діалогу з США, Китаєм і Росією.

Питання для самоконтролю

1. Визначте основні фактори впливу на зовнішню політику Франції.
2. Як відбувалась еволюція атлантичного вектору зовнішньої політики Франції протягом 2000-х рр.?
3. Визначте роль Франції в розвитку євроінтеграції?
4. Охарактеризуйте Середземноморський вектор зовнішньої політики Франції.
5. Дайте аналіз сучасним проблемам забезпечення безпеки Франції.

Рекомендована література

1. Авраменко В. Еволюція північноатлантичної політики Франції від Ф. Міттерана до Н. Саркозі. *Політичний менеджмент*. 2011. № 6. С. 167—173.
2. Агеева О. Африканський вектор зовнішньої політики Франції за Ф. Олланда. *Міжнародна науково-практична конференція «Історичні, соціологічні, політологічні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень»*. Херсон, 2015. С. 139—143.

3. Балабанов К., Рабчевська О. Африканський вектор зовнішньої політики Франції за президентства Е. Макрона – спадкоємність чи новаторство? *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія : Історія. Політологія. 2019. Вип. 26. С. 83—91.
4. Гільченко О., Рабчевська О. Сучасна міграційна політика Франції. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія : Історія. Політологія. 2016. Вип. 16. С. 191—199.
5. Деменко О. Відновлення величі: політика національної консолідації Франції після Другої світової війни. «Україна: контекст світових подій». *Аналітичні записки Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» (2017 – 2019 рр.)*. URL: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/4907/1/Vidnovlennia%20velychi%20polityka%20natsionalnoi1.pdf> (дата звернення: 15.09.2021).
6. Демчишак Р., Завада Я. Зовнішня політика країн Центрально-Східної та Південно-Східної Європи : навчальний посібник. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2021. 192 с.
7. Малиновська Н. Зовнішньополітична стратегія Франції в багатополярному світі на зламі ХХ – ХХІ століття. *Вісник НТУУ «КПІ»*. Політологія. Соціологія. Право. 2014. Випуск 2 (22). С. 144—148.
8. Малиновська Н. Франкофонія як інтеграційний процес зовнішньої політики Франції (на прикладі африканських країн). *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2017. № 1. С. 22—34.
9. Павлюк В. Міжнародні проекти Е. Макрона: концепції і практичне втілення. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2020. № 2 (8). С. 29—45.
10. Рудько С. Зовнішня політика країн Західної Європи в постбіполярний період : навчально-методичний посібник із курсу. Острого : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012.

412 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Rudko_Serhii/Zovnishnia_polityka_krain_Zakhidnoi_Yevropy_v_postbipoliarnyi_period.pdf (дата звернення: 15.09.2021).

11. Шаповалова О. Французький підхід до політичної інтеграції в Європейському Союзі. URL: <http://www.socio-journal.kpi.kiev.ua/archive/2009/4/7.pdf> (дата звернення: 15.09.2021).

РОЗДІЛ 3.

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

3.1. Загальні відомості

На кінець 2020 року, населення Великобританії становило 68 134 268 осіб. За рік кількість населення збільшилася на 425 213 особу. При цьому природний склав 233 596 особи, міграційний - 191 617 осіб. Загалом, річний приріст склав 0,63 %.

Площа 244,1 тис. км². До складу Великобританії входять самостійні адміністративні одиниці - острів Мен і Нормандські острови, а також 15 залежних територій.

ВВП на душу населення за 2021 р 48000 \$ (25 місце за рейтингом країн світу). За рівне загального ВВП посідає у 2021 р. 10 місце.

Форма політичного устрою. Великобританія є унітарною державою, яка складається з 4 історико-географічних областей. Склад території Великобританії: Англія, Уельс, Шотландія, Північна Ірландія (Ольстер). Великобританія - центр Співдружності Націй, політичного та економічного об'єднання країн і територій, які раніше входили до Британської імперії. Крім Великобританії членами Співдружності є 44 країни, у тому числі Австралія, Бангладеш, Мальта, Нова Зеландія та інші держави з населенням 1 млрд. чоловік.

Форма політичного управління. Великобританія - конституційна монархія. На відміну від більшості країн світу, у Великобританії немає Конституції, яка б була єдиним документом, вона складається з різних парламентських актів - статутів, судових рішень і конституційних звичаїв

Глава держави - королева Єлизавета II (народилася 21 квітня 1926), зійшла на престол в лютому 1952. В останнє сторіччя простежується тенденція передачі владних повноважень безпосередньо уряду, проте

королева продовжує брати участь у здійсненні ряду важливих функцій державної влади. За нею зберігається право скликати і розпускати парламент, призначати прем'єр-міністра: королева пропонує лідеру політичної партії, що становить більшість в палаті громад, сформувати уряд. Королева стверджує закони, прийняті парламентом. Згідно із законом вона є верховним головнокомандувачем і, за поданням уряду, призначає вищих воєначальників. Як глава судової влади призначає суддів, а як глава Англійської церкви - єпископів. У сфері міжнародних відносин королева, як глава держави, має право оголошувати війну і укладати мир, підписувати міжнародні договори і угоди.

Вищий орган законодавчої влади - парламент. Він складається з палати лордів та палати громад. Парламент займається законотворчою діяльністю. Як правило, законопроекти повинні бути прийняті обома палатами. Перш ніж набути сили законів, вони повинні отримати королівську санкцію. На практиці це є чистою формальністю.

Фактори впливу на зовнішню політику Великобританії.

Що ж стосується факторів, що впливають на зовнішню політику Великобританії необхідно відзначити наступні:

- Економічний: Великобританія входить в десятку країн з найвищими показниками ВВП, є одним зі світових лідерів за рівнем економічного розвитку
- Геополітичний: має вигідне географічне і геополітичне розташування; наявність енергоресурсів (Великобританія практично самодостатня в плані споживання нафти і навіть експортує її)
- Історичний: є пост колоніальною державою і впливає на свої колишні колонії через Співдружність націй; особливості менталітету британців, бо у свідомості всього населення і уряду Великобританія є великою державою, яка визначає хід і розвиток міжнародних подій і ця ідея знаходить своє відображення в сучасній зовнішньополітичній діяльності.

- Безпековий: країна володіє ядерною зброєю; входить в НАТО; є постійним членом РБ ООН.

3.2. Історія зовнішньої політики Великобританії в другій половині ХХ ст.

Традиційно з часів Другої світової війни у зовнішній політиці Великобританії було і є «3 кола» - США, ЄС, держави-члени Британської співдружності націй. Статус великої держави Британія втратила в перше десятиліття після Другої світової війни. В середині 1940-х років Лондон втратив контроль над домініонами: Австралією, Новою Зеландією, Канадою і ПАР. У 1947 році і Британія визнала незалежність Індії та Пакистану. Остаточним ударом по імперії стала Суецький криза 1956 року. В офіційному лексиконі поняття «Великобританія» стало замінюватися термінами «Сполучене Королівство» або просто «Британія».

З цього часу Британія перетворилася в залежного партнера США. Лондон застосовував військову силу спільно з Вашингтоном або принаймні з його схвалення. Британські ядерні сили з 1962 року були включені в американську систему ядерного планування. Британія підтримувала силові акції Вашингтона і його ініціативи в питаннях європейської безпеки. Лондон був скептичний по відношенню до європейської інтеграції і побоювався, що надмірне зміцнення ЄС підірве механізм НАТО. З Парижа, Берліна і Риму Британія бачилася як провідник інтересів США.

Першу спробу повернути Британії статус великої держави зробив кабінет Маргарет Тетчер (1979-1992). Перемогу у Фолклендській війні 1982 року було піднесено британському суспільству як подолання «Суецького синдрому». Але саме в 1980-х роках були демонтовані залишки Британської імперії. Спочатку Канада (1982), потім Австралія і Нова Зеландія (1986) отримали право вносити зміни в національні законодавства без попередніх узгоджень поправок з Лондоном. При

наступних кабінетах Джона Мейджер (1992-1997), Тоні Блера (1997-2007) і Гордона Брауна (2007-2010) Британія повернулася до політики молодшого партнера США.

3.3. Зовнішня політика Великобританії за «десятиліття» Т.Блера (1997-2007 рр.)

У травні 1997 р на дострокових парламентських виборах перемогу здобула Лейбористська партія, яка прийшла до влади після майже 18 років перебування в опозиції, коли Великобританією безроздільно керували консерватори. Новий уряд сформував наймолодший прем'єр-міністр країни в ХХ столітті Тоні Блер.

Тоні Блер став родоначальником нової ідеології Лейбористської партії - ідеології неолібералізму та його політика отримала назву «третьій шлях» (розроблена економістом Гідденсом як відповідь на сучасні умови глобалізації своєрідний лівоцентризм). Базова модель «третього шляху» включає реформу держави, перетворення її в соціальну державу, зростання впливу громадянського суспільства, нові форми соціального контролю, нове ставлення до проблеми зайнятості, облік нестабільності екосистеми, забезпечення сталого екологічно безпечного розвитку, створення умов для розкриття людського потенціалу, формування здатності жити в глобальному світі, відчувати відповідальність за мир в цілому.

Серйозних успіхів добився уряд лейбористів в соціально-економічній сфері. Найголовнішим з них стало те, що вперше за їхнього правління країна уникла економічної кризи. Крім того, в Британії були зафіксовані найнижчий за 30 років рівень інфляції і найнижчий за 16 років відсоток безробітних.

Проблема Ольстера.

З 1969 р в сучасній історії Великобританії триває драма Ольстера (так іноді називають Північну Ірландію). У квітні 1998 р за посередництва США було підписано тристоронній мирний договір з Північною Ірландією.

Йй відновлювався статус політичної автономії Ольстера. Ірландія зобов'язувалася відмовитися від домагань на Ольстер, а британський уряд погоджувався на освіту загальноірландським місцевих органів самоврядування з обмеженими повноваженнями.

Поступово обстановка почала стабілізуватися. У 2000 р британський уряд відмовився від нового введення в Ольстер спецпідрозділів, але посилив антитерористичне законодавство. На початку ХХІ століття Ірландська республіканська армія (ІРА) - таємна воєнізована організація католиків Північної Ірландії - прийняла рішення скласти зброю, а британська армія почала демонтаж наглядових постів, розташованих в католицьких районах.

У 1979 році, в перший рік на посаді прем'єра, Блер виконав обіцянку провести референдуми в Шотландії та Уельсі з передачі частини функцій центральної влади парламенту Шотландії і асамблеї Уельсу. У Шотландії був проведений референдум про деволюції 1979 року. Виборці висловилися за створення місцевого парламенту і за його можливість регулювати базову ставку прибуткового податку. За підсумками референдуму Шотландія в 1979 році отримала власний парламент, наділений обмеженими повноваженнями в сфері оподаткування. В ході референдуму в Уельсі в 1979 р 50,3% голосуючих висловилися за створення Уельського парламенту - Асамблеї.

18 вересня 2014 року в Шотландії був проведений референдум, шотландцям було поставлено питання: "Чи вважаєте Ви, що Шотландія має стати незалежною державою". 55% шотландців проголосували за єдину Велику Британію і тільки 45% сказали "Так!" незалежної Шотландії. У разі позитивної відповіді більшої частини виборців Шотландія могла бути оголошена незалежною країною 24 березня 2016 року.

Результати референдуму визнані не були.

Головні зовнішньополітичні пріоритети уряду Тоні Блера полягають в прагненні підвищити роль Великобританії як в європейських, так і світових справах, що означає кінець того ізоляціоністського курсу, яким довгий час слідували консерватори. З іншого боку, провівши передвиборчу кампанію під гаслом «Безпека - понад усе», лейбористи скасували положення своєї програми про прагнення до без'ядерного статусу Британії і більше не наполягали на зменшенні військових витрат.

Уряд Тоні Блера наполегливо і послідовно зміцнював стратегічні відносини з США, які в Лондоні звикли називати «особливими». Великобританія практично беззастережно підтримує зусилля Сполучених Штатів у боротьбі з міжнародним тероризмом. Збройні сили країни брали участь в миротворчих операціях в Боснії і Герцеговині, Косово, ряді інших країн і регіонів. В Афганістані за рішенням ООН в кінці 2001 р були сформовані Міжнародні миротворчі сили, які спочатку очолювала Великобританія. У зовнішній політиці Великобританії в період першого терміну Блера головною подією стала участь країни в косовському конфлікті. Кілька тисяч британських військових були направлені в регіон у складі миротворчих сил.

У січні 2003 року Блер оприлюднив інформацію, згідно з якою Ірак продовжував створення хімічної і біологічної зброї, виношував плани їх застосування. Він заявив про необхідність якнайшвидшого вирішення проблеми роззброєння Іраку і їздив по європейських країнах, агітуючи за повалення режиму С. Хусейна.

19 березня 2003 року Великобританія направила для участі в очолюваній США "коаліції доброї волі", зібраної для вторгнення в Ірак, 45 тисяч військовослужбовців. Блер виступив перед журналістами на захист свого рішення про участь в іракській кампанії.

Особливе значення в Лондоні за Блера надавали розвитку відносин з країнами Британської Співдружності Націй, куди входять колишні британські колонії і домініони, а також деякі інші країни. Важливе

значення Великобританія надавала розвитку відносин з Японією, Китаєм, Південною Кореєю, постійно нарощуючи обсяги торгівлі з ними. Великий інтерес для Великої Британії та британського приватного бізнесу представляли відносини з Росією. Зустрічі Тоні Блера і російського президента Володимира Путіна набули регулярний і конструктивний характер. У березні 2000 року Блер став першим лідером західної країни, який відвідав в Москві Володимира Путіна, обраного президентом Російської Федерації.

Також Великобританія прагнула розвивати відносини з Саудівською Аравією, Кувейтом і іншими країнами Перської затоки - основними постачальниками нафти на світовий Ринок.

У 2007 р Т. Блера змінив Г. Браун. Британські журналісти називали його "неповоротким карпом" а основні спонсори лейбористів відвернулися від нього і почали фінансувати Консервативну партію.

3.3. Зовнішня політика Великобританії за Д. Кемерона (2010 – 2016, 2016 – 2019 рр.)

Прихід до влади у Великобританії коаліційного кабінету на чолі з Девідом Кемероном і Ніком Клеггом в 2010 р, ознаменувався-масштабною переоцінкою пріоритетів країни на міжнародній арені. Великобританія висунула принципово нову зовнішньополітичну програму.

Нарощування активності Лондона в світовій політиці та зміцнення його впливу на формування глобального порядку (зберегти за Британією статус однієї з провідних світових держав, незважаючи на ослаблення її економічної ваги – сучасна зовнішньополітична концепція Великобританії має назву політика «глобального залучення», заснована на активній участі у вирішенні всіх основних проблем світової спільноти. для цього не замикається на Євро-Атлантиці, а розвивати інтенсивну діяльність у всіх частинах світу, гідну колишньої «володарки морів». Основними ресурсами для втілення концепції «глобального залучення» в життя є

традиційні британські «національні активи», до їх числа відносяться досвідчений дипломатичний корпус і одна з кращих в світі армій. коаліційний кабінет має намір повернути Британії колишній вплив і статус в світових справах.

Відповідно до нової зовнішньополітичної концепції визначені такі пріоритетні напрями зовнішньої політики Великобританії:

«Особливі відносини» з США та їх трансформація

Відносини Великобританії і США отримали назву «особливих», статус офіційно не оформлений, він був введений Черчиллем в 1946 р для передачі унікально тісних зв'язків між державами. Незважаючи на декларовану «особливість», ці відносини не раз випробовувалися обома сторонами, так Вільсон вирішив не посилати війська до В'єтнаму, США вторглися в Гренаду без схвалення Британії і під час Фолклендської війни намагалися зберегти зв'язку з Латинською Америкою.

Під час перебування при владі в США і Великобританії різних політичних діячів двосторонні відносини набували більш тісного характеру (Тетчер-Рейган, Блер-Буш) або їх інтенсивність знижувалася (Мейджор-Клінтон, Браун-Обама). Але весь цей час вони зберігали статус «особливих».

Перегляд відносин з США за Камерона став головною метою Великобританії, перш за все, для підняття авторитету країни. У відносинах з США кабінет Кемерона-Клегга чітко позначив вибір на користь принципу «тверді, але не раболіпні». Він означає, що Лондон продовжить розвивати «особливі» союзницькі відносини з Вашингтоном, але не буде йти на поводу американської адміністрації в тих випадках, коли ініціативи Білого дому відверто суперечать британським національним інтересам.

Ставка на подібний підхід пов'язана з прагненням уникнути принизливих порівнянь Великобританії з «американським пуделем», які склалися в світовій спільноті в 2002- 2007 р.р. Беззастережна підтримка кабінетом Тоні Блера практично всіх військово-політичних рішень

адміністрації Джорджа Буша молодшого породила сумніви в наявності у Британії своєї думки з міжнародних питань. Королівство стало як держава без зовнішньополітичної «волі». Для подолання цього негативного іміджу діючого уряду доводилось використовувати більш жорстку формулу в діалозі з США.

Слід зазначити, що Великобританія, з моменту входження в НАТО відіграє одну з найактивніших ролей в Північноатлантичному союзі, при цьому всіляко підтримуючи позицію США в цьому альянсі. Незважаючи на скорочення військових витрат Великобританії, вона продовжує відігравати важливу роль в НАТО і виконувати свої зобов'язання в повній мірі. Лондон є одним з найбільших фінансових вкладників в цивільний і військовий бюджет цієї організації. Підрозділи збройних сил Великобританії брали і беруть участь у військових навчаннях і операціях, що проводяться під егідою НАТО. Так, збройні сили цієї країни активно залучалися до операцій НАТО в Косово, Боснії, Афганістані та Іраку. Літаки ВПС і ВМС Великобританії відігравали важливу роль в забезпеченні натовських військ повітряної розвідкою і прикриттям з повітря в операціях в Іраку і Афганістані. Вони також використовувалися для нанесення ударів по позиціях урядових військ Каддафі в Лівії. Кемерон взагалі виступав як один з головних натхненників операції НАТО в Лівії. Англійські літаки системи раннього попередження «АВАКС» виконують чверть всіх завдань покладених на повітряний флот НАТО в цій галузі.

У конфлікті в Грузії в серпні 2008 р Кемерон висловив солідарність грузинським народом і пообіцяв зробити все можливе для якнайшвидшого прийняття Грузії в НАТО. "Будемо чесні - в Грузії росіяни перемогли. Вони застали Захід зненацька. Ця поразка і нам доведеться її визнати. Однак ми можемо й повинні перешкодити повторенню такого сценарію в інших країнах пострадянського простору".

У 2013 р Великобританія відмовилася від участі у військовій операції в Малі, аргументувавши це тим, що на участь ще в одній війні у королівства просто немає грошей.

У жовтні 2014 р Великобританія закінчила виведення військ з Афганістану. Виведення військ і техніки здійснювався через територію Узбекистану. Оплата транзиту проведена технікою і запчастинами на суму 700 тис дол.

Економічне співробітництво.

Великобританія є 5 за величиною ринком збуту американських товарів (з середньому на 48,5- млрд. дол. щорічно) і 6 серед імпортерів (49,8). Держави є найбільшими партнерами в області інвестицій (США до Великобританії відвідувань - 421 млрд. дол, Великобританія в США - 454 млрд. дол).

Сфера безпеки

Держави спільно діють у всіх найбільших військових компаніях останнього часу. Активізуються взаємодія із захисту від кібертеррозму - створено робочу групу Стратегічного альянсу по боротьбі з кіберзлочинністю. Також обидві держави є учасниками Угоди про безпеку п'яти англосовітських країн (Великобританія, США, Австрія, Нова Зеландія і Канада), яке передбачає збір інформації про ситуацію в усіх країнах світу, її аналіз і вироблення подальших дій на основі отриманих даних.

У 2011 році була створена Об'єднана Стратегічна Рада США і Великобританії, яка спільно виробляє скоординований підхід до вирішення справжніх і потенційних міжнародних проблем і загроз.

Brexit

Ідея про вихід Великої Британії з ЄС народилася ще на початку 90-х. Просувала її маловідома на той час Партія незалежності Сполученого Королівства. Втім, євро скептики і прихильники виходу Британії з Євросоюзу були і серед представників інших політичних сил. У тому числі Консервативної партії – однієї з провідних партій держави.

2008 року вибухнула світова економічна криза, яку за масштабами можна порівняти з Великою депресією. У Великій Британії стало зростати невдоволення мігрантами, соціальна турбота про яких посилювала навантаження на бюджет країни. А також значними витратами, які несла Британія через членство в Євросоюзі. Відповідно, думка про вихід з ЄС, після якого Велика Британія нарешті "заживе", розбурхувала все більше розумів.

Кемерон на Всесвітньому економічному форумі в Давосі оголосив подальшу євроінтеграцію помилкою і заявив, що, будучи великим гравцем на ринку ЄС, Великобританія вже бере участь у вирішенні ключових загальноєвропейських завдань: підвищення конкурентоспроможності, боротьбі з тероризмом і змінами клімату. Для прийняття подібних рішень, додав він, подальшої інтеграції не потрібно. Він заявив, що настав час переглянути пункти угоди з Євросоюзом. Коли нові умови співпраці будуть узгоджені, влада представить їх на розгляд громадян. Якщо Консервативна партія переможе на парламентських виборах в 2015 році, то до 2017 року встигне провести референдум, заявив Кемерон. Європейські країни висловили згоду вислухати нові пропозиції Лондона. Канцлер Німеччини Ангела Меркель підкреслила, що хотіла б побачити "чесний компроміс". Поки британський прем'єр-міністр не сформулював, які саме повноваження, передані структурам ЄС, він хотів би повернути своєму уряду.

Великобританія ніколи не прагнула до повноцінного злиття з ЄС. Вона в обмеженому форматі приєдналася до Шенгенської угоди і не стала переходити на євро. Проте, на сучасному етапі, Великобританія і ЄС тісно пов'язані економічним співробітництвом. Основна увага приділяється найбільш статусним суб'єктам ЄС (Франції і Німеччини). Така політика отримала назву «політика помірної інтересу».

Після перемоги на виборах прем'єр-міністр Девід Кемерон почав переговори з іншими країнами-членами ЄС і з керівництвом Єврокомісії

про реформи Євросоюзу і про зміну умов членства Британії. У лютому 2016 року домігся угоди про нові умови членства Британії в ЄС, після чого оголосив дату загальнонаціонального референдуму - 23 червня 2016 р.

Сам Кемерон виступав проти виходу з Євросоюзу. Але деякі члени кабінету консерваторів і близькі союзники прем'єра приєдналися до табору Leave. Одним з найвидніших і активних прихильників "брексіта" став колишній мер Лондона, консерватор Борис Джонсон.

В результаті під час референдуму за вихід Великобританії з Євросоюзу проголосували 51,9 відсотка виборців, а за її подальше перебування в складі ЄС - 48,1 відсотка. Тобто, вихід з Європейської спільноти підтримали 17,4 мільйона виборців, а подальше перебування - 16,1 мільйона.

31 січня 2020 р. Велика Британія офіційно почала процедуру виходу зі складу Євросоюзу після 47 років членства. Набуттю чинності угоди про Брекзйт до кінця 2020 р. передуває перехідний період. Велика Британія буде займатися підготовкою до згорання своєї участі в процесах євроінтеграції. Сполучене Королівство будуть пов'язувати з Євросоюзом такі ж взаємні зобов'язання, як у часи членства під час перехідного періоду. Велика Британія збереже доступ до спільного ринку, буде брати участь у митному союзі ЄС, дотримуватиметься європейського законодавства, загальних правил у сфері атомної енергетики, промисловості, сільського господарства та здійснюватиме відрахування до бюджету ЄС. Протягом перехідного періоду на неї буде поширюватися юрисдикція органів ЄС щодо всіляких питань: починаючи від сфери правосуддя, закінчуючи стандартами у соціальній сфері. Лондон продовжить залишатися в полі зору Суду ЄС. Три мільйони громадян європейських країн зможуть безперешкодно проживати, працювати, вчитися на території Сполученого Королівства. Теж саме стосується мільйона британців, які знаходяться в країнах-членах ЄС.

Протягом перехідного періоду Велика Британія може укласти угоди з третіми країнами, за умови, що вони набудуть чинності після його закінчення. Велика Британія продовжить переговори зі США і країнами Британської співдружності щодо угоди про зону вільної торгівлі. У лютому Велика Британія і ЄС повинні визначитися з форматом майбутньої співпраці. Опрацьовується можливість укладення угоди про зону вільної торгівлі. Для цього ЄС і Велика Британія сформували робочі групи. Європейську групу очолює Мішель Барньє, який був парламентарем з питання Брекзиту з боку ЄС. Зміни в житті британців і європейців почнуться з початку 2021 р.

Азіатський напрямок

Ізраїль

Втручання Великобританії на Близькому Сході має давні історичні коріння. Вона рішуче виступає за припинення арабо-ізраїльського конфлікту. Великобританія позиціонує себе як посередник між Палестиною та Ізраїлем. Вважає єдиною вірним рішенням існування двох держав на основі кордонів 1967 року як демократичної Палестинської держави і держави Ізраїль, а Єрусалим проголосити столицею двох держав, вимагає від Ізраїлю заморожування будівництва поселень в Східному Єрусалимі і на Західному березі, що є одним з головних перешкод у відновленні мирних переговорів Палестинською адміністрацією, які припинилися в 2008 р в ході операції Ізраїлю "Литий свинець", яка була здійснена проти палестинців в грудні 2008 - грудні 2009 р, Великобританія висловила свою стурбованість конфліктом, але визнала право Ізраїлю на захист своїх громадян і закликала уникати мирних жертв. У самій Великобританії тоді пройшли ряд демонстрацій на підтримку Ізраїлю. Після цієї операції, де загинуло 1400 резидентів Сектора Газа, включаючи 926 мирних жителів, Великобританія переглянула програму експорту оборони продукції Ізраїлю.

Туреччина

Британські торі вимагають якомога швидкос прийняти Туреччину в ЄС, на думку Великобританії це посилить стратегічну і економічну позицію ЄС в світі. У 2011 році, під час візиту Кемерона в Туреччину він розкритикував франко-німецьку позицію з цього питання і пообіцяв боротися "за майбутнє Туреччини" яка повинна стати "великою європейською державою". Аргументом на користь прийняття Туреччини за словами Кемерона: "протягом трьох поколінь Туреччина захищала Європу від більшовиків і зараз є європейським форпостом на шляху джихадистів".

Індія

В останні роки принципово змінилася політика Великої Британії стосовно Індії - вона стала більш пріоритетною, ніж країни ЄС. Першим кроком на шляху до відновлення інтересу до Нью-Делі став візит до Індії Кемерона, який відбувся в кінці липня 2010 р. в ході нього були чітко позначені основні принципи «індійської стратегії» кабінету - зміцнення і розширення торговельно-економічних зв'язків, нарощування військово-технічного співробітництва, розвиток діалогу по лінії оборонних відомств та координація зусиль двох країн на міжнародних майданчиках. В особі Індії Лондон бачить як ринок збуту своєї продукції і майданчик для інвестицій, так і суб'єкта, здатного при правильному підході з боку Сполученого Королівства надати підтримку британським ініціативам на світовій арені, а саме свою стратегію «глобального залучення».

Китай

За висловом Хейга «Великобританія запізнилася з Китаєм», але їхні стосунки стабільно розвиваються. Країни є стратегічними партнерами. Великобританії є третім за величиною торговим партнером Китаю в ЄС, а Китай - третім за значимістю партер Великобританії після ЄС і США.

Частішають взаємні обміни і консультації з важливих міжнародних і регіональних питань. Пріоритетними сферами співробітництва є торгівля

та інвестування, фінанси, енергетика, наука і техніка, освіта та культура, охорона навколишнього середовища і т.д.

Великобританія стала першою країною «Великої сімки» та ЄС, яка зуміла підписати з КНР угоду про створення валютної своп-лінії - партнерство, про яке сторони в загальних рисах домовилися ще в кінці лютого 2013 р. Це стало справжнім проривом на шляху до вільної конвертації юаня і надовго закріпить за Лондоном статус найбільшого фінансового центру з торгівлі іноземними валютами. ЦБ КНР і Великобританії створюють своп-лінію, яка дозволить їм обмінювати до 400 млрд. юанів (64 млрд. дол.). Таке партнерство допоможе Банку Великобританії забезпечувати ліквідністю імпортерів і інших учасників торгівлі в моменти браку валюти на відкритому ринку, що в свою чергу підвищить впевненість інвесторів в юані і зміцнить його світове визнання. Україна також підписала в січні 2015 р аналогічну угоду з Китаєм на 2,4 млрд. дол

Пакистан

Економічна складова переважає і стосовно Пакистану. У діалозі з Ісламабадом Лондон робить ставку на взаємодію у фінансовій сфері. Великобританія виступає в якості одного з провідних кредиторів Ісламської Республіки Пакистан. І цей статус уряд консерваторів і ліберальних демократів має намір зберегти. Природа інтересу до Пакистану пояснюється бажанням британської влади утримувати преференційне вплив на його політико-економічні еліти. Підтримка стабільного діалогу з Пакистаном розглядається британським урядом як застава міцного політико-економічного та військового впливу Лондона в Південній Азії.

Щорічно Великобританія виділяє близько 3 млрд. фунтів на допомогу зарубіжним країнам для соціально-економічного розвитку. Найбільшими одержувачами є: Індія, Ефіопія, Бангладеш, Судан, Танзанія і Пакистан.

Казахстан

Великобританія є найбільшим європейським інвестором для Казахстану і другим за обсягом вкладених коштів інвестором серед світових держав. Казахстан є важливим партнером Великобританії як експортний ринок і об'єкт інвестицій в нафтогазовий сектор. У довгостроковій перспективі, каспійський регіон і Казахстан будуть грати ключову роль в забезпеченні енергетичної безпеки Великобританії.

Великобританія бачить в Казахстані ключового гравця в забезпеченні регіональної безпеки. Завдяки пропаганді демократичних цінностей, зміцненні середнього класу, просуванню прозорою бізнес середовища та зміцненню внутрішньої структури, Казахстан може стати рушійною силою позитивного розвитку в Центральній Азії.

Важливе місце у відносинах Великобританії і Казахстану займає миротворчість. Щорічно проводиться спільні міжнародні навчання «Степовий орел».

Японія

Останнім часом активізувалося оборонне співробітництво Великобританії і Японії. У 2012 р почалася спільна розробка зброї. Це стало можливим після того, як Токіо послабила заборону на експорт військової техніки.

Відносини з Росією

Ще Т. Блер лобював інтереси Росії в нових умовах. Він був ініціатором трансформації Великий 7 в 8, активізації відносин Росія-НАТО, Росія-ЄС. Росія також надала Великобританії ряд преференцій: дозволила британським компаніям видобувати на Сахаліні нафту і газ, розвиває економічні зв'язки, вкладає інвестиції

Російсько-британські контакти на вищому рівні вже довгий час вважаються одними з найбільш напружених в Європі. Між країнами існує цілий ряд розбіжностей:

- 2006 р справа Литвиненка і Лугового (колишній підполковник ФСБ Литвиненко, який отримав у Великобританії політичний притулок, був імовірно отруєний депутатом держдуми Луговим. Запит Великобританії на екстрадицію Лугового був відхилений ("справа Литвиненка», права людини, різні підходи до вирішення проблем на міжнародній арені).

- Відмова Великобританії від екстрадиції Березовського (російський підприємець, державний і політичний діяч, з 2000 року до кінця життя 2013 перебував в еміграції у Великобританії; в Росії звинувачувався у численних злочинах і був заочно засуджений до тюремного ув'язнення.

- Взаємні звинувачення в шпигунстві

- Великобританія постійно звинувачує Росію в постійних випадках порушення прав людини

- Розміщення ПРО в Європі

- Розвиток ядерної програми Ірану

- Виведення військ з Афганістану

- Конфлікт в Сирії створив додаткову напругу в двосторонніх російсько-британських відносинах, оскільки Росія і Китай наклали вето в РБ ООН на три резолюції по Сирії, підготовлені Великобританією і США. Ці резолюції повинні дозволити ввести жорсткі санкції проти Сирії. Крім того, Великобританія і Франція намагалися зняти ембарго на ввезення зброї до Сирії, встановлене Єс, тому що хотіли постачати зброю повстанцям.

Кемерон у відносинах із Росією оголосив політику «відкритих дверей». Автором даної концепції став міністр закордонних справ Хейг, який зумів встановити неофіційні контакти з Москвою. Формула політики «відкритих дверей»: Лондон знімає ряд резонансних питань, які привели до затяжної кризи: (наприклад змінює позицію по «справі Литвиненка»), а Росія дає позитивне рішення з питання регіональних відділень

Енергетичне співробітництво. В цілому Великобританія не має енергетичної залежності від Росії, вона імпортує лише 7% сирової нафти і 2% природного газу. Основним енергетичним партнером Британії є Норвегія, яка забезпечує 73% від загального імпорту нафти і 67% газу.

Але в 2012 р було укладено дві великі угоди по енергоресурсах. У 2012 р найбільша російсько-британська нафтова компанія ТНК-ВР приєдналася до Роснефти. Великобританія володіє тепер в ній 19,75% акцій. Також в 2012 р Газпром і британська енергетична компанія Centrica підписали контракт на поставку 2,4 млрд. Кубометрів природного газу протягом 3 років по лінії Бельгія-Великобританія.

Великобританія і Росія не мають сильних торгових зв'язків. Росія займає лише 15 місце в списку найважливіших напрямків експорту Британії (1,6%) і 14 з імпорту (1,8%).

Латинська Америка

Фолклендські острови в зовнішній політиці Великобританії

Як відомо, в результаті війни між Аргентиною і Великобританією за спірні острови в 1982 р, острови перейшли під заступництво Великобританії. Це питання стало головним каменем спотикання у відносинах Великобританії та Аргентини, а також впливає на відносини Великобританії з іншими країнами Латинської Америки.

У 2012 р, напередодні 30-ї річниці конфлікту, відносини між Лондоном і Буенос-Айресом через Фолклендів, або, як їх називають в Аргентині, Мальвінських островів, загострилися знову. Приводом стало рішення Британії відправити на архіпелаг принца Вільяма, який в лютому 2012 р пройшов там 6-тижневу службу в якості пілота рятувального гелікоптер. Країни обмінялися взаємними звинуваченнями на вищому рівні. Аргентина заявила, що Британія веде себе як колонізатор, Лондон же почав вимагати від Буенос-Айреса повернення боргів 35-річної давності.

У підсумку, урядом Фолклендів було прийнято рішення про проведення референдуму, який наполягав на тому, що острови є заморською територією Британії за власним вибором, не підкоряються Лондону як колонія, а повністю самоврядності за винятком питань оборони і міжнародної політики. Референдум повинен був поставити крапку в претензіях Аргентини, яка з часів Фолклендської війни не визнає нинішній статус архіпелагу. За результатами референдуму, 10-11 березня 2013 р 98,8% учасників виступили за збереження за островами статусу британської території. Незважаючи на це, Аргентина не відмовляється від своїх претензій на ці території і відносини між країнами залишаються напруженими.

Крім того, Лондон продовжує нарощувати військову присутність в зоні Фолклендів, в тому числі переміщаючи здатні нести ядерний заряд підводні човни в зону, вільну від ядерної зброї. Це також викликало негативну реакцію з боку Аргентини і ряду інших латиноамериканських держав (Бразилія, Уругвай, Чилі та Аргентина). Економічний блок МЕРКОСУР, прийняв рішення про заборону на прийом будь-яких судів під прапором Фолклендських островів в портах країн-учасниць організації. Таке ж рішення ухвалили на своїй зустрічі в Каракасі країни-учасники боліваріанського альянсу ALBA. Не виключається можливість економічних санкцій відносно Великобританії з боку країн Латинської Америки у відповідь на посилення військової присутності.

Позиція Великобританії з українського питання.

За ідеєю гарантами безпеки України за Будапештським меморандумом (згідно з яким Україна відмовилася від знаходяться на її території радянських запасів ядерної зброї) є Росія, Великобританія і США. Глави європейських держав дали зрозуміти, що засуджують і не приймають кримський референдум так само, як і возз'єднання Криму з Росією.

3.4. Зовнішня політика Великобританії за Т. Мей (2016-2019)

3 липня 2016 р. на посаді прем'єр - міністр Великобританії Д.Кемерона змінила Тереза Мей. Тереза Мей прийшла до влади в липні 2016 роки після відставки Д.Кемерона з постів прем'єр-міністра і лідера Консервативної партії. Кемерон прийняв таке рішення через підсумки ініційованого ним референдуму (відбувся 23 червня 2016 року) з питання виходу Великобританії з Євросоюзу (Brexit). Тереза Мей, яка обіймала з 2010 року посаду міністра внутрішніх справ, висунула свою кандидатуру в якості його наступника на посту глави партії і - автоматично - прем'єра.

Першочерговим завданням Мей стала підготовка переговорів з ЄС про Brexit, з цією метою було засновано спеціальне міністерство. Мей обіцяла "домовитися про найбільш вигідних для держави умовах".

Спочатку Мей проводила політику, спрямовану на вихід країни з європейського ринку і митного союзу, потім була змушена внести в неї корективи. Зокрема, за пропозицією ЄС вона погодилася на укладення з спільнотою угоди про асоціацію, яка передбачає створення зони вільної торгівлі між Великою Британією та ЄС. Це рішення було піддано гострій критиці з боку консерваторів-євроскептиків, так як, на їхню думку, воно призведе до "контролю Євросоюзу над великими секторами британської економіки". На знак незгоди з діями Мей свої пости покинули глава МЗС Борис Джонсон і міністр з питань Brexit Девід Девіс.

Під час правління Терези Мей погіршилися відносини з Росією. У березні 2018 року прем'єр-міністр поклала на Москву провину за отруєння в британському Солсбері колишнього полковника ГРУ Сергія Скрипаля, засудженого в Росії за шпигунство на користь Великобританії, і його дочки Юлії. За словами Мей, вони були піддані впливу отруйною речовиною, які розробляються в Росії (типу "Новачок"). У Великобританії 23 російських дипломата були оголошені персонами нон грата, прийняті інші санкції. РФ зробила дзеркальні заходи.

В кінці травня 2019 Тереза Мей оголосила про свій відхід з поста глави Консервативної партії. В якості причини вона назвала нерозв'язні розбіжності з парламентом за планами виходу королівства зі складу Євросоюзу. Раніше Палата громад британського парламенту тричі відхиляла угоду про "Brexit", що стало результатом переговорів Мей з Брюсселем.

З 24 липня 2019 р. новим прем'єром обрано Бориса Джонсона.

Питання для самоконтролю

1. Визначте основні фактори впливу на зовнішню політику Великобританії.
2. Охарактеризуйте європейський напрямок зовнішньої політики Великобританії?
3. Як відбувалась еволюція атлантичного вектору зовнішньої політики Великобританії протягом 2000-х рр.?
4. Проаналізуйте процес та наслідки Brexit для Великобританії?
5. Охарактеризуйте відносини Великобританії із країнами Британської Співдружності Націй.

Рекомендована література

1. Гільченко О. BREXIT – шлях Британії з Європейського Союзу. *Актуальні проблеми науки та освіти*: зб. матеріалів ХХІІІ підсумкової наук.-практ. конф. викладачів МДУ, м. Маріуполь, 5 лютого 2021 р. / за заг. ред. К. Балабанова. Маріуполь : МДУ, 2021. С. 82—84.
2. Грубінко А. Велика Британія в системі європейської зовнішньої і безпекової політики (1990 – 2016 рр.): монографія. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2017. 640 с.

3. Грубінко А. Роль Великої Британії у військово-технічному співробітництві держав Європейського Союзу. *Проблеми всесвітньої історії*. 2019. № 1 (7). С. 87—100.
4. Грубінко А. Роль Великої Британії у становленні зовнішньої і безпекової політики європейського союзу (1990 – 2019 рр.). *Сторінки історії* : збірник наукових праць. 2021. № 52. С. 298—322.
5. Демчишак Р., Завада Я. Зовнішня політика країн Центрально-Східної та Південно-Східної Європи : навчальний посібник. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2021. 192 с.
6. Рудько С. Зовнішня політика країн Західної Європи в постбіполярний період : навчально-методичний посібник із курсу. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012. 412 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Rudko_Serhii/Zovnishnia_polityka_krain_Zakhidnoi_Yevropy_v_postbipoliarnyi_period.pdf (дата звернення: 15.09.2021).
7. Рудько С. Проблеми відносин Великої Британії та Європейського Союзу під час BREXIT. *Наукові праці* : науково-методичний журнал. Політологія. 2017. Випуск 297. Том 309. С. 54—59. <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/404773.pdf> (дата звернення: 15.09.2021).
8. Соколова В. Європейський напрямок у зовнішній політиці Великої Британії через аналіз діяльності її лідерів у XXI столітті. *Правова держава*. 2018. № 29. С. 147—155. URL: <http://pd.onu.edu.ua/article/view/140794> (дата звернення: 15.09.2021).
9. Яковенко Н. «Особливі відносини» як визначальний фактор Британської ролі в Північноатлантичному альянсі. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2012. Випуск 111 (Частина I). С. 12—23.

РОЗДІЛ 4. ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ІТАЛІЇ

4.1. Загальна інформація

Італія (офіційна назва Італійська Республіка), держава на півдні Європи. Межує з Францією, Швейцарією, Австрією, Словенією та Хорватією. Включає, острова Сицилія, Сардинія і ряд дрібних островів. В межах Італії знаходяться дві держави - Ватикан і Сан-Марино, оточені з усіх боків її територією. В Італії чітко виділяються заможний промисловий Північ і бідний сільськогосподарський Південь (Медзоджорно).

Державний устрій – республіка. Форма територіально устрою – унітарна держава. Форма правління – парламентська республіка. Офіційна мова – італійська. Столиця – Рим. Площа 301 340 км². Населення (станом на 2019 р.) – 60 588 306 осіб. ВВП загальний 1886 млрд. дол. США (станом на 2020 р.) ВВП на душу населення 32. 934 дол. США.

Президенти Італії

Енріко де Нікола – 1946- 1948 рр. (Ліберальна партія Італії)

Луїджі Ейнауді – 1948 – 1955 рр. (Ліберальна партія Італії)

Джованні Гронкі – 1955 – 1962 рр. (Християнсько-демократична партія)

Антоніо Сеньї – 1962 - 1964 рр. (Християнсько-демократична партія)

Джузеппе Сарагат – 1964 – 1971 рр. (Соціал-демократична партія)

Джованні Леоне - 1971 - 1978 рр. (Християнсько-демократична партія)

Алессандро Пертіні – 1978 – 1985 рр. (Соціалістична партія)

Франческо Коссіґа – 1985 - 1992 рр. (Християнсько-демократична партія)

Оскар Луїджі Скальфаро – 1992 – 1999 рр. (Християнсько-демократична)

Карло Адзеліо Чампі – 1999 – 2006 рр. (Незалежний)

Джорджо Наполітано – 2006 – 2015 рр. (Ліві демократи)

Серджо Матарелла – 2015 - нині на посаді (Демократична партія)

Прем'єр-міністри Італії

Парламент XVII скликання (2013)

Енріко Летта - 28 квітня 2013- 22 лютого 2014 (Демократична партія)

Маттео Ренці - 22 лютого 2014 - 11 грудня 2016 (Демократична партія)

Паоло Джентілоні - 11 грудня 2016 - 1 червня 2018 (Демократична партія)

Парламент XVIII скликання (2018)

Джузеппе Конте - 1 червня 2018 - 13 лютого 2021 (Незалежний)

Маріо Драгі - 13 лютого 2021 нині на посаді (Незалежний)

Незалежність Італія отримала в 1861 роки (проголошено Королівство Італія); Італія стала єдиною в 1870 р. Діюча Конституція України прийнята в 1947 р. та набули чинності у 1948 р.

Глава держави Президент, обирається на 7 років. Глава уряду: Прем'єр-міністр (в Італії прем'єр-міністра називають Головою Ради Міністрів).

Фактори, що впливають на зовнішню політику

1. Геополітичний. Стратегічне розташування з домінуванням в центральному Середземномор'ї, а також в південних морських і повітряних шляхах до Західної Європи. Багата на корисні копалини: вугілля, ртуть, цинк, калій, мармур, азбест, пемза, сірка, родовища природнього газу і сирої нафти, риба.

2. Фактор безпеки: вразливість морських кордонів країни призводить до того, що для Італії завжди було першочергово важливим збереження

надійної американської «парасольки» НАТО, що забезпечує її безпеку в Середземномор'ї; Нелегальна міграція через Північну Африку як загроза національній безпеці Італії.

3. Особлива роль в Середземномор'ї і Близькому Сході, з огляду на географічне розташування країни.

4.2. Концептуальні основи формування сучасної зовнішньополітичної концепції Італії

Закінчення холодної війни зробило стримування комуністів як системну задачу італійської політики неактуальною. Перед Італією постало питання переосмислення ідеологічних основ зовнішньої політики і національних інтересів. У 2000 р міністр закордонних справ Італії Діні в сенаті заявив, що біполярний світ змінився «світом протагоністів». Суть концепції полягала в тому, що Італії необхідно проводити більш самостійну зовнішню політику, відмінну від концепцій «сталего нашійника» США і «середньої держави» часів холодної війни, перетворившись на «протагоніста» - головного актора європейської та світової політики.

В світі формується «світ протагоністів», до яких Італія недвозначно відносить і себе саму, вона офіційно визначає свої пріоритети. Серед найбільш важливих такого рола сегментів італійської «відповідальності» перед світовою спільнотою влада країни вважає Балканську кризу і проголошене розширення ЄС на зону Центральної та Східної Європи (ЦСЄ). Ці завдання доповнили традиційну італійську активність в Середземномор'ї і боротьбу з незаконною міграцією.

Більш того, у вищезгаданій промові в сенаті Л. Діні заявив, що «інтереси і цінності по своїй природі не знають географічних кордонів, і зобов'язують нас виступати в їх захист всюди, де потрібно». Цей постулат став зручною ідеологічною підмогою для пояснення дипломатичної активності Італії і далеко за межами оголошених зон відповідальності

(наприклад, в Кореї).

Прагнення підкреслити власну значущість стало закономірним наслідком курсу на активізацію зовнішньої політики країни, проголошеного ще при першому уряді С. Берлусконі в 1994 р Президент Чампі робив навіть заяви про те, що «Італія належить до вузького кола великих держав, які визначальним чином впливають на історію наступаючого століття». Ця позиція виправдовувала втручання НАТО в конфлікті в Косово в 1999 р. За останнє десятиліття зовнішня політика Італії характеризувалася значним посиленням активності країни на міжнародній арені. В рамках нової концепції Італія прагне підкреслити свою значимість і внесок, який країна здатна внести в розвиток світової спільноти.

Актуальні проблеми зовнішньої політики Італії.

- Найважливішою проблемою у зовнішній політиці Італії як і раніше можна вважати політичну кризу. З 1991 р змінилося 15 прем'єр-міністрів (пройшло 17 виборів)

- державний зовнішній борг Італії під час світової економічної кризи склав 133,3% до ВВП. За сумою боргу Італія знаходилась на другому місці серед країн ЄС, поступившись першим місцем лише Греції (169,1%). Після Греції і Італії найбільшими боржниками Єврозони є Португалія (131,3%) та Ірландія (125,7%).

Однак, на ряду всіх негативних факторів в економіці, є і позитивні фактори, що впливають на політику країни, це наприклад: збільшення експорту «Made in Italy», який перевищує 7 млрд євро

- В Італії налічується понад 6 млн. незайнятих працездатних осіб.
- Еміграція італійців за межі своєї країни за останнє десятиліття зросла більш ніж в два рази. За межами своєї країни проживає понад 4,3 млн італійців

- Що стосується гуманітарної сфери, то головною проблемою на сьогоднішній день є найнижча сума державних витрат на освіту серед європейських країн. Італія, за даними Комісії, знаходиться на одному з

останніх місць за рівнем освіти дорослого населення. Крім того, в країні існують явні труднощі для людей, які вже отримали освіту, знайти своє місце на ринку праці, в тому числі для молодих фахівців.

- Не менш важливим фактором є ступінь корупції. Мафія щорічно спустошує Італію на 0,7% річного ВВП, а це близько 10 мільярдів євро. Основними «джерелами прибутку» італійської організованої злочинності є наркотрафік і, звичайно, вимагання.

4.3. Італія – ЄС

Після холодної війни в Італія воліють оперувати терміном «європейський світ» (під яким розуміється сучасний стан розвитку ЄС). Цей «європейський світ» представляється найважливішим завоюванням Заходу в минулому столітті. У ХХІ ст. його базові принципи повинні лягти в основу глобальної культури світу.

Важливий фактор, який, на думку італійців, може стимулювати просування «європейського світу» зовні, - зростаюча взаємозалежність держав.

У список регіонів, за які Італія, згідно її офіційної зовнішньополітичної ідеології, несе особливу «глобальну відповідальність» в рамках Європи, була включена Центральна і Східна Європа. На рівні офіційної зовнішньополітичної риторики у Італії, безумовно, месіанський підхід до ролі Польщі в Центральній і Східній Європі. Таким чином, як наслідок з даної ідеологічної конструкції стала та обставина, що саме Польща підкреслено сприймається італійцями як держава №1 в ЦЄС. Крім того, Італія активно лобіює прийняття в ЄС балканських держав.

Особливі відносини пов'язують Великобританію та Італію в ЄС, так як є своєрідною протиположністю дуету Німеччини і Франції в Євросоюзі. Великобританія визнає провідну роль Італії в підтримці стабільності і політичних реформ в Середземноморському регіоні, надає їй підтримку в забезпеченні безпеки на Балканах, в регіоні Магрибу, Близькому Сході.

Відносини Великобританії з Італією були одними з найбільш стабільних і міцних в рамках ЄС, в області військового співробітництва в НАТО, в сфері торгівлі, інвестицій і культурних зв'язків. 1 липня 2014 року Італія, прийнявши естафету у Греції, на протязі 6 місяців очолила головування в Раді Європейського Союзу. Відповідно до Лісабонського договору три держави-члена ЄС, які по черзі головуєть в Союзі, спільно розробляють загальну програму, розраховану на 18 місяців. Таким чином, дані країни утворюють «Троїста головування» Ради ЄС, що гарантує спадкоємність і скоординовану роботу між одним головою і іншим. Італія, спільно з Латвією та Люксембургом, утворює тріо, головування якого охоплює період з 1 липня 2014 року по 31 грудня 2015 року.

Пріоритетами своєї програми головування Італія вважає зростання зайнятості населення, економічний підйом в Європі, просування демократії, прав і свобод громадян, а також зміцнення ролі ЄС на світовій арені.

Проблема працевлаштування безпосередньо зачіпає життєво важливі інтереси всіх громадян ЄС, число безробітних в якому переступило за 26 мільйонів осіб. З огляду на це Італія зробила акцент на створенні нових робочих місць і зміцненні європейської економіки. Велика увага буде приділена боротьбі з безробіттям серед молоді

У правовій сфері одним із завдань Італії як голови є проходження європейської міграційної політики та збереження поваги до прав мігрантів. У зв'язку з цим важливими аспектами співпраці між країнами-членами ЄС і країнами-партнерами є спільне регулювання нелегальної міграції та політики надання притулку, а також дозвіл проблематичних ситуацій (таких, як, наприклад, потоки нелегальних мігрантів в регіоні Середземномор'я). У сфері прикордонного співробітництва та у візовій сфері продовжиться робота щодо подальшого удосконалення загальної

політики щодо віз. Пріоритетом стане введення нової системи візової інформації (Visa Information System).

4.4. Роль Італії в Середземномор'ї

Середземноморська складова завжди була присутня в офіційному зовнішньополітичному курсі Італії, будучи як би «перетином всіх його основних напрямків». До них, на думку колишнього міністра закордонних справ Італії Ламберто Діні, відносяться: 1) європеїзм (європейська інтеграція); 2) атлантизм («визначення нової ролі Італії в НАТО в зв'язку зі змінами в міжнародній політиці в 1990-і рр.»); 3) співпраця з іншими державами Середземноморського басейну з метою зміцнення безпеки регіону.

Нестабільність Середземноморського регіону є постійним джерелом загроз італійської безпеки, що пояснюється як об'єктивними причинами - географічною близькістю, залежністю від різних природних ресурсів, імміграційними потоками, так і суб'єктивними - високим рівнем інвестицій в економіку країн, що розвиваються регіону, великою кількістю італійських громадян, що працюють в цих країнах і т.д.

Щодо регіональних кордонів розгляду проблем середземноморської безпеки необхідно уточнити, що в центрі уваги знаходиться регіон Середземномор'я в традиційному для Італії розумінні. Саме Середземноморський регіон, включаючи його європейську, африканську, балканську і близькосхідну складові, оголошений пріоритетним напрямком нової зовнішньополітичної доктрини Італії.

Італія має вагомі причини до проведення активної середземноморської політики. Крім природного геополітичного положення країни цьому сприяють і інші фактори: паливна і енергетична залежність країни від держав Південного Середземномор'я; зросла загроза ісламського тероризму в регіоні; вплив в Італію біженців і нелегальних мігрантів. Розуміючи недостатність власних зусиль по довготривалій стабілізації

обстановки в регіоні, Італія активно сприяє залученню уваги до Середземномор'я з боку своїх партнерів по ЄС і НАТО. Розуміючи Середземномор'ї як цілісний регіон, Італія прагне до формування єдиної політики цих організацій, до більш активного і повноправного залученню в діяльність ЄС середземноморських країн-кандидатів.

Балкани

На Балканах активність Італії знайшла своє відображення в новому субрегіональному проект - Адріатична і Іонічна ініціатива (АІІ) висунута офіційним Римом 19-20 травня 2000 року на конференції на рівні міністрів закордонних справ, яка відбулася в італійському місті Анкона. У ній, крім Італії, прийнята участь представники Греції, Словенії, Хорватії Боснії і Герцеговини. Албанії. На конференції був присутній і голова Європейської комісії Романо Проді, тим самим нова італійська ініціатива була введена під егіду ЄС.

Характерно, що за місяць до конференція в Анконі проект іменувався як Адріатична ініціатива, і це знайшло своє відображення у спільній італо-хорватської декларації в квітні 2000 р Подальша трансформація назви була викликана, по всій видимості, бажанням Греції не опинитися маргіналізованою в цьому проекті. Оцінюючи АІІ в цілому, слід зазначити наступне. По-перше, через її канали Італія отримує додаткові можливості для впливу на Балканах. По-друге, Італія символічно стає одним з головних західних протагоністів врегулювання і післякризового розвитку на Балканах, що в перспективі може зробити її одним з головних центрів тяжіння для країн Південно-Східної Європи. При цьому не виключено і виникнення певних непорозумінь між Італією і Німеччиною в боротьбі за статус європейського актора №1 в балканському врегулюванні. По-третє, виникнення АІІ створює прецедент дроблення загальносередземноморської співпраці на більш дрібні субрегіональні проекти.

Африка

Всі африканські держави знаходяться в безпосередній близькості від Італії - їх розділяє лише Середземне море. У цьому сенсі Італія має явну перевагу не тільки перед США, Японією, Китаєм і Росією, а й перед багатьма країнами ЄС, що не мають виходу до середземноморського узбережжя. Також інтерес Італійської республіки багато в чому ще полягає в невикористанні природних ресурсів і потенціалу ринку Африки. Африканські держави є основними постачальниками енергоресурсів для Італії, однак саме звідти в Італію потрапляє основна маса нелегальних мігрантів.

Північноафриканські країни розвивають відносини з Італією не тільки як з авторитетним торгово-економічним і політичним партнером, але і як з одним з учасників європейської інтеграції. Італія має суттєвий вплив на вироблення основних принципів європейської політики, в тому числі і на південно-африканського напрямку. В першу чергу це стосується розвитку відносин ЄС з Лівією, але в тій чи іншій мірі стосується і інших держав Північної Африки.

З країн Північної Африки основними партнерами Італії є Алжир і Марокко. Успішно розвивається співробітництво Італії з Єгиптом і Тунісом.

Базовим документом у становленні відносин ЄС і Італії, як його члена з країнами Африки, стала Барселонська Конференція 27 - 28 листопада 1995 р. Вперше п'ятнадцять держав - членів Європейського союзу і дванадцять країн, розташованих на південь і на захід від Середземномор'я (Алжир, Туніс, Марокко, Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Палестинська Автономія, Ліван, Сирія, Туреччина, Кіпр і Мальта) домовлялися про підписання заключного документа - Барселонської декларації, і прийнятті програми по роботі над розширенням ринку, допомоги і взаємної інтеграції в секторах безпеки, захисту прав людини і терпимого ставлення до культурної та релігійної різноманітності. Слід

сказати, що ідея виникнення Барселонського процесу спочатку була викладена Італією та Іспанією.

Найскладнішою проблемою для Італії йде з Африки є нелегальна міграція. Всі нелегальні мігранти, які прибувають на територію Італії, в більшості випадків направляються в інші країни в ЄС. Італія закликала інші країни ЄС до вирішення даної проблеми і виступила з критикою бездіяльності інститутів ЄС. Італійський погляд на вирішення проблеми нелегальної міграції в рамках ЄС - скоординовані дії, запобігання зайвої полеміки і взаємної критики між членами ЄС. Італія зажадала перегляду розмірів фінансування патрулювання міжнародних вод у італійської морського кордону, так як Італія вважає себе обмеженою в розмірах фінансування. Італія в кінцевому підсумку, домоглася лише заяв намірів про рішення даної проблеми, і визначення Радою Європи підписання договорів з Тунісом, Лівією і Туреччиною, звідки направляється основний потік нелегальних мігрантів, пріоритетним завданням. Самі договори були підписані пізніше після подій арабської весни. Позиція Італії щодо подій Арабської весни 2011 р. Падіння усталених режимів в Тунісі, Єгипті та Лівії змусило Рим присвятити багато часу і ресурсів для встановлення дипломатичних відносин з новими урядами в південному Середземномор'ї. Італія негайно почала переговори з тимчасовими урядами, встановлені в результаті Арабської весни в Північній Африці, для того щоб підписати двосторонні угоди з питання прикордонного контролю та репатріації мігрантів.

Під час військових дій в Лівії, Італія була однією з перших європейських держав, що зробили гуманітарну допомогу на кордонах з Тунісом, де тисячі біженців намагалися сховатися від зіткнень. Близький Схід

Після подій 11 вересня 2001 р Італія зробила ряд кроків, спрямованих на відновлення і інтенсифікацію діалогу між західним та ісламським світом. Дуже характерно, що зроблено це було не урядом

(антиісламські висловлювання прем'єра С. Берлусконі після терактів довго ходили в пресі), а президентом країни К.-А. Чампі. С. Берлусконі опинився в центрі гучного скандалу, виступивши з публічними антиісламськими заявами. Це, зрозуміло, вкрай негативно позначилося на ставленні до Італії в арабських країнах Середземномор'я.

Чампі спільно з президентом ФРН І. Рау виступив з пропозицією щодо організації комплексного «міжкультурного діалогу між Заходом і ісламом», який би сприяв зміцненню довіри і толерантності у відносинах між двома цивілізаціями і окремими людьми. При цьому Чампі спеціально підкреслював, що середземноморський вектор у зовнішній політиці Італії повинен зіграти найважливішу роль в реалізації цієї ініціативи. Головна ідея цієї концепції - всебічна інтенсифікація культурного діалогу між Північчю і Півднем регіону.

У зіткненнях між Ізраїлем і палестинцями Італія спочатку не приймала серйозної участі в пошуках врегулювання. Ситуація змінилася тільки після облоги ізраїльтянами церкви Різдва Господнього у Віфлеємі (що було сприйнято як серйозний виклик в католицькій Італії) і загибелі кількох італійських громадян (журналіста і священика) в ході військових дій. Все це призвело до ряду досить різких нот на адресу МЗС Ізраїлю з боку Італії взимку - навесні 2002 р.

Ситуація загострювалася ще й тим, що в зоні палестино-ізраїльського конфлікту діяло досить велике число італійських католицьких гуманітарних організацій, які допомагали в першу чергу палестинцям. Це призвело до того, що ізраїльська влада стали звинувачувати їх активістів в пособництві терористам, затримали ряд їх представників, що знову призвело до дипломатичних конфліктів між МЗС Італії та Ізраїлю.

Уряд Берлусконі розглядав Ізраїль як «кращого друга в Європі», відносини між двома країнами зміцнювалися численними двосторонніми зустрічами і торговими угодами. Крім того, С. Берлусконі підтримував

Ізраїль на міжнародних форумах, особливо що стосуються визнання незалежності Палестини і прийняття в ООН у вересні 2011.

У той же час почали розширюватися економічні, культурні, наукові та освітні зв'язки Італії з Йорданією і Сирією. Італія реалізує в цих країнах проекти в області агрокультури, охорони здоров'я, раціонального використання водних ресурсів.

4.6. Американський вектор у зовнішній політиці Італії

Італія є членом НАТО з моменту створення цього альянсу, тобто з квітня 1949 року. Вступу цієї країни до Північноатлантичного союзу сприяли з одного боку, проамериканський курс італійських християнських демократів (ХДП) на чолі з прем'єр-міністром Де Гаспері, які бачили в Сполучених Штатах і їхніх збройних силах єдину опору і захист, а з іншого - активні зусилля Вашингтону, спрямовані на якнайшвидше включення цієї країни в майбутній Союз.

Практично відразу після закінчення другої світової війни США стали розглядати Італію як вигідний стратегічний плацдарм для розширення своєї присутності в Середземномор'ї. З цією метою, ще до створення НАТО, Вашингтон добивався розміщення своїх військових баз на території цієї країни. Безпосередні переговори з цього питання почалися між США і Італією в 1947 році, і вже в 1948 році був підписаний секретний двосторонній військовий протокол, за яким передбачалося використання італійської території американськими військами в разі військових дій проти третьої держави. Америка настільки сильно хотіла бачити Італію в Союзі, що навіть такий факт, що ця країна не перебуває в Атлантичному океані, не бентежив Вашингтон. Деякі політичні діячі США, для того щоб надати майбутньому альянсу видимість регіональної спілки оголосили Італію атлантичної країною на тій підставі, що вона межує з Францією, яка має вихід в Атлантику. До речі, Париж спочатку виступав проти прийняття

Італії в Союз, але потім змінив свою позицію і підтримав її включення в число майбутніх членів.

Необхідно відзначити, що протягом усього існування НАТО, Італія активно підтримувала і підтримує курс і політику цієї організації, розуміючи, що тільки альянс на чолі з США в змозі надати Риму допомогу в захисті її вразливих морських кордонів на Середземномор'ї.

Не володіючи значними економічними і військовими ресурсами, Італія тривалий час залишалася осторонь від прийняття основоположних рішень в альянсі. Рим неодноразово висловлював невдоволення такою ситуацією, але домогтися більшого впливу йому не вдавалося. Роль Італії в НАТО стала зростати після закінчення «холодної війни», особливо у вирішенні проблем на Балканах (після кризи в Косово і війни в Югославії Італія оголосила цей регіон зоною своєї відповідальності в рамках НАТО) і в Середземномор'ї.

Характерною особливістю після косовського періоду стало прагнення Італії підкреслити не тільки свою повну і беззастережну прихильність всім діям НАТО, а й активно брати участь у всіх її акціях. Такий підхід цілком відповідає тим змінам, які відбулися в офіційній зовнішньополітичній ідеології Італії за останній час. Перш за все, це виражалось в її новому іміджі - як глобального і європейського «протагоніста», а аж ніяк не «середньої держави». Активну участь Італії в миротворчих силах у Косово (KFOR), а також символічно дуже значуще отримання власного сектора при розділі цієї території на зони відповідальності сприяли зміні риторики Італії щодо НАТО. Більш того, навесні - влітку 2000 року саме італійський контингент в KFOR виявився найбільшим за своєю чисельністю, що теж стало підставою для підкреслення своєї вагомості ролі в розвитку альянсу.

Ще однією характерною рисою сучасної європейської політики НАТО, на якій постійно загострює свою увагу Італія, стало прагнення італійців постійно підкреслювати, що оборонні ініціативи ЄС, висунуті на

самітах в Кельні і Гельсінкі в 1999 р, не тільки «націлені» на співпрацю з НАТО, але і не можуть функціонувати інакше, як під «парасолькою» НАТО.

Позиція Італії по війні в Іраку. На початку 2003 р На пост міністра закордонних справ був призначений Франко Фраттіні, колишній куратор розвідслужб в уряді країни. З огляду на історично дуже тісні зв'язки, що існують між розвідувальними спільнотами Італії і США, не дивно, що саме Фраттіні став ідеальним кандидатом для того, щоб проводити в життя відкрито проамериканський курс уряду Берлусконі напередодні війни в Іраку.

Ще більш жорстку позицію зайняла в цей період заступник міністра закордонних справ Італії Маргеріта Бонівер, яка є членом Тресторонньої комісії і одним з провідників американських інтересів в Італії. М. Бонівер сказала, що «ЄС складається не тільки з Франції та Німеччини», тому позиція інших членів повинна також враховуватися. Крім того, вона виступила з критикою заяви голови Євроком-місії Р. Проді, про те що «стара Європа не хоче війни, не тому, що вона стара, а тому, що вона мудра». Бонівер зазначила, що «стару Європу» можна назвати мудрою, оскільки сама вона ніколи не могла забезпечити свою безпеку, а тільки розв'язувала світові війни, а «рятували» європейців завжди американці. У зв'язку з цим ЄС повинен підтримати американців в боротьбі з диктаторським режимом С. Хусейна.

19 березня 2003 року, буквально напередодні війни, в італійському парламенті відбулися масштабні дебати щодо ситуації в Іраку. Уряд країни в кінцевому підсумку прийняв рішення не посилати свої війська в зону конфлікту і обмежитися політичною підтримкою США. Юридичною підставою для цього стала ст. 11 конституції Італії, яка дозволяє уряду починати військові дії тільки, якщо сама Італія або її союзники зазнали атаки. Деякі праві депутати, втім, говорили про те, що попередне

лівоцентристський уряд вже порушило цю норму в ході війни в Косово в 1999 р.

Однак уряд дав згоду на надання військових баз і повітряного простору країни для американців (304 депутати проголосували «за», 246 - «проти»). Італія офіційно була внесена американцями в список учасників своєї коаліції.

Сільвіо Берлусконі завжди приділяв увагу необхідності розвивати відносини між Євросоюзом і США, без яких, на його думку неможливо «вагоме присутність Європи на міжнародній арені». Саме з цієї причини італійські політики і дипломати постійно наголошують, що НАТО і ОБСЄ вдало поєднують свої функції і тому ці дві організації повинні тісно співпрацювати на взаємовигідній основі. З приходом в 2006 р Романо Проді відносини з США дещо змінилися, уряд Романо Проді прагнув розвивати більш тісні зв'язки з країнами ЄС в якості регіональних партнерів і потенційних союзників в середземноморській політиці.

На сьогоднішній день Італія - це один з найбільш впливових учасників північноатлантичного альянсу. Військовослужбовці цієї країни беруть активну участь в різних навчаннях і операціях НАТО. Політична позиція Італії щодо майбутнього НАТО не сильно відрізняється від позицій інших країн альянсу. Її головна складова - необхідність трансформації НАТО. З найбільш значущих загроз європейській безпеці сьогодні розглядається міжнародний тероризм, вірніше, ісламські радикальні терористичні групи. Італійський уряд на початку нового тисячоліття приділяє особливу увагу миротворчих операцій і активно бере участь в їх підготовці та здійсненні.

4.7. Італія і Азіатські країни

Китай.

За останні кілька років італійсько-китайські відносини отримали динамічний розвиток і перетворилися на всеосяжну стратегічне

партнерство. Сьогодні сторони приділяють увагу не тільки торгово-економічних зв'язків, а й співпраці в рамках міжнародних організацій, між відомствами двох урядів і в сферах, що становлять обопільний інтерес, таких як фармацевтика, охорона здоров'я, вузи, науково-дослідні інститути, професійна підготовка.

Також важливим моментом у співпраці серії є автомобільна промисловість. З січня 2011 року почався спільний випуск італійсько-китайських автомобілів підприємством, що утворився з Fiat Automobiles і китайського автобудівника Guangzhou Automobile Group. У проект вкладено 400 млн. Євро. І в даний момент передбачається випускати 140 тис. автомобілів і 220 тис. двигунів на рік.

Що стосується італійсько-китайських відносин в цілому, то Італія вважає за необхідне їх розгляд з більш широким урахуванням відносин між Китаєм і Євросоюзом.

Також зростає взаємне інвестування, особливо в сфері високих технологій, чистих енергоносіїв та енергозбереження. Політичні позиції обох держав часто збігаються, їх економіка характеризується великою взаємодоповнюваністю. Італія високо оцінює заходи, прийняті КНР в рамках протидії міжнародному економічній і фінансової кризи. В даний час країни співпрацюють з таких питань, як реформи ООН, перетворення міжнародної фінансової системи, кліматичні зміни, боротьба з тероризмом.

4.8. Сучасні зміни у зовнішній політиці Італії

Прихід до влади в 2014 р лівоцентристського уряду Маттео Ренці, 39-річного мера Флоренції і нового начальника Демократичної партії, найбільшої політичної групи Італії проголосив радикальні зміни в галузі внутрішньої та зовнішньої політики. Повною несподіванкою для всіх стало призначення на пост міністра закордонних справ Федеріки Федеріка Могеріні, до цього невідомої не тільки світової громадськості, а й в самій

Італії. Призначення такої фігури, як Федеріка Могеріні є відображення «політики оновлення», обраний ної Маттео Ренці.

Одним з яскравих моментів став перший офіційний візит Маттео Ренці, який він зробив у Туніс, порушивши тим самим сформовану традицію негласну першого офіційного візиту в США. Таким чином, М. Ренці символічно дав зрозуміти, що обрав одним із зовнішньополітичних пріоритетів регіон Середземномор'я. На зустрічі в Тунісі прем'єр заявив про те, що Середземномор'ї є не кордоном Європи, а її серцем.

В італійській зовнішній політиці все більше спостерігається прагнення до більшої «автономності» у зовнішній політиці і до більшої «акторності», бажання виробити і зайняти особливу - італійську - позицію щодо ключових питань світового порядку денного. Крім цього, можна припустити, що Середземномор'ї стане одним з пріоритетних регіонів зовнішньої політики Маттео Ренці. Традиційно це пов'язано з прямими інтересами країни в цьому регіоні, в першу чергу, міграційними потоками і поставками енергоресурсів. Італійський МЗС так само заявляв про те, що особлива увага буде приділена регіону Близького Сходу, а також країнам Балканського півострова.

Після виборів 2018 р. Парламент Італії надав вотум довіри новому коаліційному уряду у складі лівих популістів «Руху п'яти зірок» і лівоцентристської Демократичної партії. «Жовто-червона» коаліція вустами прем'єр-міністра Джузеппе Конте підтвердила євроатлантичний напрям зовнішньої політики. На відміну від попереднього уряду євроскептиків із участю «Руху п'яти зірок» і праворадикалів «Ліги», другий кабінет Конте має виразно проєвропейський імідж, за винятком міністра закордонних справ Луїджі Ді Майо – лідера «п'ятизіркових», однак все одно лідерство буде в руках урядовців-європеїстів від Демократичної партії. Серед нових орієнтирів зовнішньої політики виділяються заявлена євроатлантична орієнтація Італії, з наголосом на її

належності до НАТО. Особливо акцент робиться на країнах Середземномор'я, зокрема ситуацію в Лівії й на Балканах.

4 липня 2019 року відбувся офіційний візит Володимира Путіна на Апенніни. Цей візит - одне з підтверджень тому, що діалог «Москва - Рим» активний і розвивається, а сторонам є що обговорити. У той же час для Росії вкрай важливо не переоцінювати роль Італії в Європейському союзі і її наміри по відношенню до Росії.

Італія, незважаючи на глобальні інтереси і амбіції, являє собою середню державу, що володіє обмеженими ресурсами, недостатніми для проведення самостійної політики в Середземномор'ї або ефективного управління сценаріями в конфліктному багатополлярному світі. У зв'язку з цим італійська зовнішня політика не може не орієнтуватися на підтримку ЄС і НАТО.

Концепція Італії як середньої держави багато в чому пояснює позицію країни по відношенню до Росії. Через обмеженість різного роду ресурсів така держава може досягати зовнішньополітичних цілей шляхом нарощування впливу в міжнародних організаціях, а також через двосторонні відносини з іншими більш впливовими державами. Росія в рамках даної стратегії розглядається як одна з таких держав, стійкі політичні та економічні контакти з якої можуть сприяти реалізації національних інтересів Італії.

У сучасному мірополітичному контексті Росія, володіючи істотними ресурсами на міжнародній арені, є для Італії значущим партнером по діалогу. Підтримка регулярних контактів з основних питань міжнародного порядку дозволяє Італії як середньої державі більш повно реалізовувати свої інтереси відповідно до важливим для неї принципом мультилатералізму, не обмежуючись взаємодією з партнерами по лінії НАТО і ЄС.

Спочатку вступ Італії в НАТО і ЄС розглядалося як політики делегування повноважень - коли віддаючи частину суверенітету країна

може сконцентруватися на вирішенні внутрішніх питань. Італійська зовнішня політика раніше не була настільки суперечливою і настільки підпорядкованою внутрішнім партійним інтересам - в період Першої Республіки йшла жорстка партійна боротьба, але в цілому зовнішньополітичне бачення було єдиним.

В умовах епідемії і безпосередньої загрози життєдіяльності людини політико-ідеологічні розбіжності відходять на другий план. На початковому етапі коронавірус тимчасово заглушив гучні політичні баталії, а головні політичні опоненти - Сальвіні і Ренці буквально «потонули» в новій коронавірусній пораді. Одне з головних подій внутрішньополітичного життя країни - референдум щодо скорочення чисельності парламентарів (повинен був відбутися 29 березня 2020 г.) - був перенесен на вересень 2020 р.

Здавалося б, мрія правих популістів збулася: кордони закриті, влада держави максимально зосереджена у центрального уряду. Однак саме коронавірус став моментом істини для правих популістів в Італії. Під час пандемії М. Сальвіні продемонстрував вкрай непослідовна поведінка - на початку він в піку уряду закликав відмовитися від суворих карантинних заходів. Коли ж уряд запровадив обмежувальні заходи, Сальвіні, навпаки, вказував, що вони недостатньо суворі. Подібний приклад зайвий раз підкріплює популізм Сальвіні, який намагається саботувати будь-які урядові заходи.

Опитування громадської думки вказують на те, що рейтинг партії «Ліга» продовжує незмінно знижуватися з початку епідемії на Апеннінах. Для порівняння, на виборах в Європарламент в травні 2019 р 34,3% італійців віддали свій голос «легістам», тоді як вже в квітні 2020 г. «Лігу» підтримало тільки 26% виборців. Прічём за березень 2020 р. Сальвіні втратив підтримку більше одного відсотка прихильників. У липні 2020 р коли ситуація з коронавірусом в країні стабілізувалася і більшість

обмежувальних заходів були зняті, чверть виборців (25,3%) залишилися віддані партії Сальвіні.

Коли Італія гостро потребувала гуманітарної допомоги, їй допомогли не країни Європейського союзу або союзники по НАТО, а Росія і Китай. У березні 2020 р. російські літаки з гуманітарною допомогою приземлилися на військовій базі. Пратика ді Маре на наступний день після розмови В.В. Путіна з Дж. Конте. Топонім Пратика ді Маре - особливе місце для російсько-італійських відносин, адже саме там у 2002 р на саміті Росія-НАТО сторони домовилися про створення постійного Ради. З тих пір прийнято говорити про «дух Пратика ді Маре», за допомогою якого підтримувався діалог між Росією і Заходом. Повернутися до «Духу Пратика ді Маре» закликала голова Сенату М.Е. Альберті-Казеллаті, виступаючи в Раді Федерації на початку 2019 р.¹ Прибуття російських літаків метафорично стало відповіддю на цей заклик.

КНР також надала значну гуманітарну допомогу; активно діяла китайська діаспора, більшість якої проживає саме в області Ломбардія. Міністр закордонних справ Л. Ді Майо заявив, що Італія зробила правильно, продовживши курс на співпрацю з Росією і з Китаєм. У березні 2019 м.Рим підписав з Пекіном Меморандум про взаєморозуміння, незважаючи на тиск з боку США і ЄС. Коментуючи допомогу, отриману від Росії і КНР, Ді Майо неодноразово апелював до категорії дружби, імпліцитно розділяючи світ на друзів і ворогів. «Дружба може врятувати життя», - резюмував він.

Характерно, що Китай також вошёл в категорію друзів, незважаючи на те що з'явився першоджерелом пандемії. Дані, які б оцінювали ефективність отриманої гуманітарної допомоги з різних країн, відсутні. На думку авторів, полеміка навколо російської допомоги, розв'язана публікацією в газеті «Ла Stampa», не більше ніж спроба знецінити політичний ефект російської допомоги. російське керівництво неодноразово подчёркивало, що допомога Італії надана безкорисливо.

Політичний ефект російської гуманітарної допомоги проявився в зміцненні іміджу Росії в Італії як дружньої країни серед політичного істеблішменту і звичайних італійців. Це служить черговим підтвердженням особливого характеру відносин між двома країнами.

Таким чином, коронавірус вплинув і на зовнішній контур політики Італії. Італійська зовнішньополітична риторика періоду коронавірусу концентрувалася навколо поняття про дружбу. Л. Ді Майо неодноразово використовував категорію «друг» в першу чергу по відношенню до Росії і Китаю в зв'язку з тим, що сторони активно допомагали країні в цій «пандемічній війні». Російська допомога стала черговим підтвердженням особливих відносин, які характеризуються не тільки економічним інтересом, але і емпатією. Серед італійців надання допомоги Росією вважається знаком дружби, в той час як з приводу китайської допомоги різняться («Ліга» і «Брати Італії» говорять про небезкорисливому інтерес з боку Пекіна). Однак в остаточному підсумку головним уроком для італійської зовнішньої політики стало розуміння того, що необхідно зберігати курс на багатовекторність, продовжуючи наводити мости з різними центрами сили, в першу чергу з Росією і Китаєм.

У так званому урядовому договорі між партіями «Ліга» і «Рух п'яти зірок» зовнішньополітичні орієнтири країни вступають в конфронтацію. Так, «уряд змін» прагне, з одного боку, дотримуватися твердої і незмінною лінії спадкоємності по відношенню до США і трансатлантичних цінностей (на правах привілейованого партнерства), а з іншого - проявляти новаторський підхід через скасування антиросійських санкцій і бажання більш активного залучення Росії в рішення регіональних криз.

В ході передвиборної кампанії Ді Майо анонсував своїм виборцям негайне виведення італійських військ з Афганістану (не повідомивши США про свої плани), його обіцянку змінилося на повільне і поступове скорочення чисельності контингенту. Маттео Сальвіні обіцяв Москві

скасування європейських санкцій протягом року, але поки цього також не відбулося.

На сьогоднішній день питання зовнішньої політики і прийняття рішень по ним виявилися сконцентрувала в руках двох лідерів - Сальвіні і Ді Майо - які нагадують більше конкурентів, ніж партнерів по урядовій коаліції. У такій ситуації голова ради міністрів (Конте) виступає скоріше в якості посередника між двома своїми заступниками.

При цьому міністр закордонних справ і глава уряду змушені прислухатися до Сальвіні і Ді Майо, захищаючи національні інтереси, які були одягнені в формули виборчої кампанії.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що ніколи раніше зовнішня політика Італії не була настільки залежна від внутрішньополітичних переваг і смаків. В умовах внутрішньополітичного динамізму можна очікувати нових поворотів у зовнішньополітичному порядку Італії.

У лютому 2021 року переважною більшістю голосів уряд Маріо Драгі отримав вотум довіри в парламенті. Проти голосували тільки Джорджо Мелоні і її партія «Брати Італії», а також 15 представників «Руху п'яти зірок», за що були негайно виключені з «Руху». М. Драгі порівняв нинішнє становище з планами реконструкції Італії після Другої світової війни, коли великим плюсом її зовнішньої політики стала активна участь в підставі Європейського союзу і членство в НАТО. Сьогодні вона теж покликана «разом з великими західними демократіями захищати їх незаперечні принципи і цінності». Без Італії немає Європи, заявив прем'єр, а її справжній суверенітет не може бути забезпечений ізоляцією, він досягається шляхом його делегування на користь розділяється всіма спільного суверенітету.

В області зовнішньої активності Італії Драгі закликав до розвитку співпраці з Францією і Німеччиною, активного діалогу з Туреччиною - «партнером і союзником по НАТО», до спільних зусиль для вирішення

проблем міграції з Іспанією, Грецією, Мальтою і Кіпром. Він також висловив велику стурбованість у зв'язку зі зростанням напруженості навколо Китаю.

Говорилося і про необхідність розвивати механізми діалогу з Російською Федерацією, разом з тим Драгі заявив, що «з тривогою стежить за тим, що відбувається в Росії і деяких інших країнах в результаті неодноразового порушення прав громадян».

У італійських мас-медіа відзначають, що останні події змінили політичний ландшафт країни, зокрема стався розкол в правочентристському таборі, почався розбрід в «Русі п'яти зірок», зазнає труднощів «Демократична партія». Тепер на порядку денному нова «компетентна» політика.

Питання для самоконтролю

1. Визначте основні фактори впливу на зовнішню політику Італії.
2. Охарактеризуйте європейський напрямок зовнішньої політики Італії?
3. Як відбувалась еволюція атлантичного вектору зовнішньої політики Італії протягом 2000-х рр.?
4. Охарактеризуйте Середземноморський вектор зовнішньої політики Італії.
5. Проаналізуйте сучасні зміни у зовнішній політиці Італії.

Рекомендована література

1. Вдовиченко В. Взаємозв'язок атлантизму та європеїзму у зовнішній політиці Італії (1992 –2001 рр.). URL:
https://shron1.chtyvo.org.ua/Vdovychenko_Viktoriiia/Vzaiemozviazok_atlantyizmu_ta_ievropeizmu_u_zovnishnii_politytsi_Italii_1992_2001_rr.pdf?PHPSESSID=dvgrrkjjrdgempug1bmacrve12 (дата звернення: 15.09.2021).

2. Італія в деталях: вчимося політичним відчуттям у 2018 році. URL: <https://uain.press/articles/italiya-v-detalyah-vchymosya-politychnym-vidchuttyam-u-2018-rotsi-796192> (дата звернення: 15.09.2021).
3. Маслова Е., Савино Дж. Пандемия по-итальянски: стресс-тест для политической системы. *Современная Европа*. 2020. № 4. С. 37 — 49. URL: http://sov-europe.ru/images/pdf/2020/4-2020/maslova_savino_4-20.pdf (дата звернення: 15.09.2021).
4. Савка В. Практика застосування в Європейському Союзі гнучкої інтеграції у сфері зовнішньої політики, політики безпеки і оборони / Філософія та політологія в контексті сучасної культури. 2021. Т. 13. № 1. С. 87 — 95.
URL: <https://fip.dp.ua/index.php/FIP/article/view/1055/1180> (дата звернення: 15.09.2021).
5. Isernia P., Longo F. The Italian foreign policy: challenges and continuities. *Italian Political Science Review/Rivista Italiana di Scienza Politica*. 2017. PP. 107–124. URL: https://www.unica.it/static/resources/cms/documents/IserniaLongo_2017_TheItalianforeignpolicy_Challengesandcontinuities.pdf (дата звернення: 15.09.2021).
6. Chrissyogelos A. Populism in Foreign Policy. *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. Oxford : Oxford University Press, 2017. URL: <https://oxfordre.com/politics/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-467> (дата звернення: 15.09.2021).
7. Fontana O. Italian Euroscepticism and the COVID-19 Pandemic: Survey Insights. URL: <https://www.iai.it/sites/default/files/iaicom2090.pdf> (дата звернення: 15.09.2021).
8. THE ITALIAN STRATEGY IN THE MEDITERRANEAN STABILISING THE CRISES AND BUILDING A POSITIVE AGENDA FOR THE REGION URL:

- <http://www.esteri.it/mae/resource/doc/2017/12/med-maesi-eng.pdf> (дата звернення: 15.09.2021).
9. Zarembo K. Foreign policy audit: Ukraine-Italy URL: http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2017/10/Aud_Ukr_Ital_eng_net.pdf (дата звернення: 15.09.2021).
10. Zotti A., Fassi E. Immigration and Foreign Policy: Italy's Domestic-International Linkage in the Management of Mass Human Movements. URL: <https://italianpoliticalscience.com/index.php/ips/article/view/130/97> (дата звернення: 15.09.2021).

РОЗДІЛ 5. ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА АВСТРІЇ

5.1. Загальна інформація

Австрія (офіційна назва Австрійська Республіка), держава у центрі Європи. Форма територіального устрою – федеративна держава (складається з дев'яти федеральних земель). Форма правління – федеративна парламентська республіка. Офіційна мова – німецька. Столиця – Відень. Площа 83 879 км². Населення 8.8 млн. осіб. ВВП загальний 477 млрд. дол. США. ВВП на душу населення 50 121,6 дол.

Федеральні президенти Австрії

Карл Реннер - 1945-1950 рр. (Соціал-демократична партія Австрії)

Теодор Кернер - 1951-1957 рр. (Соціал-демократична партія Австрії)

Адольф Шерф - 1957-1965 рр. (Соціал-демократична партія Австрії)

Франц Йонас - 1965-1974 рр. (Соціал-демократична партія Австрії)

Рудольф Кірхшлегер - 1974-1986 рр. (безпартійний)

Курт Вальдхайм - 1986-1992 рр. (Австрійська народна партія)

Томас Клестіль - 1992-2004 рр. (Австрійська народна партія)

Хайнц Фішер - 2004-2016 рр.

Александер ван дер Беллен - 2017- до сьогодні

Федеральні канцлери Австрії

- Карл Реннер — (27.04.1945 — 20.12 1945рр.);
  - Леопольд Фігль — (1945 —1953 рр.);
  - Юліус Рааб — (1953 —1961 рр.);
  - Альфонс Горбах — (1961 —1964 рр.);
  - Йозеф Клаус — (1964 —1970 рр.);
  - Бруно Крайський — (1970 —1983 рр.);
  - Фред Зіновац — (1983 —1986 рр.);

- Франц Враницький — (1986 —1997 рр.);
- Віктор Кліма — (1997 — 2000 рр.);
- Вольфганг Шюссель — (2000 — 2007 рр.) ;
- Альфред Гузенбауер — (2007 —2 008 рр.);
- Вернер Файман — (2008 — 2016 рр.);
- Крістіан Керн — (2016 —2017 рр.);
- Себастьян Курц — (2017 —2019 рр.);
- Бригітте Бірляйн тимчасовий канцлер, з червня 2019 до січня 2020 р.;
- Себастьян Курц — (07.01.2020 — 11.10.2021);
- Александер Шалленберг — 11. 10. 2021 — н. ч.

5.2. Історія міжнародних відносин Австрії у другій половині ХХ ст.

У 1955 році Австрія отримала статус незалежної та демократичної країни. Союзні держави, які входили до складу антигітлерівської коаліції, гарантували Австрії територіальну цілісність, а також повертали країну до кордонів станом на 1938 рік. Втім, незважаючи на спроби Заходу схилити її до вступу в НАТО, Австрія дотримувалася політики нейтралітету, оскільки керівництво обрало статус позаблокової держави.

За часів «холодної війни» Австрія перебувала під тиском з боку двох протиборчих блоків, які очолювали СРСР і США. У даних умовах, більшість країн вибирали ту чи іншу сторону, а їх зовнішня політика майже «розчинялася» в загальному зовнішньополітичному курсі обраного блоку. Австрія, проте, вибрала альтернативний шлях, вибравши політику нейтралітету. Це дозволило Австрії зберегти незалежність і приймати власні рішення, що залежать тільки від інтересів самої Австрійської Республіки.

Австрію можна вважати нейтральною державою з моменту вступу в дію 26 жовтня 1955 г. «Федерального конституційного закону про

нейтралітет Австрії» вона зберігає політичний нейтралітет і донині, будучи посередником сторін, які знаходяться в конфліктному стані, таким чином це дозволяє їй бути медіатором у примиренні ворогуючих сторін. Австрія намагається закликати інші країни до конструктивного діалогу і сприяти мирному вирішенню конфліктів. Через це Австрія зарекомендувала себе як «країна діалогу», що проявилось під час її посередництва для укладення ядерної угоди з Іраном, а також підтримки діалогу з вирішення кризи в Сирії. Крім того, в столиці Австрії, Відні, знаходяться представництва різних міжнародних організацій, наприклад, ОБСЄ, ОПЕК та ін. Це говорить про те, що Австрія готова вирішувати проблеми мирним шляхом, використовуючи тільки діалог як інструмент для досягнення цієї мети.

В результаті розпаду Австро-Угорщини у 1918 році виникла незалежна Австрія, яка була однією з тих, хто програв Першу світову війну держав. Німецькомовна частина зіткнулася з проблемою нової самоідентифікації. Проголошена в листопаді 1918 року Австрійська республіка для багатьох її громадян представлялася нежиттєздатною. Широке поширення отримали ідеї пангерманізму, чим викликали тривогу держав-переможниць. Однак австрійськими патріотичними силами робилися спроби врятувати нову державу від прив'язки до Німеччини за допомогою проголошення нейтралітету. За створення незалежної і нейтральної республіки по швейцарському зразком виступав колишній глава останнього уряду Австро-Угорської монархії Х.Ламмаш.

Прихильники нейтралітету Австрії були і за її межами. Наприклад, міністр закордонних справ Чехословаччини Е.Бенеш, який заявив в 1931 році, що "нейтралізація Австрії за прикладом Швейцарії була б найкращим рішенням". Однак ні Париж, ні Рим, ні Лондон не звернули уваги на цю дипломатичну ініціативу. Як зазначав відомий австрійський історик Г.Штурц, в актах лондонського Форін оффиса можна зустріти досить негативні оцінки ідеї нейтралізації Австрії.

Таким чином, саме заявлений нейтралітет дозволяє країні активно брати участь у світовій політиці, незважаючи на обмежений геополітичний потенціал. У загальному сенсі, політичний нейтралітет - це що проводиться тим або іншим миролюбною державою зовнішньополітичний курс, який передбачає неучасть даної держави у військових блоках і угрупованнях, відмова від уявлення його території під іноземні військові бази і встановлення дружніх відносин цієї держави з іншими країнами

Після приходу до влади в Німеччині А.Гітлера лідер австрійської Соціал-демократичної партії О. Бауер вимагав шляхом нейтралізації Австрії на основі міжнародного права створити максимально можливі гарантії незалученості Австрії в нові військові авантюри. Проте паннімецькі великодержавні настрої, підігрівають з Німеччини, остаточно взяли гору в Австрії в кінці 1930-х років. В результаті аншлюсу Австрія перестала існувати як самостійна держава.

Звільнення Австрії Червоною армією в березні-травні 1945 року за підтримки її західних союзників відкрило нову сторінку в австрійській історії. Перебуваючи під протекторатом чотирьох держав антигітлерівської коаліції, Австрія була відновлена в довоєнних кордонах і піддалася денацифікації, демократизації і демілітаризації.

Ідея нейтралітету почала циркулювати в політичних колах Австрії відразу після її звільнення - як в консервативних, так і соціал-демократичних. У квітні 1946 року федеральний президент Австрії К.Реннером в одному зі своїх виступів висловив надію на те, що його країна ніколи більш не вбудована в будь-яку імперію, а спробує йти правильним шляхом благополучній сусідній Швейцарії. Згідно з дослідженням, проведеним в 1947 році американською окупаційною владою, за нейтралітет по швейцарському зразком висловилися 78% австрійського населення.

Однак жорстка конфронтація між Заходом і Сходом в початковий період холодної війни і взаємні спроби СРСР і Заходу зберегти цю країну в

сфері свого переважного впливу відсували рішення австрійського питання. Австрійські політики все більше побоювалися, що Австрія слідом за Німеччиною може виявитися територіально розколотою.

Навесні 1953 року набрав посаду канцлер від консервативної Австрійської народної партії Юліус Рааб, який був готовий заплатити ціну у вигляді нейтралітету за виведення військ союзників з Австрії. Його брат Хайнріх Рааб, який емігрував в 1938 році в Швейцарії, був гарячим прихильником ідеї нейтралітету за швейцарською моделі. Ще в травні 1945 року Х.Рааб писав: "Перш за все, великі держави - Росія, Франція, Англія і Сполучені Штати - мають життєвий інтерес в тому, що ця Австрія стане дійсно нейтральною і не підпаде знову під вплив спорідненої за духом Німеччини" 2 .

З радянського боку уважно відстежували зміни в настроях австрійської правлячої еліти. У російському Архіві зовнішньої політики можна зустріти такі оцінки МЗС того періоду: "Впливові кола австрійських правлячих партій почали з 1953 року виступати за проведення Австрією самостійної зовнішньої політики, за перетворення Австрії в" міст "або" посередника "між Сходом і Заходом" 3. Разом з тим в умовах атмосфери взаємної недовіри Радянський Союз як і раніше побоювався повзучого втягування Австрії в систему Атлантичного блоку.

5.3. Особливості зовнішньої політики наприкінці XX – XXI ст.

Статус нейтралітету визначив деякі межі зовнішньої політики Австрії, але це жодним способом не вказувало на повну ізоляцію від світової політики. Австрія успішно інтегрувалася в західне суспільство, в п'ятдесят шостому році стала членом Ради Європи, а в шістдесятому - вона учасниця Європейської асоціації вільної торгівлі, сімдесяті були піком активності Австрії в ООН. У 1995 році Австрія вступила в ЄС і незабаром взяла участь в програмі НАТО: "Партнерство заради миру".

В 1955 році Австрія була прийнята до ООН. Зокрема, у Відні розташовані штаб-квартири трьох установ ООН, а також лабораторія ядерних досліджень під егідою ООН. Вона є членом більшості міжнародних фінансових організацій, Міжнародного агентства з атомної енергії (МАГАТЕ) та Європейського союзу (ЄС).

1 січня 1995 Австрія стала членом ЄС. Цей крок був далеко не простим як для політичної еліти і населення Австрії, так і для Європейського союзу. Справа в тому, що, згідно з угодою про нейтралітет 1955 року, можливість членства Австрії в міжнародних організаціях була досить обмежена. Вступивши в ЄС, Австрія офіційно заявила, що вона може і готова брати участь в Спільній зовнішній політиці і політики безпеки (ЄПБО) і разом з усіма виконувати витікаючі з цього обов'язки. Правові норми ЄС в області ЄПБО мали особливо важкі наслідки для концепції австрійського нейтралітету. Після адаптації австрійських правових норм до норм ЄС були усунуті всі внутрішні перешкоди до прийняття зобов'язань по ЄПБО.

Маючи спільні кордони з трьома країнами східного блоку (Югославією, Угорщиною і Чехословаччиною), Австрія була змушена підтримувати більш тісні відносини з СРСР, ніж більшість країн Заходу. В кінці 1970-х відносини з Югославією погіршилися через розбіжності позицій щодо прав словенського меншини в австрійській землі Карінтії.

Після об'єднання Німеччини (1990) Австрія затвердила поправки до свого Державному договору, допускаючи більшу співпрацю з німецькими збройними силами. У 1970-ті роки австрійський уряд брав участь у посередницьких місіях, спрямованих на продовження переговорів між Ізраїлем і Єгиптом, а пізніше між Ізраїлем і Організацією звільнення Палестини.

Австрія, з її розвиненою ринковою економікою, кваліфікованою робочою силою, високим рівнем життя, тісно пов'язана з іншими економіками країн ЄС, особливо Німеччини. Економіка Австрії має

великий сектор послуг, промисловий сектор і невеликий, але високорозвинений аграрний.

Міжнародна фінансова криза 2008 і наступний глобальний економічний спад призвів до різкого, але недовгого спаду в австрійській економіці. Австрійський ВВП скоротився на 3,9% в 2009, але придбав позитивні темпи зростання (близько 2%) вже в наступному 2010 і 3% - в 2011. Безробіття, хоча і збільшувалось, але не так різко, як всюди в Європі, частково через те, що уряд субсидіював схему скороченого робочого дня, що дозволило компаніям зберігати робочі місця.

Австрійську зовнішню політику можна охарактеризувати як інертну яка все ще знаходиться під сильним впливом післявоєнного досвіду Австрії. Оглядачі вказують на відсутність ідеалів, ресурсів і чітких орієнтирів при формуванні зовнішньополітичного курсу країни.

Однак відсутність зовнішньополітичних амбіцій компенсується в Австрії потужними економічними інтересами. По суті, мета австрійської дипломатії сьогодні полягає в просуванні австрійського експорту за кордоном, освоєнні нових ринків і залучення австрійського бізнесу до вигідних інвестиційних проектів.

Саме високі економічні показники надають Австрії, невеликій центральноєвропейській країні, гучний голос всередині ЄС і вплив на міжнародній арені. За даними Євростату, за величиною валового внутрішнього продукту на душу населення Австрія посіла п'яте місце серед країн ЄС.

Регіон найбільшого інтересу для Австрії - Західні Балкани. Їх інтеграція в ЄС є пріоритетом зовнішньої політики офіційного Відня. Австрія, яка активно допомагала Словенії і Хорватії отримати членство в ЄС, сьогодні розширила сферу своїх інтересів на Балканах, включивши в неї всі республіки колишньої Югославії і Албанії.

Після падіння комуністичних режимів у Східній Європі Австрія, ще сама не будучи членом ЄС, взяла на себе роль посередника між західною і

східною частинами Європи. Відень намагався стати своєрідним хабом для демократичної трансформації держав, які були по той бік "залізної завіси". Так народи, які колись належали до Габсбурзької імперії, за активного сприяння своєї колишньої метрополії "поверталися" в європейську сім'ю. Україна теж була частиною цього процесу, поки ситуація на Балканах остаточно не перетягнула на себе всю увагу австрійського керівництва.

Втім, зараз австрійська дипломатична служба посилює свою активність в країнах Східного партнерства, включаючи східне сусідство ЄС в сферу своїх пріоритетів. При цьому Австрія прагне розділяти свої відносини з різними країнами, триматися в стороні від будь-яких протистоянь і підтримувати контакти з широким колом партнерів.

Прагнення "дружити з усіма" є практичним вираженням центрального елемента австрійського світогляду - нейтралітету. Саме нейтралітет розглядається як гарантія і передумова незалежності і суверенітету Австрії. Адже після Другої світової війни саме нейтральний статус дав можливість австрійцям, затиснутим між військовою міццю Варшавського пакту і НАТО, відновити свою державність. Нейтральна Австрія, понад усе цінуючи стабільність, негативно ставиться до будь-яких геополітичних рішень, які ставлять під загрозу цю стабільність. Дебати про можливе членство Австрії в НАТО, які тривали десятиліттями після розпаду СРСР, похитнули внутрішньополітичну стабільність країни.

В даний час в Австрії є негативний консенсус з приводу членства в НАТО і Альянсу як такого. Розширення НАТО на Схід вважається помилкою, яка "спровокувала Росію", а тому курс Києва на поглиблення співпраці з НАТО у Відні сприймають як деструктивну і небезпечну позицію.

З початку протестів 2013 року австрійські представники на різних рівнях наполегливо радили Україні стати нейтральною державою, щоб уникнути конфліктів. Як зазначив один з українських дипломатів, Австрія

поважає політичний вибір української нації, але він, за великим рахунком, не збігається з політичним вибором нації австрійської.

Разом з тим слід зазначити особливість австрійського нейтралітету, який зовсім не означає, що Відень тримається осторонь від важливих міжнародних проблем. Зокрема, Австрія готова брати участь у військових операціях за кордоном, якщо на те є мандат ООН.

Після підписання Амстердамського договору 1998 м. Австрія отримала можливість користуватися перевагами оборонної політики ЄС. В результаті добре продуманій зовнішній політичній діяльності Австрія почала виступати на міжнародній арені як країна, що несе світ. Неспроста у Відні розмістилися представництва ряду міжнародних організацій, це такі організації як, наприклад, МАГАТЕ, ЮНІДО, ОПЕК, а так само сонет ОБСЄ і його секретаріат.

Європейська і австрійська політика підлегли нині загальним євроатлантичним інтересам. Проте існує зростаюча об'єктивна розбіжність між інтересами глобального панування США і інтересами європейських країн. Колишній канцлер Німеччини Г. Шмидт казав, що "для більшості європейських націй в майбутньому немає причини підкорятися американському імперіалізму".

Австрія змогла зберегти свій суверенітет багато в чому завдяки позиції Радянського Союзу. Після розпаду СРСР Австрія поступово сформувала нові принципи своєї зовнішньої політики і в 1995 р. вступила в Європейський союз. Відповідно до цього ряд державних функцій, зокрема в сфері зовнішньої політики і політики безпеки були делеговані Європейській комісії. Нині 80 % усіх законодавчих встановлень виходять з Брюсселю. Австрія бере участь в співпраці в сфері зовнішньої політики у рамках ЄС, проте формально не відмовилася від нейтралітету.

Австрійська армія повинна також реформуватися в професійну армію для міжнародних операцій. Формування нового уряду під керівництвом канцлера В. Шюсселя в 2000 р. привело до політичних

санкцій Брюсселю із-за участі в уряді правої партії свободи(FPO). Ці санкції залишалися в силі півроку і були розцінені більшістю австрійського народу як несправедливе втручання у внутрішні справи країни.

Внаслідок цього рівень довіри жителів Австрії до ЄС знизився до 30 % і по відношенню до політики США - до 20 %. Громадська думка позиціонує ЄС як централізовану, бюрократизовану, неоліберальну структуру, Європейський союз несе відповідальність за продаж австрійських підприємств, банків, енергетичної системи іноземним компаніям.

Проте політичний нейтралітет Австрії змінюється під впливом все нових викликів і загроз, а зміна статусу нейтралітету може привести до негативних наслідків для самостійності і незалежності країни. Негативні тенденції таких перетворень австрійського нейтралітету можна спостерігати вже зараз.

По-перше, вступ Австрії до Європейського союзу в 1995 р вплинуло на можливість Австрії проводити незалежну зовнішню політику. Так, з деяких питань Австрії доводиться дотримуватися загальної політики ЄС на шкоду своєму суверенітету. Крім того, вступ в ЄС спричинило прийняття Австрією приписів щодо Спільної зовнішньої політики і політики безпеки (Спільна). Зобов'язання виконання даних приписів ставить зовнішню політику Австрії в залежність від політики ЄС, а значення нейтралітету в більше знижується.

По-друге, Австрія є країною-учасницею програми НАТО «Партнерство заради миру». Хоча дана Програма створена для того, щоб підтримувати стабільність і спокій на світовій арені, з іншого боку, під цим мається на увазі військову співпрацю з блоком НАТО. Крім того, дана Програма часто використовується для перевірки готовності країн для подальшого вступу в НАТО. Існує безліч країн, які вийшли з Програми, а потім вступили в НАТО (Польща, Хорватія, і ін.). як відомо НАТО зараз є

найвпливовішим військовим блоком у світі, а вступ до будь-яких військових блоків суперечить самому поняттю нейтралітету. Таким чином, Австрія відкриває для себе можливість вступу в НАТО, що є головною загрозою для її нейтралітету.

Можна зробити висновок, що Австрія дотримується позицій нейтралітету навіть в рамках ЄС, де на будь-які рішення з питань зовнішньої політики проводиться серйозний тиск і вплив з боку членів ЄС. Таким чином, Австрія грає роль противаги і прагне стабілізувати, знизити напруженість в міжнародних відносинах. Саме політичний нейтралітет дозволяє Австрії підходити до вирішення міжнародних конфліктів з незалежної точки зору. У деяких випадках така позиція може запобігти ескалації конфлікту і дозволити його в зародковому стані.

Величезне значення у зовнішній політиці Австрії грає політика безпеки. Зовнішня політика та політика безпеки є взаємозалежними і невіддільними один від одного. Це закріплено в «Стратегії безпеки Австрії». В цьому документі йдеться про те, що в областях безпеки і зовнішньої політики все більшу роль стали грати міжнародні організації, зокрема ЄС. Світові проблеми можуть бути вирішені тільки за допомогою міжнародного співробітництва. зміцнення зовнішньої безпеки, стабілізація ситуації в балканських країнах і поліпшення внутрішньої безпеки самої Австрії сприяють підвищенню стабільності в європейському регіоні. Іншими словами, Австрія прагне до кооперації та інтеграції в питаннях зовнішньої політики і політики безпеки. Крім того, дана країна є гарантом безпеки і стабільності в регіоні, так як на її території заборонено розміщувати військові бази і ядерне озброєння.

Важливим напрямком зовнішньої політики Австрії є взаємодія з ООН. Австрія розвиває права людини, виступає за світову безпеку і бере участь в Раді безпеки ООН (останній раз в 2009-2010 рр.). Відень активно бере участь в питаннях щодо підвищення ефективності миротворчих

військ, захисту цивільних осіб в зонах бойових дій, гуманітарної допомоги та допомоги при лихах і ін.

Демократичний елемент зовнішньої політики

У той час як в ХІХ ст., а також аж до кінця Другої світової війни парламенти грали в міжнародних відносинах багато в чому підпорядковану роль, в останні десятиліття їх вплив на зовнішню політику неухильно зростає. Ці зміни можна спостерігати і в Австрії. В австрійській Національній раді міжнародними питаннями постійно займаються Головна комісія і Зовнішньополітична комісія. Для питань, пов'язаних з ЄС, в Національному раді була створена постійна Європейська комісія. Ці органи забезпечують участь австрійського парламенту у формуванні зовнішньополітичної позиції федерального уряду, а також в законодавчому процесі ЄС. Та обставина, що члени Європейського парламенту обираються в усіх країнах ЄС безпосередньо, а також розширення повноважень Європейського парламенту щодо Лісабонського договору, що набув чинності 1 грудня 2009 р значно зміцнили демократичний елемент ЄС. Тим самим зростає зовнішньополітичне значення демократичних установ в країнах-членах і на рівні ЄС поширюється на ту сферу, яка раніше в значній мірі залишалася поза парламентського контролю.

Австрійська зовнішня політика як політика безпеки

Нерозривний зв'язок, перетин внутрішньої і зовнішньої політики є саме собою зрозумілим фактом не тільки на національному рівні, а й на рівні ЄС. Тому не випадково обидві ці політичні сфери представляють в ОВПБ єдине ціле. Якщо перед вступом в ЄС забезпечення зовнішньої безпеки і оборони країни стосувалося ключових компетенцій суверенної держави, то членство в ЄС докорінно змінило цю концепцію. Навіть якщо ЄС буде дуже повільно просуватися в здійсненні європейської оборонної політики і спільної європейської оборони, то після вступу в ЄС Австрія і з точки зору політики безпеки більше не знаходиться на самоті. Австрія є повноправною учасницею європейської політики безпеки і оборони

(ЄПБО), і вона вже брала участь в декількох військових місіях ЄС. Крім того в червні 2013 року генерал-лейтенант Вольфганг Возользобе був призначений генеральним директором Військового штабу ЄС.

Таким чином, зовнішня політика Австрії ґрунтується на головних принципах нейтралітету. Австрія, як і раніше не бере у військових блоках і військових операціях. Австрія зберігає здатність приймати незалежні рішення, але процеси глобалізації призвели до того, що її нейтралітет може бути поставлений на другий план при вирішенні світових проблем. Для такої порівняно маленької країни, як Австрія, яка з моменту свого виникнення знаходиться на перехресті мов і культур, а на протязі багатьох років розташовувалася на політичній кордоні між Заходом і Сходом - активна, превентивна зовнішня політика має життєво важливе значення. Недостатньо тільки реагувати на що відбувається, оскільки в більшості випадків буває вже надто пізно. В епоху глобалізації Австрія повинна демонструвати «додаткову вартість» в рамках міжнародного співтовариства держав.

Питання для самоконтролю

1. В якому році Австрія офіційно отримала статус нейтралітету?
2. Членом яких міжнародних організацій є Австрія?
3. Назвіть ключові пріоритети австрійської зовнішньої політики?
4. Взаємодія Австрії з ООН у сфері зовнішньої політики?
5. Роль Австрії у програмі НАТО «Партнерство заради миру»?

Рекомендована література

1. Гайдай Д. Аудит зовнішньої політики: Україна-Австрія. Дискусійна записка. URL: http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2017/10/Aud_Ukr_Austr_01_40_ukr-3.pdf (дата звернення: 15.08.2021).

2. Дирда А. Особливості формування нейтралітету у зовнішній політиці Європейських країн. URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/viewFile/2659/2363> (дата звернення: 15.08.2021).
3. Зінько І. «М'яка сила» у зовнішній політиці Австрійської Республіки URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/intrel/article/viewFile/7489/7490> (дата звернення: 15.08.2021).
4. Михайленко В., Михайленко Е. Внешняя региональная политика Европейского союза. Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2019. 330 с.
5. Эпштейн-Вессели К. Основополагающие размышления об австрийской внешней политике. *Управленческое консультирование*. 2016. № 9 (93). С. 200—207.
6. Austria's approach to fragility, crises and humanitarian assistance. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/337b6c51-en/index.html?itemId=/content/component/337b6c51-en> (дата звернення: 15.08.2021).
7. Austria's European and Foreign Policy. URL: <https://www.bmeia.gv.at/en/european-foreign-policy/> (дата звернення: 15.08.2021).
8. Barolo S. Austria's Neutrality Today and its Impact on the Nation's Security. URL: <https://www.grin.com/document/371336> (дата звернення: 15.08.2021).
9. Höll O. Austria: domestic change through European integration. URL: <https://www.manchesteropenhive.com/downloadpdf/9781526137364/9781526137364.00023.pdf> (дата звернення: 15.08.2021).
10. Kramer H. Austrian foreign policy 1995 – 2015. URL: https://homepage.univie.ac.at/helmut.kramer/helmut.kramer/Publikationen_files/Kramer-Austrian_Foreign_Policy_1995%E2%80%932015.pdf (дата звернення: 15.08.2021).

11. Meyer Berthold Austria between Felt Permanent Neutrality and Practised European Engagement. URL: https://www.hsfk.de/fileadmin/HSFK/hsfk_downloads/Austria_10.pdf (дата звернення: 15.08.2021).

РОЗДІЛ 6. ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ІСПАНІЇ

6.1. Загальна інформація

ВВП Іспанії на душу населення за 2019 г. – 30000 дол. На кінець 2019 року, населення Іспанії складало 46 млн осіб. Загальна площа держави-504,788 кв.км. Територія Іспанії складається з 17 автономних областей і 2 автономних міст. Політичний устрій Іспанії-конституційна монархія, офіційна назва держави-Королівство Іспанія. Офіційна мова – іспанська. Глава держави - король Хуан Карлос I. Король представляє інтереси країни при вирішенні міжнародних питань, має право розпуску Кортесов (Парламенту). Головні політичні партії Іспанії-Народна партія Іспанії, Робоча Соціалістична партія Іспанії.

Голови уряду Іспанії (прем'єр-міністри):

Хосе Марія Аснар Лопес (1996-2000, 2000-2004) - Народна партія;

Хосе Ліусом Родрігес Сапатеро (2004-2008, 2008-2011) Робоча Соціалістична партія Іспанії;

Маріано Рахой Брей (з грудня 2011 р-2018) - Народна партія;

Педро Санчес з 2018 р. Соціалістична робітничка партія.

Каталонія є одним з найбільш розвинених регіонів Іспанії. Її населення становить 7,3 млн. осіб, це близько 16% від усіх жителів королівства. ВВП регіону - становить близько 20% від ВВП Іспанії. в 1975 р. після смерті Франко каталонці, домоглися надання Каталонії автономного статусу і офіційного визнання каталонської мови. Ситуацію загострив економічну кризу в Іспанії в 2008 р, коли центральний уряд проводив політику суворої економії, спрямовану на скорочення бюджетних витрат за рахунок підвищення податків. В рамках цієї політики Каталонія порахувала себе підданої бюджетної дискримінації. Крім того,

скорочення зарплат, допомог і робочих місць призводить до збільшення безробіття і загострення соціальної обстановки в країні. З огляду на цих подій каталонці заявили, що не бажають більше «годувати Мадрид».

У 2013 р приймається Декларація, згідно з якою Каталонія проголошується суверенною суб'єктом в складі Іспанії, а на 2014 року планується референдум про відділення. Проведення повноцінного референдуму про незалежність Каталонії було заборонено парламентом Іспанії 13 квітня 2014 року.

Однак, 9 листопада 2014 року в іспанській провінції Каталонія пройшов неформальний референдум з питання про незалежність. Жителям регіону належить відповісти на питання: «Чи хочете ви, щоб Каталонія стала державою?» і «Якщо так, то чи хочете ви, щоб Каталонія стала незалежною державою?». За повну незалежність проголосувало 80%, проти - 5%.

Країна Басків.

У 1876 році країна басків була приєднана до Іспанському Королівству, і з тих пір, вже понад сто років, горді і волелюбні баски борються за свою незалежність. Країна Басків розташована на кордоні Франції та Іспанії, але баски не схожі ні на іспанців, ні на французів. Мова басків має дуже мало спільного і з іспанським та з французькою мовами, його навіть не відносять до романської мовної групи. Басконія є одним з найбільш розвинених районів Іспанії, тут розвинене високотехнологічне виробництво, і Країна Басків не бажає спонсорувати менш розвинені райони Іспанії.

У 1936 році Республіканське уряд надав Країні Басків автономію, яка була скасована після приходу до влади генерала Ф. Франко. Проводилось заселення Країни Басків вихідцями з інших областей Іспанії. У 1969 році радикальна організація "Еускаді та Аскатасуна" - ЕТА ("Вітчизна і свобода басків") встала на шлях терору. У Мадриді, Барселоні та інших містах почалися терористичні акти.

У 1975 році Країна Басків отримує статус автономії, а мова басків отримує статус офіційного, але, незважаючи на це терор триває, однак вплив ЕТА зменшується. Поступово ЕТА з організації, яка боролася проти франкістської диктатури і користувалася підтримкою населення, перетворилася в нелегальну терористичне угруповання, проти якої виступає більшість населення Еускаді, про що можна судити з соціологічних опитувань, проведених в Країні басків. Втім, етнічних басків в даному регіоні меншість і про антипатії самих басків до ЕТА говорити важко. Населення Країни басків, засуджуючи насильство, скоєне бойовиками ЕТА, в більшості своїй продовжує підтримувати Баскську націоналістичну партію (БНП), яка також бореться за незалежність Країни басків, але політичними методами

6.2. Основні напрями зовнішньої політики Іспанії наприкінці ХХ – ХХІ ст.

Після падіння диктатури Франко з 1970-х рр. Іспанія змінила структуру стратегічних завдань та інтересів країни на світовій арені. Одночасно, завдяки динамічному економічному розвитку («іспанському чуду»), суттєво зросли матеріальні можливості забезпечувати вирішення цих завдань. Іспанія вийшла з міжнародно-політичної тіні і чітко заявила про себе як на регіональному, так і на глобальному рівні.

Зовнішня політика сучасної Іспанії формується під впливом чинників, що випливають з її членства в ЄС, НАТО, інших міжнародних організаціях, а також з урахуванням двостороннього військово-політичного співробітництва з США, традиційних зв'язків з Латинською Америкою, країнами Середземномор'я, Близького і Середнього Сходу.

США

Після смерті Франко в 1976 між країнами був підписаний Договір про дружбу і співробітництво, який передбачав збереження на території Іспанії 3 американських військово-повітряних баз (в Торрехоні під

Мадридом, в Сарагосі і поблизу Севільї) і великої військово-морської бази в Роті.

Найважливішим етапом і новим аспектом зближення Іспанії з США посилення американського чинника в зовнішній політиці Іспанії стало вступ Іспанії в НАТО.

У 1982 року Іспанія була прийнята в альянс, ставши шістнадцятим членом Північноатлантичного союзу. Приєднавшись до НАТО, Мадрид, проте, утримався від участі у військовій структурі цього блоку. Іспанські війська, як і раніше, залишалися під контролем національного командування, але вони були готові, у виняткових випадках, діяти спільно з військами інших країн НАТО. З призначенням колишнього міністра закордонних справ Іспанії Хав'єр Солана генеральним секретарем НАТО (1995-1999), іспанський парламент схвалив участь країни у спільній командній структурі (1996 рік). З тих пір Іспанія є одним з найактивніших членів Північноатлантичного альянсу. Коли НАТО почала проводити свої міжнародні операції на Балканах, Іспанія була в числі держав, які першими надіслали свої війська і взяли участь в бойових діях в регіоні. Іспанія також в числі перших прийняла участь в афганській операції і продовжувала зберігати свою присутність в місії на Балканах: в Боснії і Косово. Крім цього, Іспанія увійшла в число країн, які виділили найбільшу кількість військ для Сил реагування НАТО.

Відносини з США багато в чому визначалися військової співпраці Мадрида з Вашингтоном. Без характерних в минулому зволікань, причому, як правило, з вини Мадрида, було підписано нову двосторонню угоду. У зв'язку з цим зросла затребуваність Іспанії в геостратегічних планах американців, що підтвердилося участю іспанського військового контингенту в акції проти Іраку. Головним випробуванням для уряду в 2003 р стала участь Іспанії в силовій акції США проти Іраку. Іракська криза викликав широкомасштабні протести по всій країні. 40% іспанців вимагали від уряду негайного повернення іспанських військовослужбовців

з Іраку, 39% іспанців не заперечували проти перебування іспанського контингенту у складі багатонаціональних сил, але за однієї важливої умови - коаліційні сили повинні знаходитися в Іраку з дозволу і під контролем ООН. Лише 20% громадян країни підтримували рішення кабінету Народної партії про участь у окупаційній коаліції. Проте негативне ставлення іспанців до подій в Іраку не відбилося на НП. Такий стан справ в чималому ступені пояснювалося підтримкою, яку електорат надавав економічну політику уряду.

Виступаючи надійним союзником США в євроатлантичному та іракському питаннях, іспанці ухилялися від відкритої критики Вашингтона по тим пунктам, де позиції Іспанії та США розходилися. Наприклад, небажання американців брати участь в роботі Міжнародного кримінального суду, їх відмова приєднатися до Кіотського протоколу або ввести мораторій на смертну кару та ін.

Кабінет Х.М. Аснара робив ставку на НАТО як основний військово-політичний стрижень Заходу. Мадрид виступив одним з ініціаторів реформи НАТО, її «перенацілювання» з протистояння віджилої «загрози зі Сходу» на більш актуальні завдання боротьби з міжнародним тероризмом за допомогою розширення зони дій альянсу на весь світ.

З 2004 року зовнішня політика Іспанії будувалася на основі «доктрини Сапатеро», згідно з якою серед основних завдань Іспанії був висновок іспанських військ з Іраку і проведення корекції двосторонніх відносин з США з тем, щоб знайти прийнятний для обох сторін баланс інтересів. Мадрид відійшов від пріоритетною орієнтації на Вашингтон, характерною для уряду Х.М. Аснара, і відновив європеїзм як основний вектор іспанської зовнішньої політики, вважаючи, що основні політичні, економічні, стратегічні і культурні інтереси Іспанії зосереджені швидше і Європі, ніж в США. За словами Сапатеро, вибори в Іспанії показали, що зовнішня політика США зазнала поразки.

Охолодження у відносинах з США спостерігалось ще й у зв'язку з тим, що Мадрид намагався використовувати солідарну позицію з Європейським союзом, критикуючи Вашингтон з таких питань, як Кіотський протокол, скасування смертної кари

Нова хвиля охолодження у відносинах Іспанії з Вашингтоном відбулася в 2006 році, коли Мадрид оголосив про зміну своєї позиції щодо Ірану і висловився за надання цій країні права розвивати свою ядерну програму. Незалежну від Євросоюзу і США позицію зайняла Іспанія також і з питання лівано-ізраїльського конфлікту, піддавши Ізраїль різкій критиці і повністю підтримавши уряд Лівану.

Тісні двосторонні відносини між Іспанією та Вашингтоном в останні роки були посилені, відповідно до мети іспанського уряду інтенсифікувати трансатлантичні зв'язки. У 2011 році Іспанія оголосила про свій намір дозволити розміщення чотирьох есмінців США для протиракетної оборони на базі в Роте, був також підписаний договір про спільну боротьбу з організованою злочинністю. Крім того, Іспанія продемонструвала солідарність з союзниками по НАТО і ЄС з питання Лівії і Сирії, засудила також вето, накладене Росією і Китаєм на резолюцію по положенню в Сирії, підтриману США і країнами Євросоюзу.

Латинська Америка

На латиноамериканському напрямку політика кабінету Х.М. Аснара характеризувалася сприянням неоліберальних реформ в країнах континенту з метою створення там сприятливих умов для діяльності іспанських інвесторів. Підвищена увага приділялася наданню міжнародної фінансової допомоги Аргентині і Бразилії, який переживав кризові етапи. Адміністрація Х.М. Аснара надавала посильну підтримку уряду Колумбії в протистоянні повстанським рухам і сприяла мирному виходу з політичної кризи в Венесуелі. Разом з тим в квітні 2002 р Мадрид і Вашингтон одними з перших визнали уряд путчиста Кармона, насильно усунув від влади законно обраного президента Венесуели У.Чавеса.

Відносно Куби Мадрид проводив жорсткий курс як в двосторонньому плані, так і в рамках Євросоюзу. Влітку 2003 року уряд Народної партії виступило одним з ініціаторів введення санкцій Євросоюзу проти Гавани в знак незгоди з ув'язненням 75 дисидентів, яких звинуватили режимом Ф. Кастро в контрреволюційній діяльності. Іспанська дипломатія з розрахунком на «посткастровську» перспективу надавала підтримку помірним кубинським опозиціонерам і критикувала владу в зв'язку з обмеженням на острові цивільних прав і свобод. Іспанія при Сапатеро.

Рішення кризи в суспільстві після Іракської компанії завдання випало на долю Хосе Луїса Родрігеса Сапатеро, лідера ІСРП, яка після перемоги на виборах в березні 2004 р змінила при владі НП. У програмних документах соціалістів першим пунктом значилося: «Ми відновимо консенсус з питань зовнішньої політики, порушений урядом НП». Розвиваючи зазначену тезу, депутат конгресу Мануель Марін писав, що з перемогою ІСРП склалися сприятливі можливості для повернення до «зовнішньополітичної моделі, котра володіє твердою підтримкою більшості політичних сил і, що особливо важливо, іспанського громадської думки». Політична більшість, підкреслював парламентарій, вважає за необхідне сконцентрувати увагу на трьох моментах:

- організація виведення іспанських військ з Іраку;
- вироблення політики, яка дозволить «амортизувати» небажані для Іспанії наслідки розширення Євросоюзу на схід (перш за все в плані скорочення виплат Мадриду з фондів ЄС);
- проведення корекції двосторонніх відносин з США з тим, щоб знайти прийнятний для обох сторін баланс інтересів.

Ці ідеї лягли в основу зовнішньополітичного курсу соціалістів, стали складовою частиною «доктрини Сапатеро».

У період першої легіслатури (2004-2008 рр.) Адміністрація ІСРП внесла суттєві корективи в зовнішньополітичну діяльність. Головне -

Мадрид відійшов від пріоритетною орієнтації на Вашингтон, характерною для уряду Х.М. Аснара, і відновив у правах європеїзм як основний вектор іспанської зовнішньої політики. Не випадково противники Х.Л. Родрігеса Сапатеро з лав консерваторів з роздратуванням відзначали «очевидну і постійну холодність дипломатичних відносин зі Сполученими Штатами». Істотними переміщеннями (в порівнянні з попереднім правлінням «народників») були відзначені і інші напрямки політики Мадрида на міжнародній арені. Уряд соціалістів вивело військовий контингент з Іраку, збільшило економічну допомогу бідним країнам, виступило з масштабною дипломатичною ініціативою «Альянс цивілізацій», що отримала підтримку в десятках країн світу на всіх континентах. На думку ряду дослідників, «Альянс цивілізацій» в плані практичної політики був альтернативою силовому курсу Дж. Буша, а в ідеологічному сенсі залишається антитезою теорії «зіткнення цивілізацій» С. Хантінгтона. За оцінкою близьких до НП іспанських неоконсерваторів, Х.Л. Родрігес Сапатеро в сфері зовнішньої політики справив поворот на 180 градусів. «Ніколи ще зміна уряду в Іспанії не супроводжувався таким радикальним зміною зовнішньополітичного курсу», - зазначав політолог Карлос Луїс Мігель.

Іспанська зовнішньополітична еліта виходить з того, що у військово-політичному сенсі відсутні безпосередні загрози безпеки Іспанії. Системи загроз, з якими стикається країна, лежать в іншій площині і придбали іншу конфігурацію. З точки зору Мадрида, найголовнішою з них є довгострокова дестабілізація Великого Близького Сходу, що утрудняє широкомасштабне міжнародне співробітництво в районі Середземномор'я - зоні стратегічних інтересів іспанської держави. У число інших зовнішніх загроз, на думку більшості іспанських політиків, входять: конфронтаційні настрої в ісламському світі, поширення зброї масового ураження, транскордонний тероризм, нездатність багатосторонніх організацій і структур забезпечувати стабільність глобального розвитку, спроби вирішення міжнародних проблем виключно з опорою на силовий підхід.

Практично всі ці загрози носять перетинається характер і пов'язані один з одним.

На думку експертів, одна з зовнішньополітичних проблем Мадрида полягає в тому, що в провідних європейських країнах (Німеччина, Італія, Франція) до влади прийшли праві сили, з якими іспанським соціалістам складніше знаходити спільну мову. Приклад тому - підтримка Брюсселем самопроголошення незалежності Косово, що не відповідало національним інтересам Іспанії, що стикається з сепаратистськими устремліннями в ряді регіонів країни, перш за все, в Каталонії і Країні Басків. Крім того, під натиском європейських партнерів і місцевих консерваторів іспанській владі довелося погодитися з посиленням імміграційної політики ЄС, що, до слова сказати, викликало невдоволення в Латинській Америці, з якої у Іспанії існують особливі відносини.

Останні роки Іспанія проводила активну лінію на підвищення авторитету країни в ЄС шляхом сприяння процесу ратифікації Лісабонського договору і посилення єдиної європейської політики у питанні безпеки і оборони. Ще на референдумі 2005 по ратифікації Конституції ЄС більшість іспанців (76,7%) проголосувала «за». Тому Іспанія підтримала ініціативу Франції і Німеччини про продовження процесу ратифікації Лісабонського договору і стала другою країною, яка ратифікувала документ після невдалого референдуму в Ірландії. Мадрид доклав чимало дипломатичних зусиль, щоб досягти реформування європейських інститутів і ратифікації Лісабонського договору всіма державами-членами ЄС. Як зазначив ХЛ.Р. Сапатеро в своїй заяві від 1 січня 2010 р., Вхідження в силу договору сприятиме «посилення впливу Європи в міжнародних справах, дозволить їй більш успішно захищати і просувати цінності світу, співпраці і діалогу між усіма країнами і народами».

Іспанія, відносячи себе до країн «Старої Європи», віддає привілейовану роль відносин з Німеччиною і Францією - головними

двигунами європейського будівництва. В рамках осі «Берлін-Мадрид-Париж» реалізується багато дво- і тристоронніх проектів в сфері економічного співробітництва, обміну технологіями, загальної антитерористичної діяльності. Так, в травні-червні 2009 Іспанія та Франція створили спільний оперативний центр для боротьби з організованою злочинністю (перш за все - з торгівлею наркотиками) в районі Середземномор'я. Крім того, поліція Іспанії та Франції активно співпрацюють у питанні припинення діяльності терористичного групування ЕТА.

В рамках ЄС Іспанія прийняла активну участь в обговоренні ініціативи Президента Франції Н. Саркозі про створення Союзу-для Середземномор'я (СДС). При цьому Іспанія, підтримуючи в цілому ініціативу Н.Саркозі, доклала значних зусиль з метою недопущення нівелювання ролі Барселонського процесу внаслідок просування СДС. Мадрид розглядає СДС як наступний етап Барселонського процесу та можливість для поглиблення Євросередземноморського співпраці, яке є одним із стратегічних напрямків зовнішньої політики Іспанії.

Середземномор'є

Важливим напрямком зовнішньої політики Іспанії є Середземномор'я. Держави регіону є потужними постачальниками дефіцитних сировинних ресурсів, включаючи енергоносії (в 2010 почав працювати газопровід, через який з Алжиру до Іспанії буде щорічно надходити 8 млрд. куб.м. природного газу). Разом з тим, саме з цього регіону в Іспанії потрапляє потік легальних і нелегальних мігрантів, а північна Африка перетворилася на перевалочну базу наркоторговців. Крім того, в окремих країнах Магрибу активно працюють екстремістські угруповання, на рахунку яких численні терористичні акти і на іспанській території. Тому для Мадрида співпрацю з північноафриканськими державами - це і питання власної безпеки.

Іспанія активно підтримує зусилля міжнародного співтовариства, спрямовані на боротьбу з піратством біля берегів Африки. 6 квітня 2009 Іспанія прийняла на себе керівництво європейської місіїю "Аталанта" в Сомалійські водах в рамках боротьби з піратством.

Важливим напрямком зовнішньополітичної активності Іспанії є зусилля офіційного Мадрида з врегулювання конфлікту на Близькому Сході, зокрема, з огляду на суттєвий внесок Іспанії в посилення місії в Лівані (1100 миротворців), а також важливу роль, яка відводиться близькосхідного врегулювання в рамках Барселонського процесу та ініціативи «Альянс цивілізацій».

Іспанія надає пріоритетну увагу зміцненню та розвитку двосторонніх відносин з країнами Латинської Америки і Карибського басейну, а також консолідації своєї ролі привілейованого посередника в діалозі ЄС з державами регіону. Так, завдяки посередницькій діяльності Іспанії, було підписано угоду про співпрацю між ЄС і МЕРКОСУР, ЄС і Мексикою.

В рамках ООН Іспанія продовжувала приділяти значну увагу діяльності «Альянсу цивілізацій» (6 квітня 2009 в Стамбулі на високому рівні пройшов II Форум «Альянсу- цивілізацій»), питань прав людини та сталого розвитку. В ході виступу на загальнополітичних дебатах 63-ї сесії ГА ООН Глава Уряду ХЛ.Р.Сапатеро висунув ініціативу ввести в 2015 загальний мораторій на страту в якості першого кроку на шляху до її скасування і закликав країни, в яких застосовується це покарання, обміркувати це пропозиція, запрошення, речення. Іспанська керівник висловив побоювання, що світова фінансово-економічна криза може негативно вплинути на виконання Цілей Тисячоліття, спрямованих на подолання бідності, і підтвердив зобов'язання Іспанії довести обсяги офіційної допомоги на розвиток до 0,7% ВВП в 2012.

Слід зазначити, що офіційний Мадрид не проявляє помітної активності в ході дискусії в рамках НАТО з важливих питань діяльності та майбутньої ролі цієї організації (це підтверджується хоча б тим, що дуже

часто в засіданнях СМ замість міністра бере участь державний секретар МЗС), хоча і декларує свою підтримку політиці відкритих дверей Альянсу.

Іспанія при Рахое Народна партія прийшла до влади в Іспанії в листопаді 2011 року. В результаті уряд консерваторів очолив відомий іспанський політик Маріано Рахой Брей. Такий розвиток подій став політичною закономірністю, адже в країні напередодні виборів склалася непроста політична обстановка, обумовлена неефективною антикризовою політикою попереднього уряду іспанських соціалістів на чолі з Х.Л.Родрігесом Сапатеро і невдоволенням іспанців рекордно високим рівнем безробіття.

Головним завданням нового уряду стала ліквідація наслідків економічної кризи і відновлення зовнішньополітичної активності і авторитету Іспанії в світі. Зовнішньополітичний курс країни був скоректований, головним інструментом зовнішньої політики Мадрида була оголошена економічна дипломатія. Мадрид сьогодні прагне розширити коло іспанських компаній, що діють за кордоном, в тому числі і США, за рахунок підприємств малого і середнього бізнесу. Тісні двосторонні відносини між Іспанією та Вашингтоном в останні роки були посилені, відповідно до мети іспанського уряду інтенсифікувати трансатлантичні зв'язки.

Що стосується зовнішньої політики М. Рахоя, можна констатувати, що він проводить її відповідно до тих орієнтирами, які були визначені в його статті «Моє бачення Європи і Іспанії в світі», опублікованій в авторитетному іспанському журналі «Politica Exterior». Коло цих міжнародних питань визначений таким чином:

- основний пріоритет європейської політики Іспанії - Євросоюз;
- наступний важливий напрямок - Америка (Ібероамерики і США). Зі Сполученими Штатами, на думку Рахоя, необхідно продовжувати зміцнювати двосторонні відносини;

- важливим орієнтирами зовнішньої політики країни, в силу географічних та історичних особливостей є Середземномор'я;
- далі йде співпраця з країнами БРІКС (Бразилією, Росією, Індією, Китаєм, ПАР) і азіатський вектор;
- пріоритетами міжнародного співробітництва, безумовно, є ООН, «Велика двадцятка», НАТО.

Рахой вважає, що Іспанія повинна підвищити свою роль у світовій політиці. Важливим пріоритетом зовнішньої політики, на його погляд, є висунення кандидатури Іспанії в число непостійних членів Ради Безпеки на 2015-2016 роки.

Роль Іспанії в іберійської-американському співтоваристві Іберо-американське співтовариство в ході своєї діяльності зачіпає багато сфер життя іспанської, португальської та латиноамериканських товариств. І тут спільноту розробляються програми, які дозволять подолати відсталість країн спільноти.

З 1991 р щорічно проводяться Іберо-американські зустрічі саміти на вищому рівні. Он був задуманий Іспанією як одна з можливостей налагодити міцні економічні відносини зі своїми колишніми колоніями, після ослаблення домінування Вашингтона і кризи, яка охопила Латиноамериканський регіон в 1980-х рр.

Серйозне загострення відносин між Іспанією і рядом країн Латинської Америки відбулося в результаті тиску на Іспанію США в 2005 році, після підписання контракту на покупку іспанського зброї Венесуелою і Кубою. Зближення соціалістичного приклад-міністра Іспанії Родрігеса Сапатеро з країнами Латинської Америки викликало негативну реакцію з боку США.

За дорученням державного секретаря Кондолізи Райс, американська влада провели, щонайменше, вісім зустрічей з різними представниками іспанського уряду у Вашингтоні та Мадриді. У всіх цих зустрічах, представники США виступили проти продажу зброї Іспанією,

попередивши її про негативні наслідки, які можуть виникнути через підтримку режиму Чавеса. В кінцевому рахунку, Іспанія перестала надавати підтримку Венесуелі і іншим країнам Латинської Америки.

А зараз Іспанія просить у Латинської Америки рятувальний круг і це не випадково. У Латинській Америці стан справ виглядає дещо інакше, ніж у колишньої метрополії. На відміну від Європи, США і країн Близького Сходу, країни Латинської Америки останні кілька років не брали участі в серйозних міжнародних конфліктах і займалися виключно внутрішніми проблемами свого регіону: зміцнили інтеграційні об'єднання, скоротили частку іноземних компаній в своїх країнах, налагодили торгово-економічні і політичні відносини з такими країнами як Китай, Росія, Іран, що без сумніву, відбилося на стабільному економічному розвитку регіону в цілому. На сьогоднішній день темпи зростання економіки латиноамериканського регіону прогножуються на рівні 3,5-4%. Результат не забарився. «Іспанія шукає рятувальний круг в Латинській Америці».

Важливою сферою є інформаційні технології, які дозволять іспанським компаніям знайти вигідний ринок і кваліфіковану робочу силу в Латинській Америці.

Інший стратегічним завданням є підвищення ролі Іспанії в регіоні, де перші позиції багато в чому належать Китаю.

Розвиток торгово-економічних відносин Іспанії з Латинською Америкою не може бути засноване тільки на експорті сировини. У зв'язку з цим постає цілком закономірне питання: а чи потребує Латинська Америка в Іспанії?

У ХХІ столітті Бразилія стала шостою найбільшою економікою світу. Чилі і Перу, де ВВП на душу населення близький до європейських середніх показників і зростає стабільними темпами, особливо не потребують припливі іммігрантів з Іспанії.

Важливою проблемою для Іспанії є і той факт, що найбільшими торговельно-економічними і політичними партнерами країн Латинської

Америци на сьогоднішній день є такі країни ЄС, як Німеччина, Великобританія, Франція, Італія, а аж ніяк не Іспанія.

Питання для самоконтролю

1. Латиноамериканській вектор у зовнішній політиці Іспанії?
2. Які з міжнародних організацій є ключовими для Іспанії та її політики?
3. Пріоритети зовнішньої політики Іспанії у регіоні Середземномор'я?
4. Американський вектор у зовнішній політиці Іспанії?
5. Питання Каталонії у політиці країни?
6. Проблема імміграції в зовнішній політиці Іспанії?

Рекомендована література

1. Бурдяк О. Особливості внутрішньої та зовнішньої політики Іспанії в кінці ХХ – на початку ХХІ століття. URL: <https://politologia-rdgu.rv.ua/images/pan14/104.pdf> (дата звернення: 16.08.2021).
2. Іваницька О. Зовнішня політика країн Західної Європи та Північної Америки у постбіполярний період (1990-і – 2000-і роки). К. : Слово, 2012. 720 с.
3. Косяк Е. Внешняя политика Испании в ХХІ веке: концептуальные основы. М. : Аспект Пресс, 176 С.
4. Матлай Л. Іспанський зовнішньополітичний менталітет. *Гілея: науковий вісник*. 2018. Вип. 138 (3). С. 71—74.
5. Федорова О. Зовнішня політика Іспанії на початку ХХІ століття: моногр. Warszawa : «Diamond trading tour», 2014. 100 с. URL: http://xn--e1aajfpcds8ay4h.com.ua/files/_pdf (дата звернення: 16.08.2021).
6. Федосенко Д. Внешняя политика Испании в ХХІ в. Приоритетные направления. *Azimuth of Scientific Research: Economics and Administration*. 2018. Т. 7. № 1 (22). С. 340—342.

7. Яковлев П. Внешняя политика нового правительства Испании. URL: http://www.perspektivy.info/oykumena/europe/vneshnaja_politika_novogo_pravitelstva_ishpanii_2012-04-27.htm (дата звернення: 16.08.2021).
8. Romero L. A feminist foreign policy for Spain. URL: <https://www.opendemocracy.net/en/can-europe-make-it/feminist-foreign-policy-spain/> (дата звернення: 16.08.2021).
9. Chislett W. Forty years of democratic Spain: Political, economic, foreign policy and social change, 1978 – 2018. URL: <http://www.realinstitutoelcano.org/wps/wcm/connect/d3924ff0-1563-44d8-99b1-0adc51bd9a9e/WP1-2018-Chislett-Forty-years-democratic-Spain.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=d3924ff0-1563-44d8-99b1-0adc51bd9a9e> (дата звернення: 16.08.2021).
10. Matlai L. The influence of public opinion on the external policy of Spain in the XXI century. URL: http://politicus.od.ua/1_2020/10.pdf (дата звернення: 16.08.2021).

РОЗДІЛ 7. ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ПОРТУГАЛІЇ

7.1. Загальна інформація

Португалія (офіційна назва Португальська Республіка), держава у південно-західній Європі, розташована на Піренейському півострові. Межує з на півночі та сході з Іспанією. Форма правління - парламентсько-президентська республіка. Глава держави - президент обирається строком на 5 років. Офіційні мови – португальська, мірандська. Площа - загалом 92 391 км². Об'єм ВВП (станом на 2020 рік) 231 USD млрд. ВВП на душу населення 22792 USD (у порівнянні з 2018 р. ВВП на душу населення складало – 36000 USD).

Президенти

- з 2006 по 2016 р. Анібал Каваку Сілва;
- з 2016 р. Марселу Ребелу ді Соза.

Португалія - член НАТО (з 1949), ЄС (з 1 січня 1986), Співдружності португаломовних країн (з 1996). Входить до Шенгенської зони і зони євро. Бере участь в Іберо-американських самітів з 1991 року.

У центрі уваги зовнішньої політики Португалії можна виокремити три основні пріоритети:

- участь в європейській інтеграції, що представлена членством в Європейському Союзі;
- рішучі трансатлантичні зв'язки та членство в НАТО;
- дуже близькі стосунки з португальсько-мовними країнами.

Португалія є членом близько 90 міжнародних організацій. Вона представлена у всіх основних міжнародних організаціях в системі ООН, є членом найважливіших міжнародних економічних організацій, і організацій, що діють на європейському континенті.

Історично визначається орієнтацією португальської зовнішньої політики в регіоні, з Португалією, які мають спільну мову і історію. Разом з Іспанією є активним учасником іберо-американського співробітництва. У 1996 році Португалія була ініціатором Товариства португаломовних країн (Comunidade душ та Lingua Portuguesa Países - СПС: Ангола, Бразилія, Кабо-Верде, Гвінея-Бісау, Мозамбик, Португалія, Сан-Томе і Прінсіпі, Східний Тимор).

У зовнішній політиці Португалії існує кілька основних напрямків. З моменту вступу країни в НАТО і ЄС головним з них по праву вважається європейське. Серед основних економічних контрагентів Португалії виділяються Великобританія, Німеччина, Іспанія, Італія, Франція.

В даний час співпраця з історичним партнером - Великобританією - триває переважно на ґрунті торгово-економічного партнерства. Німеччина і Франція істотно розширили зв'язку з Португалією: особливий інтерес для інвестицій представляв туризм. Відносини з сусідньою Іспанією також помітно покращилися з 1974 року. Іберійські країни, переживши багато в чому схожий перехідний період від авторитаризму до демократії, узгоджували свої зовнішньополітичні зусилля щодо вступу в ЄЕС.

Відносини з колишніми африканськими колоніями продовжують підтримуватися в основному в рамках Співдружності португаломовних (лузофонія) країн і по лінії співпраці ЄС з державами Африки.

Політика щодо Бразилії кардинально змінилася: поступово колишня колонія випередила Португалію в економічних відносинах. Двосторонні зв'язки Бразилії і колишньої метрополії складаються цілком успішно.

Східний Тимор і після проголошення незалежності продовжував багато в чому залишатися політично залежною країною (за офіційної підтримки ООН). У 2006 році Португалія взяла участь в придушенні масових заворушень на прохання уряду країни.

Відносини Португалії та США історично носили доброзичливий характер, багато в чому внаслідок традиційної атлантичної орієнтації

Португалії. У 1995 році між двома країнами був підписаний договір про оборону і співробітництво, в рамках якого Португалія надала ряд територій для військових потреб НАТО і США, в тому числі авіабазу на Азорських островах, яка продовжує активно використовуватися для підтримки військових операцій США в Афганістані і Іраку. Лісабон також беззастережно підтримував військові кампанії США на Близькому Сході (зокрема, в Кувейті та Іраку).

Близькосхідний напрям зовнішньої політики Португалії в основі своїй має залежність країни від імпорту енергоносіїв. Потреба країни в нафті задовольняється переважно за рахунок поставок із Саудівської Аравії.

Дипломатичні відносини між Росією і Португалією підтримувалися з 1779 по 1917 рік. У 1974 році були встановлені дипломатичні відносини з СРСР. 26 грудня 1991 року португальський уряд визнало Російську Федерацію суверенною державою і наступником Радянського Союзу. У 1994 році підписано безстроковий Договір про дружбу і співробітництво.

Важливу роль у відносинах двох країн грають зустрічі на вищому рівні. У квітні 2000 року в Москві відбулася зустріч президента РФ В.В. Путіна з главою МЗС Португалії, яка головує в ЄС, Жайме Гама і Верховним комісаром ЄС з питань зовнішньої політики Хав'єром Соланою. У травні 2000 року в Москві відбулася зустріч В. В. Путіна з прем'єр-міністром Португалії Антоніу Гутеррішем. У жовтні 2001 року в Москву з робочим візитом прибув президент Португалії Жоржі Сампайо. У листопаді 2004 року відбувся робочий візит президента РФ в Лісабон. У травні 2007 року в Москві пройшли переговори російського президента з прем'єр-міністром Португалії Жозе Сократешем. У жовтні 2007 року під час проходив в Лісабоні саміту ЄС - Росія відбулися переговори В. В. Путіна з португальським президентом Анібалом Каваку Сілвою.

Крім двосторонніх відносин і проблематики партнерства ЄС і РФ, між Росією і Португалією проводяться консультації з проблем

роззброєння, питань політики обох країн на африканському континенті, консульської тематики, питань взаємодії в міжнародних організаціях.

Головним напрямком зовнішньої політики Португалії є співпраця в рамках ЄС. Членство в ЄС активно підтримувало населення Португалії, це повернуло Португалію на європейську арену міжнародних відносин. В цілому співпраця ЄС та Португалії зводиться останнім часом до економічної допомоги, яку надає ЄС Португалії з метою допомоги виходу з кризи. У 2011 році Євросоюз і Міжнародний валютний фонд схвалили кредитну допомогу Португалії в розмірі близько 80 мільярдів євро, щоб країна змогла уникнути дефолту. Термін кредитування ЄС закінчується в травні 2014 року. До цього часу Лісабон повинен відновити доступ до ринків довгострокового і середньострокового капіталу для самостійного фінансування бюджетних потреб. Якщо цього не станеться, кредитори можуть розглянути можливість додаткової підтримки, щоб уникнути потрясінь в країні і на ринках.

У травні 2014 р. Португалія вийшла з програми зовнішньої допомоги ЄС і МВФ, ставши другою після Ірландії країною єврозони, що відновить свою фінансову незалежність. Також наголошується, що португальський уряд в якості сигналу про готовність продовжувати необхідні реформи випустило документ під назвою «Курс на розвиток», в якому викладаються подальші плани зі скорочення держзвидатків.

Енергетика Португалії є однією з найбільш залежних в ЄС, і ступінь імпорту енергоносіїв становить 96,7%. В основному з Нігерії Досі Іспанія і Португалія практично відрізані від енергетичного ринку ЄС Піренейськими горами. Мадрид і Лісабон звинувачували Францію, що вона гальмує поставки надлишків енергії з країн Іберійського півострова, боячись конкуренції для своєї ядерної енергетики. У березні 2015 року - Єврокомісія і лідери Франції, Іспанії та Португалії домовилися про вирішення проблеми з'єднання двох країн Іберійського півострова з іншим енергетичним ринком ЄС.

НАТО

Слід сказати, що займаючи важливе стратегічне положення на Атлантичному узбережжі Європи, Португалія стала головним форпостом НАТО на південно-західному фланзі цього альянсу. Її територія використовується для розміщення військових баз, командних пунктів і складів Північноатлантичного союзу. Так, авіабазы Лагенс, Бежа, а також аеродроми Монтажу, Еспіно і Ота виділені для дислокації авіаційних частин країн НАТО. На території Азорських кістяків розташовані американські бази. До складу об'єднаних збройних сил НАТО були виділені авіаційні підрозділи ВПС Португалії.

Після проведення саміту НАТО в Лісабоні в 2010 році, Португалія активно включилася в процес реформи структури органів військового управління НАТО.

Уряд Португалії прийняв рішення про розміщення командування військово-морських сил реагування НАТО в Лісабоні і підтвердив свою подальшу участь в операціях, що проводяться під егідою НАТО, яке, на думку Лісабона, є важливим засобом посилення свого впливу в альянсі. Військовослужбовці португальських збройних сил брали участь у місіях в Косово, Афганістані Іраку і в операції, що проводиться проти режиму Каддафі в Лівії.

Необхідно відзначити, що в 2013 р Португалія приєдналася до Штабу військово-морських ударних сил і сил підтримки НАТО (Naval Striking and Support Forces NATO). Церемонія підписання відповідних документів відбулася. Таким чином, Португалія стала 11-ю країною, яка бере участь в діяльності STRIKEFORNATO. Метою діяльності штабу військово-морських ударних сил і сил підтримки НАТО є забезпечення планування і проведення військово-морських операцій силами ОБМС НАТО в контексті забезпечення безпеки країн-членів альянсу. В даний час, крім Португалії, в діяльності штабу беруть участь представники

Німеччини, Франції, Греції, Нідерландів, Італії, Іспанії, Туреччини, Польщі, США та Великобританії.

Спільнота Португаломовних країн заснована в 1996 р, в нього поряд з Португалією увійшли сім її колишніх колоній в Латинській Америці, Африці і Азії.

Згідно морської стратегії Португалії від 2012 року одним з найважливіших напрямків є розвиток всебічних зв'язків з емігрантськими громадами, що проживають за кордоном. На думку ВВР країни, даної категорії громадян в перспективі буде належати важлива роль в просуванні інтересів Португалії на міжнародній арені. В даний час на заморських територіях проживає понад 5 млн осіб, що мають португальське походження. При цьому велика частина емігрантів (35%) знаходиться в США і Канаді, трохи менше (24%) - в Бразилії. У Європі зосереджено близько 32% співвітчизників, а частина, що залишилася громадян вважає своєю другою батьківщиною держави Співтовариства португаломовних країн (Ангола, Гвінея-Бісау, Кабо-Верде, Мозамбік, Сан-Томе і Прінсіпі). Згідно з новою морської стратегії дані території розглядаються португальським керівництвом як зони національних інтересів держави, а забезпечення безпеки португаломовного населення, що проживає там, є одним із пріоритетних завдань національних ВМС.

Латинська Америка.

Можна виділити три стратегічні причини зацікавленості Португалії в вибудовуванні відносин з країнами Латинської Америки - це ринковий потенціал, можливості для бізнесу в різних секторах і історичні і культурні зв'язки.

Двосторонні відносини між Португалією та Венесуелою є «пріоритетом» зовнішньої політики Португалії і зазначив, що «тут (в Венесуелі) проживають 400 тисяч португальців. Поліпшення відносин між Лісабоном і Каракасом послідували після приходу до влади соціалістичної партії на чолі з Жозе Сократешем в 2005 р 30 травня 2010 року в Мадриді

між президентом Венесуели Уго Чавесом і прем'єр-міністром Жозе Сократешем були підписані двосторонні угоди, що включали питання будівництва житлових будинків і заводів в Венесуелі, створення дослідних груп по розробці різних проектів в електроенергетичному секторі.

Сьогодні Португалія розглядає Бразилію, як сферу своїх зовнішньополітичних і економічних інтересів. Близькість Португалії та Бразилії заснована на єдності мови і схожості культур. У політичному житті проводяться щорічні саміти Португалія - Бразилія і візити на високому рівні. У 2000 році країни підписали Договір про дружбу, співпрацю і консультаціях. Країни є повноправними членами відразу трьох організацій ЄС - Меркосур, Організація португаломовних країн, Іbero-американське співтовариство. Обсяг прямих інвестицій в економіку Бразилії досить великий, він становить 8 млрд. Дол. В рік. Але Португалія не стала для Бразилії таким великим партнером, як Іспанія для більшості країн Латинської Америки. Торгівля між країнами знаходиться на відносно невисокому рівні, тому що існують торговельні бар'єри. Португалія також бачить своєю метою поглиблення відносин з іншими країнами Латинської Америки, як на двосторонній основі, так і в рамках ЄС і Іbero-американського співтовариства.

Також роль Португалії в регіоні посилюється в розробці і застосуванні програм Іbero-американського Товариства, де ЄС через своїх представників (Іспанію і Португалію) надають величезну допомогу регіону, звідси надходять багато програм фінансуються з бюджету ЄС.

Таким чином, латиноамериканський вектор зовнішньої політики Португалії грає важливу роль з точки зору участі країни в інтеграційних процесах. Якщо в ЄС Португалія - периферійне держава з невисоким політичним впливом, то в стосунках з ЛКА вона відіграє провідну роль. Політичний авторитет Португалії в португаломовних державах компенсує його недолік в Європі, і це впливає дуже позитивно на громадську думку.

Питання для самоконтролю

1. Визначте основні фактори впливу на зовнішню політику Португалії.
2. Охарактеризуйте європейський напрямок зовнішньої політики Португалії?
3. Охарактеризуйте атлантичний вектор зовнішньої політики Португалії?
4. Проаналізуйте Середземноморський вектор зовнішньої політики Португалії?
5. Охарактеризуйте відносини Португалії з країнами Лаинської Америки.

Рекомендована література

1. Слейко І. Формування політики імміграційної привабливості Португалії. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/2593/2301 (дата звернення: 17.08.2021).
2. Зінько І. Сучасна позиція Португальської Республіки в міжнародних організаціях. *Вісник Львівського університету. Серія : Міжнародні відносини.* 2020. Вип. 48. С. 38—54. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/intrel/article/view/11036> (дата звернення: 17.08.2021).
3. Яковлева Н. Португалия: история политической модернизации. Москва : ИЛА РАН, 2016. 260 с.
4. Cunha A. Underwriting Democracy: Portugal and European Economic Community's Accession. URL: <https://journals.openedition.org/cdlm/7879> (дата звернення: 17.08.2021).
5. Portuguese government portal. URL: <HTTPS://PORTALDIPLOMATICO.MNE.GOV.PT/EN/FOREIGN-POLICY/FOREIGN-POLICY> (дата звернення: 17.08.2021).
6. Strategic concept for Portuguese development cooperation. URL: <https://www.instituto->

camoes.pt/images/cooperacao/concestratg_eng_v2.pdf (дата звернення: 17.08.2021).

7. The instinctive multilateralist: Portugal and the politics of cooperation
URL: https://ecfr.eu/publication/instinctive_multilateralist_portugal_politics_cooperation/ (дата звернення: 17.08.2021).

РОЗДІЛ 8.

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА РЕСПУБЛІКИ МАЛЬТА

Мальта здавна знаходиться на перетині міграційних та торговельних шляхів, не раз завойовувалася загарбниками. Привнесення різних культур на острови створило унікальний симбіоз, в якому особливу роль відіграють середземноморський, арабський, норманський, британський елементи. Водночас Мальта відносно недавно отримала незалежність від Великої Британії, тому в певному плані її зовнішня політика продовжує формувати власне бачення, що враховує унікальність положення даної країни. Фактично цей фактор покладений в основу зовнішньої політики Мальти. Так, зокрема, задекларовано тезу про необхідність активного використання вигідного географічного положення острова в Середземному морі на стику Європейського та Африканського світів. Особливу роль має відігравати принцип культурної універсальності острову, що перетворить його на посередника між Північчю та Півднем. Разом із тим, основою зовнішньої політики Мальти має бути європейська інтеграція. Саме членство в ЄС має створити фундамент для збільшення інвестицій в економіку Мальти та країн Середземномор'я.

В свою чергу, стратегічними завданнями зовнішньої політики Мальти є:

- максимальне використання геополітичного положення для політичної та економічної вигоди;
- участь в Європейському Союзі;
- укріплення двосторонніх відносин, насамперед, за сусідніми державами;
- сприяння процвітанню Середземноморського регіону та Близького Сходу;

- розвиток відносин з новими політичними та економічними центрами в світі;
- розвиток активних зв'язків з мальтійською діаспорою та сприяння розвитку мальтійської культури за кордоном;
- боротьба з тероризмом, нелегальною міграцією, наркоторгівлею;
- сприяння мирному врегулюванню міжетнічних та міжрелігійних конфліктів.

В умовах «Холодної війни» Мальта намагалася балансувати між двома полюсами світу. Водночас вже в 1970 р. вона підписала з Європейськими Співтовариствами договір про асоціацію, а вже в 1990 р. подала заявку про членство. При цьому в політичному середовищі Мальти не було єдності з даного питання. Так лейбористи виступали проти вступу країни до ЄС, вважаючи за необхідне продовжити політику неприєднання часів «Холодної війни». В 1993 р. Мальта отримала статус країни-кандидата на вступ до Європейського Союзу, але в 1996 р. після парламентських виборів, на яких перемогли лейбористи, новий прем'єр-міністр Альфред Сант відкликав заявку. Вже згодом, після повернення до влади Націоналістичної партії, курс на європейську інтеграцію було відновлено і в 2003 р. на Мальті відбувся референдум з питання вступу до ЄС, який засвідчив, що більшість мальтійців виступає за це рішення. В рамках ЄС діє форум «Мальта - Європа», який розглядається в контексті громадянського суспільства та окремих громадян, а також як інструмент отримання доступу до структурних фондів союзу. Слід зазначити, що Мальта підтримує подальше розширення ЄС за умови виконання всіх необхідних вимог до країн-кандидатів. В рамках ЄС Мальта підтримує розширення співпраці з Африканським Союзом, Лігою арабських держав.

Особливі відносини пов'язують Мальту з Великобританією, яка володіла островами протягом двох з половиною століть. В 1800 р. британський флот захопив Мальту, прагнучи не допустити висадки там військ Н. Бонапарта та створити на островах власну військову базу. Мальта

стала колонією, де знаходилася штаб-квартира ВМС Великобританії у Середземному морі. Під тиском місцевого населення в 1921 р. Мальта отримала обмежене внутрішнє самоуправління та право скликання двохпалатного парламенту, але при цьому питання стратегічного характеру залишалися у віданні англійського губернатора. Питання надання незалежності острову залишалось в центрі уваги політичних партій, які змінювали свою думку з цього приводу в залежності від ситуації. Так, в 1953 р. Націоналістична партія Мальти тезу про необхідність надання Мальті повного самоуправління, водночас питання зовнішньої політики та оборони мало спільно вирішуватися з британцями. Водночас лейбористи вважали за необхідне активно інтегруватися в конституційну та соціально-економічну структуру метрополії з подальшим отриманням права засідання в британському парламенті. Даний план отримав підтримку з боку населення на референдумі 1956 р., але в подальшому в умовах економічної кризи британці відмовили Мальті у необхідному фінансуванні, після чого лейбористи скоректували свою позицію у бік надання островам повної незалежності. Вже в 1958 р. кампанія за надання незалежності перейшла в активну фазу, після чого британський губернатор запровадив на Мальті надзвичайний стан. Переговори між сторонами результатів не дали і в 1959 р. було скасовано дію Конституції, що викликало лише активізацію дій прихильників незалежності. В цих умовах британці були змушені піти на поступки і в 1961 р. Мальта отримала внутрішнє самоуправління.

Разом із тим, питання надання незалежності вирішене не було. В 1963 р. в Лондоні відбулася конференція, внаслідок якої Мальта нарешті стала незалежною. Офіційно це відбулося 21 вересня 1964 р. але при цьому британці прагнули зберегти свій вплив над островами. Строком на 10 років було укладено «Договір про взаємну оборону та допомогу», за яким британські війська мали залишатися на островах. Водночас, в умовах фінансової скрути англійський уряд був змушений поступово зменшувати

свою військову присутність на Мальті, більш того, відмовляючись від використання мальтійських промислових потужностей для ремонту кораблів. Вже наприкінці 60-х рр. ХХ ст. британці почали зменшувати і виплати за використання території країни під військові потреби, що викликало зростання безробіття і загальне невдоволення мальтійського суспільства. Скорочення виплат за користування територією змусило мальтійців переглянути структуру доходів до бюджету та почати реформування сфери економіки. В 1972 р. лейбористи, щ прийшли до влади, змусили британський уряд переглянути договір від 1964 р., збільшивши надходження від оренди військово-морських баз, однак вже в 1979 р. англійські військові покинули їх. До того ж, в 1974 р. Мальта перетворилася на республіку, внаслідок чого британська королева втратила почесний титул глави острова. Разом із тим, Мальта залишається членом Співдружності націй, намагаючись в її рамках розвивати активне економічне та політичне співробітництво.

Після набуття незалежності Мальта активно розвивала відносини з Північноатлантичним альянсом та, зокрема, США. Так було підписано угоду, за якою американські військові кораблі мали обслуговуватися у мальтійських портах. Пізніше, після приходу до влади Лейбористської партії в 1971 – 1975 рр. зовнішня політика Мальти була переглянута на користь нейтралітету, після чого було припинено режим особливих відносин з НАТО, закрито офіс організації та заборонено заходи кораблів ВМС США в порти Мальти. Залишаючись нейтральною, Мальта в 1995 р. приєдналася до програми НАТО «Партнерство заради миру», але, знову ж таки, в 1999 р. після перемоги на парламентських виборах лейбористів вийшла з неї. Таким чином, прагнення значної частини мальтійського суспільства та, зокрема, політикуму до дотримання політики нейтралітету щодо провідних гравців на світовій арені змушує уряд країни стримано ставитися до можливості інтеграції Мальти в систему безпеки Атлантичного регіону. Водночас належність до ЄС створює додаткові

можливості для забезпечення національної безпеки Мальти. Водночас на перший план виходить загрози, пов'язані з нелегальною міграцією, що, в свою чергу, пов'язано із політичними потрясіннями у Північній Африці.

Активно розвивалися відносини Мальти з Лівією за часів правління в останній М. Каддафі. Вони були встановлені після проголошення незалежності Мальти, але на початковому етапі через орієнтованість мальтійського уряду на тісні відносини з НАТО та Великою Британією залишалися на доволі низькому рівні. Вже в 70-і рр. XX ст. після приходу до влади на Мальті лейбористів двосторонні відносини потеплішали, більш того Лівія надала Мальті фінансову допомогу після того, британці закрили свої військові бази. Разом із тим, в 1980 р. між державами відбувся конфлікт, пов'язаний зі спробами Мальти почати пробне бурінням нафтових свердловин на шельфі в зоні розмежування. Він не досяг активної стадії, в 1982 р. сторони домовилися про спільне звернення в міжнародний суд з питання розподілу територіальних вод та підводного шельфу. В 1985 р. було прийнято компромісне рішення з розмежування невеликої спірної ділянки прикордонних територіальних вод, але в цілому це питання залишається актуальним для двох держав. Парадоксальними чином, загострення двосторонніх відносин в 1982 р. стало, водночас, і можливістю їх поліпшити. Так, зокрема, було укладено договір про дружбу та співробітництво, на Мальті почала запроваджуватися політика мультикультуралізму, що виразилася у запровадженні обов'язкового вивчення арабської мови в мальтійських школах. 90-і рр. XX – початок XXI ст. також відзначилися тісною співпрацею Мальти та Лівії. Лише один випадок викликав загострення двохсторонніх відносин і був пов'язаний з вбивством засновника «Палестинського ісламського джихаду» Фатхі Шакакі агентами ізраїльської розвідки «Моссад». Налагоджена система взаємовідносин рухнула після початку громадянської війни в Лівії. Мальта стикнулася з неконтрольованою міграцією лівійців і необхідністю посилення захисту власних територій. Крім того, Мальта взяла на себе

місію координації евакуації іноземних громадян з Лівії, що працювали там за контрактами.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте основні завдання зовнішньої політики Мальти на сучасному етапі.
2. У чому полягають особливості релазіації Мальтою стратегії європейської інтеграції?

Рекомендована література

1. Булик М. Зовнішня політика Мальти на сучасному етапі. Актуальні проблеми науки та освіти: збірник матеріалів XVIII підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ / За заг. ред. К. В. Балабанова. Маріуполь : МДУ, 2016. С. 160—162.
2. Chong A. Comparing foreign policy and development in Malta and Singapore after 1964: between surviving, thriving and taking risks. *Small States & Territories*. 2020. № 3 (2). PP. 433—454.
3. Pace R. Malta: A Janus Faced Migration and Integration Policy. *Small States and the European Migrant Crisis: Politics and Governance*. 2021. PP. 133—163.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

BREXIT – вихід Британії зі складу Європейського Союзу за результатами загальнонаціонального референдуму 2016 р., за це проголосували 52% учасників плебісциту. Більше ніж через три роки знадобилось для узгодження умов виходу та підписання договору між ЄС та Великобританією. 31 січня 2020 року Велика Британія офіційно залишила Європейський Союз.

БРИТАНСЬКА СПІВДРУЖНІСТЬ НАЦІЙ – асоціація незалежних держав, що раніше входили в Британську імперію, які визнають британського монарха як символ вільного єднання. Співдружність націй не політичний союз, а міжурядова організація. Налічує 54 члени на всіх населених континентах. Загальне населення держав-членів — 2,4 мільярда осіб, майже третину світового населення.

ГОЛІЗМ – французька політична ідеологія, заснована на ідеях і діях генерала де Голля. Основною ідеєю голлізму є національна незалежність Франції від будь-якої іноземної держави, але голлізм стосується також громадського та економічного устрою. Сутність голлізму у зовнішній політиці полягав в корекції політичного курсу в бік поступової відмови від атлантизму:

«ДОВІЛЬСЬКЕ ПАРТНЕРСТВО» – програма, запущена на травневому саміті G-8 2011 року у французькому Довілі, в рамках якої впроваджувалась фінансова допомога країнам "арабської весни" і підтримка соціально-економічних реформ нових режимів. Партнерство включало групу 5 + 5: 5 європейських прибережних країн (Іспанія, Італія, Мальта, Португалія, Франція) і 5 країн Магрибу (Марокко, Алжир, Лівія, Туніс, Західна Сахара і Мавританія).

ДОКТРИНА САПАТЕРО – «новий курс» Хосе Луїса Родрігеса Сапатеро, який переміг на парламентських виборах в Іспанії в 2004 р., який найбільш виразно простежується у зовнішньополітичній площині. Увагу було вирішено сконцентрувати на трьох моментах: організації виведення іспанських військ з Іраку; вироблення політики, яка дозволить «замортизувати» небажані для Іспанії наслідки розширення Євросоюзу на схід (насамперед у плані скорочення виплат Мадриду з комунітарних фондів ЄС); проведення корекції двосторонніх відносин з США з тим, щоб віднайти найбільш прийнятний для обох сторін баланс інтересів.

ІРЛАНДСЬКА РЕСПУБЛІКАНСЬКА АРМІЯ (ІРА) – веде своє коріння до католицького ірландського націоналізму на початку 1900-х років, багатьма вважалася терористичною організацією через певні тактики - такі як вибухи та вбивства - вона

протистояла пануванню Великобританії в Ірландії. Воєнізовані рухи в Ірландії в 20-му і 21-му столітті боролися за незалежність Ірландської Республіки від Великої Британії з правом вільно формувати власну владу.

«КОАЛІЦІЯ ДОБРОЇ ВОЛІ» – операція в Іраку в 2003 р. проти режиму Садам Хусейн під керівництвом США, в якій в також брали участь 45 тис. англійських військовослужбовців.

ЛАНКАСТЕРСЬКІ УГОДИ – комплекс договорів про співпрацю в сфері оборони і безпеки, підписаний у листопаді 2010 р в Лондоні президентом Франції Н. Саркозі і прем'єр-міністром Великобританії Д. Кемерон. Домовленості мали на меті зближення оборонних потенціалів двох країн і забезпечення готовності до спільного відповіді на загрози національній безпеці. Ці заходи повинні були зберегти за Францією і Британією статус великих військових держав, суверенно розпоряджаються своїм військовим потенціалом, незважаючи на скорочення військового бюджету.

ОЛЬСТЕР – одна з чотирьох історичних провінцій Ірландії, що поєднує дев'ять графств на півночі острова. Шість з цих графств входять до складу Північної Ірландії й відповідно до складу Великобританії на умовах автономії, інші — є частиною Республіки Ірландія.

«ОСОБЛИВІ ВІДНОСИНИ» З США – зовнішньополітичні відносини між США і Британією існують на основі “неписаної джентльменської угоди”, укладеної ще Ф.Рузвельтом і У.Черчиллем завдяки їхній тісній дружбі, глибокому взаєморозумінню і довірі. Тривали до приходу Д. Кемерона на посаду прем'єр міністра (2010 р.), після цього почали слабнути. Ефективно розвивались за умови взаємної прихильності і дружніх стосунків між лідерами обох держав. Це нерівноправне партнерство, в якому США відіграють провідну роль, а Великобританія добровільно задовольняється статусом “молодшого союзника”.

БЮДЖЕТНИЙ ПАКТ – договір підписаний за ініціативи Німеччини 25 з 27 країн ЄС (окрім Великобританії та Чехії) у 2012 р., яким вони зобов'язалися дотримуватись бюджетної дисципліни, щоб підтримувати стабільність європейської фінансової системи та євро. Тільки учасники угоди мають право звертатися за допомогою до постійного стабілізаційного механізму ЄС - Стабфонду.

ПЛАН МЕДВЕДЄВА-САРКОЗІ – компромісний план вирішення конфлікту в Осетії в 2008 р. за посередництвом Франції.

ПОЛІТИКА «ГЛОБАЛЬНОГО ЗАЛУЧЕННЯ» – сучасна зовнішньополітична концепція Великобританії, заснована на активній участі у вирішенні всіх основних проблем світової спільноти. Головною метою якої є не замикатися на Євро-Атлантиці,

а розвивати інтенсивну діяльність у всіх частинах світу, гідну колишньої «володарки морів».

ПОЛІТИКА «НОРМАЛЬНОСТІ» – зовнішня політика ФРН, особливо в перші роки після об'єднання, визначалася прагненням довести як міжнародному співтовариству, так і власним громадянам “нормальність” обраного курсу. Ці міркування про нормальність суверенної національної держави передбачали відмову від низки самообмежень, мотивованих особливостями історичного минулого Німеччини.

«СВІТ ПРОТАГОНІСТІВ» – нова концепція зовнішньої політики Італії, запропонована у 2000 р міністром закордонних справ Л. Діні в сенаті, де він заявив, що біполярний світ змінився «світом протагоністів». Суть концепції полягала в тому, що Італії необхідно проводити більш самостійну зовнішню політику, відмінну від концепцій «сталего нашійника» США і «середньої держави» часів холодної війни, перетворившись на «протагоніста» - головного актора європейської та світової політики.

СОЮЗ ДЛЯ СЕРЕДЗЕМНОМОР'Я – міжнародна організація, яка об'єднує 43 країни з Європи та Середземномор'я: 28 з них — нинішні та колишні держави-члени Європейського Союзу і 15 країн з Північної Африки, Близького Сходу та Балкан. Вона була створена в липні 2008 року, з метою продовження Барселонського процесу. Союз має на меті зміцнення стабільності і добробуту в усьому Середземноморському регіоні.

«ТРЕТІЙ ШЛЯХ» – новий шлях розвитку Великобританії, запропонований Тоні Блером у 1998 р. Перегляд. домінуючих ідеологій з метою успішного врядування. Ідеолог теорії економіст Ентоні Гіббенс. Характеризується відходом від класичного лейборизму та соціал-демократії.

ФОЛКЛЕНДСЬКА ВІЙНА – конфлікт між Великобританією та Аргентиною, розпочався у 1982 р. (загострення відбулось у 2012 р.) через Фолклендів, або, як їх називають в Аргентині, Мальвінських островів.

ФРАНКОФОНІЯ – міжнародна організація співробітництва франкомовних країн світу, яка об'єднує 54 повноправних та 4 асоційованих членів, що презентують різні держави або частини держав світу, а також 26 спостерігачів. Головним критерієм для вступу до організації є не ступінь володіння французькою мовою населення тієї чи іншої держави, а культурні зв'язки з Францією.

Навчальне видання

**Гільченко Олена Леонідівна
Светлакова Марія Андріївна
Булик Максим Володимирович**

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА КРАЇН ЄВРОПИ. ЧАСТИНА 1

Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів

В авторській редакції